

URZĄD STATYSTYCZNY
W WARSZAWIE

Rolnictwo na terenach miejskich w województwie mazowieckim

Powszechny Spis Rolny 2010

WARSZAWA 2013

WYDAWCA

Urząd Statystyczny w Warszawie
ul. 1 Sierpnia 21, 02-134 Warszawa, <http://www.stat.gov.pl/warsz>
tel. 22 464 23 15, faks 22 846 76 67, e-mail: SekretariatUSWAW@stat.gov.pl

PRZYGOTOWANIE PUBLIKACJI

Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych

pod kierunkiem

Agnieszki Ajdyn

Autor publikacji,
skład komputerowy

Dorota Sułkowska

Współpraca

Hanna Murawska

Korekta danych

Teresa Kwiecień

Tłumaczenie

Agnieszka Gromek-Żukowska

Wykonanie wykresów

Daniel Koźmiński

Projekt okładki

Lidia Motrenko-Makuch

Przy publikowaniu danych Urzędu Statystycznego prosimy o podanie źródła

ISBN 978-83-63246-21-1

Publikacja dostępna na CD oraz w Internecie – www.stat.gov.pl/warsz/

Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2013
Nakład 100 egz. Ark. druk. 8,5. Papier offset kl. III, 70 g. Format A4.
Oddano do druku w kwietniu 2013 r. Druk ukończono w kwietniu 2013 r.
Druk: Zakład Wydawnictw Statystycznych
Cena 20,00 zł

PRZEDMOWA

Urząd Statystyczny w Warszawie przekazuje Państwu publikację „Rolnictwo na terenach miejskich w województwie mazowieckim” opracowaną na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010. Wybrane informacje uzyskane w spisie wykorzystane zostały do przedstawienia cech aktywnych gospodarstw indywidualnych mających siedzibę w miastach oraz ich udziału w ogólnej zbiorowości gospodarstw indywidualnych w województwie.

W części analitycznej wspomniane gospodarstwa scharakteryzowano m.in. pod względem wielkości obszarowej, struktury użytkowania gruntów, wybranych upraw i hodowli wybranych gatunków zwierząt gospodarskich, celu produkcji, sprzedaży bezpośredniej konsumentom, głównych źródeł dochodów gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, potencjału ekonomicznego. Wszystkie dane zaprezentowano według przyjętych grup wielkości miast, w których zlokalizowana była siedziba gospodarstwa. Ponadto w podsumowaniu tej części przedstawiono porównanie wybranych wskaźników charakteryzujących rolnictwo w miastach z odpowiednimi danymi dla gospodarstw indywidualnych w województwie ogółem oraz ranking miast w ramach omówionych wskaźników.

Właściwą część opracowania poprzedza omówienie podstawowych zasad, definicji i pojęć obowiązujących w spisie oraz zastosowanych w publikacji grupowań danych.

Przekazując Państwu niniejszą publikację wyrażam nadzieję, że spotka się ona z życzliwym przyjęciem, a dane w niej zawarte okażą się interesującym poszerzeniem informacji o rolnictwie w województwie mazowieckim prezentowanych w serii wydawnictw zawierających wyniki PSR 2010.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego
w Warszawie

Zofia Kozłowska

Warszawa, kwiecień 2013 r.

PREFACE

The Statistical Office in Warsaw presents a publication “Agriculture in urban areas in mazowieckie voivodship” compiled on the basis of the results of the Agricultural Census 2010. Selected information gathered in the census was used to present characteristics of active natural person’s holdings with a headquarter in towns and their share in a whole group of natural person’s holdings in the voivodship.

In the analytical part, the above mentioned holdings were characterized among others according to their area size, structure of land use, selected crops and selected farm animal species, purpose of production, direct sales to consumers, main sources of income of a household with a holder of an agricultural holding, economic potential. All data were presented according to adopted towns size groups in which a headquarter was located. Moreover, a summary of this part comprises a comparison of selected indicators characterizing agriculture in towns with appropriate data for total number of natural person’s holdings in the voivodship and a ranking of towns within the scope of reviewed indicators.

The main part of the publication precedes a description of basic rules, definitions and concepts binding in the census and groupings of data applied in the publication.

Presenting the publication, I would like to express my hope that it will meet your kind reception, and the data will prove an interesting extension of information on agriculture in mazowieckie voivodship presented in a series of publications containing results of the AC 2010.

*Director
of the Statistical Office
in Warsaw*

Zofia Kozłowska

Warsaw, April 2013

SPIS RZECZY

CONTENTS

	Str. <i>Page</i>
PRZEDMOWA	3
<i>PREFACE</i>	4
SPIS TABLIC I WYKRESÓW	6
<i>LIST OF TABLES AND GRAPHS</i>	
OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH	8
<i>SYMBOLS</i>	
SKRÓTY	8
<i>ABBREVIATIONS</i>	
UWAGI METODYCZNE	
<i>METHODOLOGICAL NOTES</i>	
I. Źródła i zakres danych	9
<i>Source and scope of data</i>	19
II. Ważniejsze definicje, pojęcia i zasady spisywania	11
<i>Major definitions, terms and rules of registration</i>	21
III. Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych	17
<i>Major grouping and scope of published statistics</i>	26
WYNIKI BADAŃ	
<i>RESULTS OF SURVEYS</i>	
Wstęp	29
<i>Introduction</i>	
Charakterystyka gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą według grup miast	37
<i>Characteristics of natural person's holdings conducting agricultural activity by towns' groups</i>	
Informacje ogólne	37
<i>General information</i>	
Gospodarstwa według grup obszarowych użytków rolnych	39
<i>Holdings by area groups of agricultural land</i>	
Użytkowanie gruntów	40
<i>Land use</i>	
Wybrane uprawy	44
<i>Selected crops</i>	
Zboża	44
<i>Cereals</i>	
Ziemniaki	45
<i>Potatoes</i>	
Warzywa gruntowe	46
<i>Ground vegetables</i>	
Sady	47
<i>Orchards</i>	
Wybrane gatunki zwierząt gospodarskich	48
<i>Selected species of farm animals</i>	
Drób ogółem	49
<i>Total poultry</i>	
Trzoda chlewna	51
<i>Pigs</i>	
Bydło	53
<i>Cattle</i>	
Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze	54
<i>Tractors, agricultural machinery and equipment</i>	
Cele produkcji gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego	55
<i>Purposes of production of households with a holder of an agricultural holding</i>	
Bezpośrednia sprzedaż konsumentom	57
<i>Direct sales to consumers</i>	
Gospodarstwa według rodzaju prowadzonej działalności	58
<i>Holdings by type of conducted activity</i>	
Główne źródła dochodów gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego	60
<i>Main source of income of households with a holder of an agricultural holding</i>	
Wielkość ekonomiczna gospodarstw	62
<i>Economic size of holdings</i>	
Podsumowanie	64
<i>Resume</i>	

SPIS TABLIC I WYKRESÓW

LIST OF TABLES AND GRAPHS

	Tabl. Table	Str. Page
WYNIKI BADAŃ		
RESULTS OF SURVEYS		
Tablice		
Tables		
Gospodarstwa indywidualne według statusu administracyjnego gmin	1	32
<i>Natural person's holdings by administrative status of gminas</i>		
Gospodarstwa indywidualne	2	33
<i>Natural person's holdings</i>		
Powierzchnia użytków rolnych (w ha) w gospodarstwach indywidualnych.....	3	34
<i>Area of agricultural land (in ha) on natural person's holdings</i>		
Gospodarstwa indywidualne prowadzące działalność rolniczą według grup miast	4	37
<i>Natural person's holdings conducting agricultural activity by towns' groups</i>		
Gospodarstwa indywidualne prowadzące działalność rolniczą według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych	5	39
<i>Natural person's holdings conducting agricultural activity by towns' groups and area groups of agricultural land</i>		
Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą według rodzajów użytków oraz grup miast	6	41
<i>Area of agricultural land on natural person's holdings conducting agricultural activity by type of agricultural land and towns' groups</i>		
Gospodarstwa indywidualne prowadzące uprawę zbóż według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych	7	44
<i>Natural person's holdings cultivating cereals by towns' groups and area groups of agricultural land</i>		
Gospodarstwa indywidualne prowadzące uprawę ziemniaków według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych	8	45
<i>Natural person's holdings cultivating potatoes by towns' groups and area groups of agricultural land</i>		
Gospodarstwa indywidualne prowadzące uprawę warzyw gruntowych według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych	9	46
<i>Natural person's holdings cultivating ground vegetables by towns' groups and area groups of agricultural land</i>		
Gospodarstwa indywidualne prowadzące uprawę sadów według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych	10	47
<i>Natural person's holdings with orchards by towns' groups and area groups of agricultural land</i>		
Gospodarstwa indywidualne utrzymujące zwierzęta gospodarskie według grup miast.....	11	48
<i>Natural person's holdings keeping farm animals by towns' groups</i>		
Struktura (w %) pogłowia zwierząt gospodarskich (w SD) utrzymywanych w gospodarstwach indywidualnych według gatunków oraz grup miast	12	49
<i>Structure (in %) of livestock (in large heads) on natural person's holdings by species and towns' groups</i>		
Gospodarstwa indywidualne prowadzące hodowlę drobiu ogółem według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych	13	50
<i>Natural person's holdings conducting poultry breeding by towns' groups and area groups of agricultural land</i>		
Gospodarstwa indywidualne prowadzące hodowlę trzody chlewnej według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych	14	52
<i>Natural person's holdings conducting pigs breeding by towns' groups and area groups of agricultural land</i>		
Gospodarstwa indywidualne prowadzące hodowlę bydła według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych	15	53
<i>Natural person's holdings conducting cattle breeding by towns' groups and area groups of agricultural land</i>		
Struktura (w %) gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) według odsetka wartości końcowej produkcji rolniczej przeznaczonej na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego	16	55
<i>Structure (in %) of natural person's holdings (in towns' groups) by percentage of final output of agricultural production designated for a household's subsistence</i>		
Struktura (w %) gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) według realizacji bezpośrednio sprzedaży konsumentom	17	57
<i>Structure (in %) of natural person's holdings (in towns' groups) according to realization of direct sales to consumers</i>		
Struktura (w %) gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) według rodzaju prowadzonej działalności	18	58
<i>Structure (in %) of natural person's holdings (in towns' groups) by type of conducted activity</i>		
Struktura (w %) gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) według głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego użytkownika	19	60
<i>Structure (in %) of natural person's holdings (in towns' groups) by main source of income of a holder's household</i>		
Wybrane dane dla gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą.....	20	67
<i>Selected data for natural person's holdings conducting agricultural activity</i>		

	Wykres <i>Graph</i>	Str. <i>Page</i>
Wykresy		
<i>Graphs</i>		
Miasta w województwie mazowieckim według liczby ludności	1	30
<i>Towns in mazowieckie voivodship by number of population</i>		
Województwo mazowieckie w przekroju powiatów	2	31
<i>Mazowieckie voivodship in cross-section of powiats</i>		
Liczba gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą mających siedzibę w miastach województwa mazowieckiego	3	35
<i>Number of natural person's holdings conducting agricultural activity with a headquarter in towns of mazowieckie voivodship</i>		
Powierzchnia użytków rolnych (w ha) w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą mających siedzibę w miastach województwa mazowieckiego	4	36
<i>Area of agricultural land (in ha) on natural person's holdings conducting agricultural activity with a headquarter in towns of mazowieckie voivodship</i>		
Miasta według liczby ludności oraz udziału gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych	5	38
<i>Towns by number of population and share of holdings conducting agricultural activity in total number of natural person's holdings</i>		
Miasta według liczby ludności oraz przeciętnej powierzchni użytków rolnych w 1 gospodarstwie indywidualnym prowadzącym działalność rolniczą	6	38
<i>Towns by number of population and average area of agricultural land on 1 natural person's holding conducting agricultural activity</i>		
Liczba gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą, powierzchnia użytków rolnych oraz przeciętna powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie według grup miast	7	39
<i>Number of natural person's holdings conducting agricultural activity, area of agricultural land and average area of agricultural land on 1 holding by towns' groups</i>		
Miasta według liczby ludności oraz udziału gospodarstw indywidualnych o powierzchni użytków rolnych 5 ha i więcej w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą	8	40
<i>Towns by number of population and share of natural person's holdings with agricultural land of 5 ha and over in the total number of natural person's holdings conducting agricultural activity</i>		
Struktura użytków rolnych według rodzajów w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą z siedzibą w miastach	9	41
<i>Structure of agricultural land by types of natural person's holdings conducting agricultural activity with a headquarter in towns</i>		
Miasta według liczby ludności oraz udziału powierzchni zasiewów w ogólnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą	10	42
<i>Towns by number of population and share of sown area in total agricultural land on natural person's holdings conducting agricultural activity</i>		
Miasta według liczby ludności oraz udziału powierzchni trwałych użytków zielonych w ogólnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą ...	11	43
<i>Towns by number of population and share of area of permanent green land in total area of agricultural land on natural person's holdings conducting agricultural activity</i>		
Przeciętna powierzchnia uprawy zbóż w 1 gospodarstwie indywidualnym według grup miast	12	44
<i>Average area of cereal crops on 1 natural person's holding by towns' groups</i>		
Miasta według liczby ludności oraz udziału gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą	13	48
<i>Towns by number of population and share of holdings keeping farm animals in total number of natural person's holdings conducting agricultural activity</i>		
Struktura pogłowia zwierząt gospodarskich utrzymywanych w gospodarstwach indywidualnych według gatunków zwierząt (w SD)	14	49
<i>Structure of farm animal stocks kept on natural person's holdings by species of animals (in large heads)</i>		
Struktura gospodarstw indywidualnych utrzymujących drób oraz pogłowia drobiu według skali chowu i grup miast	15	51
<i>Structure of natural person's holdings keeping poultry and poultry stocks by scale of breeding and towns' groups</i>		
Struktura gospodarstw indywidualnych utrzymujących trzodę chlewną oraz pogłowia trzody chlewnej według skali chowu i grup miast	16	53
<i>Structure of natural person's holdings keeping pigs and pig stocks by scale of breeding and towns' groups</i>		
Struktura gospodarstw indywidualnych utrzymujących bydło oraz pogłowia bydła według skali chowu i grup miast	17	54
<i>Structure of natural person's holdings keeping cattle and cattle stocks by scale of breeding and towns' groups</i>		
Miasta według liczby ludności oraz udziału gospodarstw produkujących głównie na sprzedaż w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą	18	56
<i>Towns by number of population and share of holdings producing mainly for sales in total number of natural person's holdings conducting agricultural activity</i>		

	Wykres Graph	Str. Page
Miasta według liczby ludności oraz udziału gospodarstw realizujących bezpośrednią sprzedaż konsumentom w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych produkujących na sprzedaż	19	57
<i>Towns by number of population and share of holdings selling directly to consumers in total number of natural person's holdings producing for sales</i>		
Gospodarstwa indywidualne z siedzibą w miastach prowadzące działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym według rodzajów działalności (w % ogółu)	20	59
<i>Natural person's holdings with a headquarter in towns conducting economic activity other than agricultural directly connected with an agricultural holding by types of activity (in % of total)</i>		
Struktura gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) prowadzących działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym według udziału przychodów z tej działalności w ogólnej sprzedaży produkcji gospodarstwa rolnego.....	21	60
<i>Structure of natural person's holdings (in towns' groups) conducting economic activity other than agricultural directly connected with an agricultural holding by type of income from this activity in total sales of holding's production</i>		
Miasta według liczby ludności oraz odsetka gospodarstw, w których działalność rolnicza stanowi główne źródło dochodu gospodarstwa domowego użytkownika	22	61
<i>Towns by number of population and percentage of holdings, in which agricultural activity is main source of income of a holder's household</i>		
Struktura gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) według głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego użytkownika	23	62
<i>Structure of natural person's holdings (in towns' groups) by main source of income of a holder's household</i>		
Miasta według liczby ludności oraz średniej wielkości ekonomicznej 1 gospodarstwa indywidualnego	24	63
<i>Towns by number of population and average economic size of 1 natural person's holding</i>		
Struktura gospodarstw indywidualnych i ich wielkości ekonomicznej według grup obszarowych użytków rolnych i grup miast.....	25	63
<i>Structure of natural person's holdings and their economic size by area groups of agricultural land and towns' groups</i>		
Rozkład miast według wybranych wskaźników dla gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą oraz przeciętne wartości wskaźników w województwie i w miastach ogółem	26	65
<i>Distribution of towns by selected indices for natural person's holdings conducting economic activity as well as average values of indices in voivodship and towns</i>		

**W wersji angielskiej: przedmowa, spis treści, uwagi metodyczne.
In English version: preface, contents, methodological notes.**

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

- Kreska (—) — zjawisko nie wystąpiło.
 Zero (0) — zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5.
 (0,0) — zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.
 „W tym” — oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

SKRÓTY

mln	= milion	pkt	= punkt
tys.	= tysiąc	poz.	= pozycja
szt.	= sztuka	tabl.	= tablica
ha	= hektar	Dz. U.	= Dziennik Ustaw
r.	= rok	EWG	= Europejska Wspólnota Gospodarcza
p. proc.	= punkt procentowy	UE	= Unia Europejska
m.st.	= miasto stołeczne	WE	= Wspólnoty Europejskie
nr (Nr)	= numer		

UWAGI METODYCZNE

I. Źródła i zakres danych

Dane zawarte w niniejszej publikacji opracowano na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego (PSR 2010) według stanu na dzień 30 VI 2010 roku. Spis został przeprowadzony od 1 IX do 31 X 2010 r.

Podstawę prawną PSR 2010 stanowiły:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 z dnia 19 XI 2008 r. w sprawie badań struktury gospodarstw rolnych i badania metod produkcji rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 571/88 (Dz. U. UE nr L 321 z dnia 1 XII 2008 r.),
- Ustawa z dnia 17 VII 2009 r. o powszechnym spisie rolnym w 2010 r. (Dz. U. z dnia 10 VIII 2009 r., Nr 126, poz. 1040),
- Ustawa z dnia 29 VI 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 1995 r., Nr 88, poz. 439 z późniejszymi zmianami),
- Program Badań Statystycznych Statystyki Publicznej.

W powyższych aktach prawnych określono termin i zakres tematyczny spisu, zasady organizacji i realizacji prac spisowych, zobowiązanie respondentów do udzielania informacji oraz sposób zebrania i ochrony danych.

Zakres i tematyka Powszechnego Spisu Rolnego 2010

Powszechny Spis Rolny 2010 został przeprowadzony jako:

I. Badanie pełne w gospodarstwach rolnych:

1. Osób fizycznych o powierzchni użytków rolnych wynoszącej:

a) co najmniej 1 ha,

b) poniżej 1 ha spełniających następujące progi fizyczne: 0,5 ha dla plantacji drzew owocowych, 0,5 ha dla plantacji krzewów owocowych, 0,5 ha łącznie dla warzyw i truskawek gruntowych, 0,5 ha dla chmielu, 0,3 ha dla szkółek sadowniczych i ozdobnych, 0,1 ha dla truskawek gruntowych, 0,1 ha dla warzyw i truskawek pod osłonami, 0,1 ha dla tytoniu, 0,1 ha dla kwiatów i roślin ozdobnych pod osłonami, 10 sztuk dla bydła ogółem, 5 sztuk dla krów ogółem, 50 sztuk dla trzody chlewnej ogółem, 10 sztuk dla loch, 20 sztuk dla owiec ogółem, 20 sztuk dla kóz ogółem, 100 sztuk dla drobiu ogółem oraz 5 sztuk dla koni ogółem.

2. Osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

II. Badanie reprezentacyjne w gospodarstwach rolnych osób fizycznych o powierzchni poniżej 1 ha użytków rolnych, innych niż określone w pkt I.1.b).

Schemat losowania próby gospodarstw indywidualnych o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha

Losowanie gospodarstw rolnych przeprowadzone zostało oddzielnie w każdej gminie przy wykorzystaniu schematu losowania warstwowego. Próba gospodarstw o liczebności 150 tys. rozdzielona

została pomiędzy gminy w taki sposób, aby błąd względny oszacowania łącznej powierzchni użytków rolnych (tj. z uwzględnieniem gospodarstw rolnych o powierzchni 1 ha i więcej, które ujęto w badaniu pełnym) nie przekraczał 0,15% dla każdej gminy.

W celu alokacji próby pomiędzy gminy wykorzystany został specjalny program optymalizacyjny, który jednocześnie:

- rozdzielał próbę gospodarstw pomiędzy gminy,
- w każdej gminie populację gospodarstw o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha, dzielił w sposób optymalny na trzy warstwy; w rezultacie ustalone zostały granice warstw, różne w zależności od gminy,
- wydzielał w danej gminie tak zwaną warstwę górną zawierającą gospodarstwa największe w klasie gospodarstw poniżej 1 ha; gospodarstwa te badane były w 100%, stanowiąc około 37% próby,
- dokonywał optymalnego rozdziału próby pomiędzy pozostałe warstwy.

W celu wykonania losowania jako operat wykorzystano wykaz, który obejmował wszystkie gospodarstwa (nie tylko poniżej 1 ha), w którym dla każdego gospodarstwa zapisano m.in. symbol gminy oraz powierzchnię użytków rolnych.

W spisie zebrano informacje z zakresu:

1. **Użytkowania gruntów** (m.in.: powierzchnia ogólna gospodarstwa, powierzchnia użytków rolnych, w tym w dobrej kulturze rolnej – zasiewów, upraw trwałych, łąk i pastwisk, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów).
2. **Działalności gospodarczej** (m.in.: działalność inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem rolnym oraz jej znaczenie dla gospodarstwa).
3. **Struktury dochodów gospodarstwa domowego** (m.in.: udział dochodów z działalności rolniczej, pozarolniczej, pracy najemnej, emerytur i rent, innych źródeł niezarobkowych w ogólnych dochodach gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, udział samozaopatrzenia gospodarstwa domowego w końcowej produkcji rolniczej).
4. **Powierzchni zasiewów i innej** (m.in.: zboża, strączkowe, oleiste, ziemniaki, buraki cukrowe, rośliny przemysłowe, rośliny pastewne, rośliny na przyoranie, warzywa gruntowe, szkółki drzew i krzewów, a także powierzchnia poplonów, grzybów i roślin energetycznych).
5. **Pogłowia zwierząt gospodarskich** (bydło, trzoda chlewna, owce, kozy, konie, drób, króliki, pozostałe zwierzęta utrzymywane w gospodarstwie dla produkcji mięsa, zwierzęta futerkowe oraz liczba pni pszczelich).
6. **Ciągników, maszyn i urządzeń rolniczych** (m.in.: liczba ciągników, samochodów ciężarowych i przyczep, kombajnów i innych maszyn do zbioru, rozsiewaczy, rozrzutników, sadzarek, agregatów uprawowych, opryskiwaczy, dożarek, a także korzystanie z urządzeń do produkcji energii odnawialnej).
7. **Zużycia nawozów** (azotowych, potasowych i fosforowych oraz wapniowych, a także organicznych pochodzenia zwierzęcego).
8. **Aktywności ekonomicznej** (m.in.: aktywność bieżąca i nakłady pracy poniesione w ciągu 12 miesięcy poprzedzających dzień referencyjny badania przez użytkownika, członków jego rodziny i pracowników najemnych).

Charakteryzując rolnictwo na terenach miejskich posłużono się danymi wybranymi z pełnego zakresu danych dostępnych po przeprowadzeniu PSR 2010.

II. Ważniejsze definicje, pojęcia i zasady spisywania

Gospodarstwo rolne – oznacza grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

Gospodarstwo rolne osoby fizycznej (gospodarstwo indywidualne) to gospodarstwo o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha, będące własnością lub znajdujące się w użytkowaniu osoby fizycznej oraz gospodarstwo rolne osoby posiadającej użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha lub nieposiadającej użytków rolnych, która ma co najmniej: 1 sztukę bydła lub (i) 5 sztuk trzody chlewnej albo 1 lochę lub (i) 3 sztuki owiec lub (i) 3 sztuki kóz lub (i) 1 konia lub (i) 30 sztuk drobiu lub (i) 1 strusia lub (i) 5 sztuk samic królików lub (i) 5 sztuk samic pozostałych zwierząt futerkowych lub (i) 3 sztuki pozostałych zwierząt utrzymywanych na rzeź lub (i) 1 pień pszczeleli.

Gospodarstwo rolne osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej to gospodarstwo rolne prowadzone przez osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której podstawowa działalność jest zaliczana według Polskiej Klasyfikacji Działalności do sekcji A, dział 01, grupy: 01.1 – uprawy rolne inne niż wieloletnie, 01.2 – uprawy roślin wieloletnich, 01.3 – rozmnażanie roślin, 01.4 – chów i hodowla zwierząt, 01.5 – uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana), 01.6, klasa 01.61 – działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną (utrzymywanie gruntów w dobrej kulturze rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska), a także niezależnie od zaklasyfikowania działalności podstawowej, gdy w gruntach użytkowanych przez jednostkę powierzchnia użytków rolnych przekracza 1 ha lub jednostka prowadzi chów zwierząt gospodarskich.

Za **użytkownika gospodarstwa rolnego** uważa się osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie użytkującą gospodarstwo rolne, niezależnie od tego, czy jest właścicielem, dzierżawcą tego gospodarstwa czy też użytkuje je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty wchodzące w skład gospodarstwa rolnego są położone na terenie jednej czy kilku gmin.

Do **działalności rolniczej** zaliczono działalność związaną z uprawą roślin oraz chowem i hodowlą zwierząt, która obejmuje: wszystkie uprawy rolne (w tym również uprawę grzybów), warzywnictwo i ogrodnictwo, szkółkarstwo, hodowlę i nasiennictwo roślin rolniczych i ogrodniczych, chów i hodowlę zwierząt w gospodarstwie (bydła, owiec, kóz, koni, trzody chlewnej, drobiu, królików, pozostałych zwierząt futerkowych, zwierząt łownych utrzymywanych na rzeź), pszczoł oraz działalność polegającą na utrzymaniu gruntów rolnych już niewykorzystywanych do celów produkcyjnych według zasad dobrej kultury rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska (zgodnie z normami).

Za **zarobkową działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym** przyjęto działalność produkcyjną lub usługową prowadzoną na własny rachunek w celu osiągnięcia zysku, która wykorzystuje zasoby gospodarstwa rolnego (siłę roboczą, teren, budynki, park maszynowy itp.) lub produkty rolne w nim powstałe. Nie wlicza się tu działalności innej niż rolnicza, jeżeli z zasobów gospodarstwa do jej prowadzenia wykorzystywana jest wyłącznie siła robo-

cza. W PSR 2010 badano następujące rodzaje działalności gospodarczej: agroturystyka, rękodzieło, przetwórstwo produktów rolnych, produkcja energii odnawialnej, przetwarzanie surowego drewna w gospodarstwie, akwakultura, rolnicze prace kontraktowe, nierolnicze prace kontraktowe, leśnictwo, inna działalność.

Wartość końcowej produkcji rolniczej to suma wartości: sprzedaży (nieprzetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych oraz zwierząt gospodarskich), samozaopatrzenia (surowych, nieprzetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych) oraz dopłat do produktów.

Udział procentowy wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie rolnym, a przeznaczonych na konsumpcję w gospodarstwie domowym użytkownika, w wartości końcowej produkcji rolniczej pozwala na określenie **celu produkcji** gospodarstwa rolnego.

Ogólna sprzedaż produkcji gospodarstwa rolnego to suma sprzedaży produktów rolnych oraz wyrobów i usług z działalności gospodarczej innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym, a także dopłat do produktów.

Bezpośrednia sprzedaż konsumentom (ostatecznym odbiorcom na ich własne potrzeby) oznacza sprzedaż produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie rolnym (przetworzonych lub nie) na targowiskach, we własnych sklepach lub w ramach sprzedaży międzysąsiedzkiej. Nie zalicza się tu sprzedaży produktów rolnych do punktu skupu oraz zakupów dokonywanych przez właścicieli sklepów, restauracji itp.

Standardowa produkcja (SP) jest to średnia z pięciu lat wartość produkcji określonej działalności produkcji roślinnej lub zwierzęcej uzyskiwana z 1 ha lub od 1 zwierzęcia w przeciętnych dla danego regionu warunkach produkcyjnych. W przypadku upraw grzybów SP określa się w przeliczeniu na 100 m² powierzchni zajętej pod produkcję, w przypadku drobiu i pszczół – w przeliczeniu odpowiednio na 100 sztuk i na 1 pień pszczeli.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego obliczona została według następującego schematu:

- na podstawie wyników PSR 2010 ustalono rodzaje upraw oraz gatunki i grupy produkcyjno-użytkowe zwierząt występujące w danym gospodarstwie rolnym,
- określono fizyczne rozmiary poszczególnych działalności rolniczych realizowanych w gospodarstwie rolnym (liczba hektarów lub liczba zwierząt),
- przemnożono rozmiar każdej z działalności rolniczych gospodarstwa przez odpowiedni współczynnik SP dla obliczenia wartości standardowej produkcji z każdej działalności realizowanej w gospodarstwie,
- zsumowano wartości standardowej produkcji ze wszystkich działalności rolniczych realizowanych w gospodarstwie.

Uzyskany według powyższego wzoru wynik odzwierciedla **całkowitą standardową produkcję gospodarstwa (GSP)** i informuje o wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego wyrażonej w euro. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego oznacza możliwą wartość produkcji (roślinnej lub zwierzęcej), którą rolnik jest w stanie osiągnąć dysponując posiadanym potencjałem i prowadząc działalność w danym regionie.

Gospodarstwa rolne klasyfikuje się według wielkości ekonomicznej w czternastu klasach:

Klasa wielkości ekonomicznej	Wielkość w euro (przedziały domknięto lewostronnie)	
1	poniżej 2 000	
2	2 000	– 4 000
3	4 000	– 8 000
4	8 000	– 15 000
5	15 000	– 25 000
6	25 000	– 50 000
7	50 000	– 100 000
8	100 000	– 250 000
9	250 000	– 500 000
10	500 000	– 750 000
11	750 000	– 1 000 000
12	1 000 000	– 1 500 000
13	1 500 000	– 3 000 000
14	3 000 000 i więcej	

Wielkość ekonomiczna obliczona została dla gospodarstw rolnych, które w dniu 30 VI 2010 r. prowadziły działalność rolniczą.

Użytkowanie gruntów

Grunty ogółem to łączna powierzchnia użytków rolnych, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów niezależnie od tytułu władania – własnych, dzierżawionych (na zasadzie umowy i bezumownie), użytkowanych z tytułu zajmowania określonego stanowiska (leśniczy, ksiądz, nauczyciel itp.), wspólnych w części przypadających użytkownikowi, a także użytkowane przez gospodarstwo grunty należące do gospodarstw opuszczonych.

Powierzchnię **użytków rolnych ogółem** stanowią:

- **użytki rolne w dobrej kulturze rolnej** – użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie minimalnych norm z dnia 12 III 2007 r. z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 2010 r., Nr 39, poz. 211), na którą składają się: łąki trwałe, pastwiska trwałe, uprawy trwałe (w tym sady, tj. plantacje drzew i krzewów owocowych oraz ich szkółki), ogrody przydomowe (bez powierzchni przeznaczonej na rekreację), zasiewy, grunty ugorowane,
- **użytki rolne pozostałe** – użytki rolne nieużytkowane i nieutrzymywane w dobrej kulturze rolnej w dniu 30 VI 2010 r.

Łąki trwałe to grunty pokryte trwale trawami (5 lub więcej lat), z zasady koszone, a w rejonach górskich również powierzchnia koszonych hal i połonin. Łąki powinny być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej i przynajmniej raz w roku koszone, ale zbiory niekoniecznie wykorzystywane do celów produkcyjnych.

Pastwiska trwałe to grunty pokryte trwale trawami (5 lub więcej lat), które z zasady nie są koszone, lecz wypasane, a w rejonach górskich również powierzchnia wypasanych hal i połonin utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z pastwiskami trwałymi niewykorzystywanymi do celów produkcyjnych oraz z ekstensywnie wypasanymi pastwiskami położonymi na terenie pagórkowatym lub na znacznej wysokości, na glebach niskiej klasy, na których nie stosuje się nawożenia, podsiewów, melioracji itp.).

Uprawy trwałe to łączna powierzchnia plantacji drzew owocowych, krzewów owocowych, szkótek drzew i krzewów owocowych, szkótek drzew i krzewów ozdobnych, szkótek drzew leśnych do celów handlowych, innych upraw trwałych, w tym wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, a także upraw trwałych pod osłonami.

Sady to plantacje drzew, krzewów owocowych i upraw jagodowych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z plantacjami leszczyny, malin, winorośli) rosnące w zwartym nasadzeniu, a także szkółki drzew i krzewów owocowych, jeżeli ich łączna powierzchnia nie jest mniejsza niż 0,10 ha. Do sadów nie zalicza się powierzchni uprawy truskawek i poziomek.

Ogrody przydomowe to powierzchnia zlokalizowana najczęściej wokół siedziby gospodarstwa, często oddzielona od reszty gospodarstwa. Obejmuje powierzchnię upraw przeznaczonych przede wszystkim na samozaopatrzenie w gospodarstwie domowym użytkownika gospodarstwa rolnego. Sporadycznie nadwyżki zbiorów mogą być sprzedawane. Ogród przydomowy może obejmować zarówno uprawy rolne i ogrodnicze jednoroczne, jak i uprawy wieloletnie. Do ogrodów przydomowych nie zalicza się powierzchni trawników i ogrodów ozdobnych oraz powierzchni przeznaczonej na rekreację.

Grunty ugorowane to grunty orne niewykorzystywane do celów produkcyjnych, ale utrzymane według zasad dobrej kultury rolnej, przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. Zalicza się tu grunty zarówno uprawnione, jak i nieuprawnione (np. gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha) do płatności obszarowych. Do gruntów ugorowanych zalicza się również grunty przygotowane pod tegoroczne zasiewy (np. warzyw), ale do 30 VI 2010 r. nieobsiane lub nieobsadzone, a także powierzchnię upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny (nawozy zielone).

Powierzchnia zasiewów

Powierzchnia zasiewów to powierzchnia wszystkich upraw zasianych i zasadzonych w gospodarstwie rolnym. Do powierzchni pod zasiewami nie zalicza się powierzchni szkótek drzew i krzewów ozdobnych, szkótek drzew leśnych do celów handlowych, uprawy wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, innych upraw trwałych oraz powierzchni upraw trwałych pod osłonami itp. Nie zalicza się tu także powierzchni plantacji drzew i krzewów szybko rosnących prowadzonych na użytkach rolnych, które kwalifikowane są do lasów oraz powierzchni upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny, ponieważ tę powierzchnię zakwalifikowano do gruntów ugorowanych. Do tej powierzchni nie kwalifikuje się również ogrodów przydomowych.

Dane o powierzchni zasiewów ujmowane w spisie dotyczą powierzchni upraw poszczególnych ziemiopłodów uprawianych w plonie głównym.

Do grupy **zbóż ogółem** zalicza się powierzchnię uprawy zbóż podstawowych (pszenica, żyto, jęczmień, owies, pszenżyto) z mieszankami zbożowymi łącznie z kukurydzą na ziarno i pozostałymi uprawami zbożowymi (gryka, proso itp.).

Powierzchnia uprawy **warzyw gruntowych** to łączna powierzchnia warzyw uprawianych w gruncie lub z zastosowaniem przykrycia upraw niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie) okresowo bądź na stałe w danym sezonie wegetacji.

Do **warzyw** zaliczono: kapustę głowiastą (wczesną i późną, białą, czerwoną i włoską), cebulę, marchew jadalną, buraki ćwikłowe, ogórki, pomidory, kalafior (wczesne i późne), warzywa pozostałe (pietruszkę, selery, pory, brukselkę, szczaw, szpinak, sałatę, rzodkiewkę, chrzan, rabarbar, skorzonę, kalarepę, czosnek, dynię, szparagi, brokuły, kapustę pekińską, cykorię liściastą itp.). Do grupy tej należy również zaliczyć powierzchnię zasianą grochem i bobem, z której przewiduje się dokonanie zbioru w stanie niedojrzałym (zielonym), powierzchnię zasianą fasolą szparagową, z której przewiduje się zbiór niedojrzałych strąków oraz powierzchnię uprawy kukurydzy z przeznaczeniem na zbiór kolb w stanie niedojrzałym, a także powierzchnię uprawy rozsad warzyw gruntowych na potrzeby gospodarstwa.

Zwierzęta gospodarskie

Badaniu podlegały zwierzęta gospodarskie znajdujące się w gospodarstwie rolnym oraz zwierzęta wysłane na redyki, wypasy i do bacówek. Rejestrowane były wszystkie zwierzęta, tj. zarówno stanowiące własność użytkownika gospodarstwa rolnego lub członków jego gospodarstwa domowego, jak również zwierzęta przetrzymywane czasowo lub stale w gospodarstwie (przyjęte na wychów, opas itp.), niezależnie od tego, czy przyjęte je od gospodarstw indywidualnych, czy od jednostek państwowych, spółdzielczych, spółek.

Do **krów** zalicza się krowy mleczne i krowy „mamki”.

Krowy mleczne to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę, odmianę lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji mleka przeznaczonego do konsumpcji lub przetworzenia na produkty mleczne. Zalicza się tu również krowy mleczne wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Krowy „mamki” to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę (krowy ras mięsnych i urodzone z krzyżówek z rasami mięsnymi) lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji cieląt rzeźnych i których mleko wykorzystywane jest do odchowu cieląt lub przeznaczane na paszę dla innych zwierząt. Zalicza się tu również krowy „mamki” wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Badaniu podlegało pogłowie **drobiu** poszczególnych gatunków w wieku powyżej 2 tygodni. Dla gospodarstw rolnych o dużej skali chowu drobiu (np. ferma wielkotowarowa produkująca brojlery lub jaja konsumpcyjne), w których w dniu badania nie było na stanie drobiu w związku z trwającą właśnie przerwą technologiczną w produkcji, a przerwa ta nie przekraczała 8 tygodni, przyjmowano stany drobiu z okresu przed opróżnieniem pomieszczeń (kurników).

W celu przeliczenia pogłowia zwierząt w sztukach fizycznych na **sztuki przeliczeniowe duże (SD)** wykorzystano następujące współczynniki:

- bydło, tj. cielęta ogółem w wieku poniżej 1 roku – 0,40; byczki i jałówki razem w wieku 1–2 lat – 0,70; samce bydła w wieku 2 lat i więcej – 1,0; jałówki w wieku 2 lat i więcej – 0,80; krowy mleczne – 1,0; krowy „mamki” – 0,80,

- trzoda chlewna, tj. prosięta o wadze do 20 kg – 0,027; lochy ogółem – 0,50; pozostała trzoda chlewna razem (warchlaki o wadze 20–50 kg, knury i knurki o wadze 50 kg i więcej, trzoda chlewna na ubój o wadze 50 kg i więcej, tj. tuczniaki) – 0,30,
- owce ogółem – 0,10,
- kozy ogółem – 0,10,
- konie ogółem – 0,80,
- drób, tj. łącznie brojlery kurze oraz kury i koguty dorosłe na rzeź – 0,007; nioski kurze razem – 0,014; łącznie indyki, gęsi, kaczki, drób pozostały (bez strusi) – 0,030; strusie – 0,35,
- króliki ogółem – 0,020.

Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze

Badaniem zostały objęte ciągniki oraz wybrane maszyny i urządzenia użytkowane w gospodarstwach rolnych do prac związanych z działalnością rolniczą w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie. Spisano sprzęt własny (stanowiący wyłączną własność użytkownika gospodarstwa lub członka jego gospodarstwa domowego), jak i wspólny (będący własnością kilku rolników i użytkowany przez więcej niż jedno gospodarstwo). Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze należące do kilku rolników spisywano u tego rolnika, u którego znajdowały się w dniu 30 VI 2010 r. Nie spisywano sprzętu, który był niesprawny dłużej niż rok oraz tego, który został przeznaczony do kasacji.

Dane o ciągnikach dotyczą ciągników kołowych dwuosiowych i gąsienicowych.

Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego

Za **gospodarstwo domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego** uważa się zespół osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie, jeżeli wśród nich jest osoba prowadząca gospodarstwo indywidualne.

Za **dochód całkowity gospodarstwa domowego** uważa się łączne dochody wszystkich osób zamieszkałych wspólnie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego i utrzymujących się razem z nim, tj. z tytułu prowadzenia działalności rolniczej i pozarolniczej (również tej niezwiązanej z gospodarstwem rolnym) oraz z tytułu: pracy najemnej, pobierania emerytur i rent, zasiłku z pomocy społecznej, zasiłku wychowawczego, alimentów, stypendiów, posiadania lokat kapitałowych, uzyskiwania pomocy zagranicznej, wygranych w grach liczbowych i loteriach itp.

Dla potrzeb publikacji przyjęto, że główne źródło dochodu to źródło dochodów przekraczające 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego.

Do gospodarstw uzyskujących dochody z działalności rolniczej oraz z działalności pozarolniczej zaliczono również te gospodarstwa, w których omawiane rodzaje działalności nie przyniosły jeszcze dochodów lub przynosiły straty.

Dane o strukturze dochodów dotyczą okresu 12 miesięcy poprzedzających badanie (tzn. okresu od 1 VII 2009 r. do 30 VI 2010 r.).

III. Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych

Dane prezentowane w niniejszej publikacji dotyczą **gospodarstw indywidualnych**:

- prowadzących 30 VI 2010 r. działalność rolniczą,
- nieprowadzących działalności rolniczej tylko w zakresie liczby gospodarstw, użytkowania gruntów i średniej wielkości gospodarstwa.

Dane opracowano **według siedziby gospodarstwa rolnego**. Zaprezentowane informacje dotyczą gospodarstw, których siedziba znajduje się w granicach administracyjnych 35 miast oraz na obszarach miejskich 50 gmin miejsko-wiejskich.

Podstawowym grupowaniem zastosowanym w publikacji jest **grupowanie miast według klas wielkości** określonych na podstawie liczby ludności faktycznie zamieszkałej w granicach administracyjnych tych jednostek według stanu w dniu 30 VI 2010 r. Przyjęto liczbę ludności zweryfikowaną w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011.

Ustalono następujące grupy wielkości miast:

- poniżej 25000 ludności, w tym poniżej 5000,
- 25000–49999,
- 50000 i więcej ludności.

Imienny wykaz miast według przyjętego grupowania prezentuje poniższa tabela. Nazwy miast zaliczonych do poszczególnych grup uporządkowane zostały alfabetycznie.

Grupy miast według liczby ludności (stan w dniu 30 VI 2010 r.)				
poniżej 25000		25000–49999	50000 i więcej	
poniżej 5000	5000–24999			
Biezuń	Białobrzegi	Przasnysz	Ciechanów	Legionowo
Brok	Błonie	Przysucha	Grodzisk Mazo- wiecki	Ostrołęka
Chorzele	Brwinów	Pułtusk	Marki	Płock
Drobin	Garwolin	Radzymin	Mińsk Mazowiecki	Pruszków
Gąbin	Gostynin	Sierpc	Mława	Radom
Głinojeck	Góra Kalwaria	Sokołów Podlaski	Nowy Dwór Mazo- wiecki	Siedlce
Halinów	Grójec	Sulejówek	Otwock	m.st. Warszawa
Kałużyn	Iłża	Szydłowiec	Piaseczno	
Kosów Lacki	Józefów	Tuszcza	Sochaczew	
Łaskarzew	Karczew	Warka	Wołomin	
Mogielnica	Kobyłka	Węgrów	Wyszaków	
Mordy	Konstancin-Jeziorna	Zielonka	Ząbki	
Myszyniec	Kozienice	Zwoleń	Żyrardów	
Nowe Miasto nad Pilicą	Lipsko	Zuromin		
Piława	Łochów			
Podkowa Leśna	Łomianki			
Raciaz	Łosice			
Różan	Maków Mazowiecki			
Serock	Milanówek			
Skaryszew	Mszczonów			
Tarczyn	Nasielsk			
Wyszogród	Ostrów Mazowiecka			
Wyśmierzyce	Ożarów Mazowiecki			
Zakroczym	Piastów			
Żelechów	Pionki			
	Płońsk			
Liczba miast w poszczególnych grupach				
25	65	40	13	7

W tekście analitycznym w odniesieniu do miast liczących poniżej 25000 ludności używane jest zamiennie określenie miasta najmniejsze, w odniesieniu do miast o liczbie ludności 25000–49999 – określenie miasta średnie, a w odniesieniu do miast liczących 50000 i więcej ludności – miasta największe.

Ponadto w zależności od tematyki dane opracowano według:

- grup obszarowych powierzchni użytków rolnych,
- skali chowu zwierząt gospodarskich,
- celu produkcji gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego,
- rodzaju prowadzonej działalności,
- głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego,
- wielkości ekonomicznej gospodarstw.

W podsumowaniu części analitycznej zaprezentowano ranking miast w ramach kilku wybranych wskaźników.

W celu utworzenia rankingu posłużono się metodą porównawczą wskaźników. W każdym przypadku dane uporządkowane zostały malejąco; lokatę pierwszą (1) przypisano wskaźnikom o najwyższej wartości, lokatę ostatnią (85) – wskaźnikom o najniższej wartości. Miastom, dla których wskaźniki przyjęły identyczną wartość przypisano taką samą lokatę, kolejną pozostawiając niewykorzystaną, a dopiero następną przypisując miastu o kolejnej wartości wskaźnika.

* * *

Wszystkie przedziały klasowe są lewostronnie zamknięte, z wyjątkiem grup obszarowych użytków rolnych:

- „0–1”, gdzie przedział jest obustronnie zamknięty $<0,00–1,00>$,
- „1–2”, gdzie przedział jest obustronnie otwarty $(1,01–1,99)$.

W tablicach zawierających dane sumaryczne mogą wystąpić pewne nieścisłości rachunkowe wynikające z zaokrągleń automatycznych zastosowanych w procesie uogólnienia danych z próby. Informacje liczbowe w ujęciu odsetkowym prezentowane są z jednym znakiem po przecinku i z uwagi na elektroniczną technikę zaokrągleń mogą nie sumować się na 100%.

METHODOLOGICAL NOTES

I. Source and scope of data

Data in this publication were compiled on the basis of the results of the Agricultural Census (AC 2010) as of 30 VI 2010. The Census was conducted in the period from 1 IX to 31 X 2010.

The legal basis for the AC 2010 constituted:

- The Regulation of the European Parliament and the European Council (EC) No. 1166/2008 of 19 XI 2008 on farm structure surveys and the survey on agricultural production methods and repealing Council Regulation (EEC) No. 571/88 (EU Official Journal No. L 321 of 1 XII 2008),
- The Law of 17 VII 2009 on the National Agricultural Census in 2010 (Journal of Laws of 10 VIII 2009, No. 126 item 1040),
- The Law of 29 VI 1995 on official statistics (Journal of Laws of 1995, No. 88, item 439 with later amendments),
- The Official Statistics Survey Programme.

The time and scope of the census, the organisation rules and implementation of the census work, respondents' obligation to provide information, and the method of collecting and protecting the data, were specified in the above mentioned acts.

The scope and coverage of the Agricultural Census 2010

The Agricultural Census 2010 was conducted as:

I. A full-scope survey in agricultural holdings of:

1. Natural persons with agricultural land of:

- a) at least 1 ha,
- b) less than 1 ha, meeting the following physical thresholds: 0.5 ha for fruit-bearing tree plantations, 0.5 ha for fruit-bearing shrub plantations, 0.5 ha for both ground vegetables and strawberries, 0.5 ha for hops, 0.3 ha for orchard and ornamental plants nurseries, 0.1 ha for ground strawberries, 0.1 ha for vegetables and strawberries under covers, 0.1 ha for tobacco, 0.1 ha for flowers and ornamental plants under covers, 10 head of cattle in total, 5 head of cows in total, 50 head of pigs in total, 10 head of sows, 20 head of sheep in total, 20 head of goats in total, 100 head of poultry in total, and 5 head of horses in total.

2. Legal persons and organisational units without legal personality.

II. A sample survey in natural persons' holdings with an area below 1 ha of agricultural land other than those referred in point I.1.b).

The sampling scheme for natural person's farms with less than 1 ha of agricultural land

The sampling of agricultural holdings was conducted separately for each gmina, based on a stratified sampling scheme. A sample comprising 150 thousand farms was divided between gminas in such a way that the relative estimation error for the total area of agricultural land (i.e. including farms with at least 1 ha of agricultural land, which were covered in the full-scope survey) would not exceed 0.15% for each gmina.

In order to allocate the sample between gminas, use was made of a special optimisation programme, as part of which:

- the farm sample was distributed between gminas,
- the population of farms with less than 1 ha of agricultural land, operating in each gmina, was divided into three optimal strata; as a result of which strata boundaries were determined separately for each gmina,
- the upper boundary was established for each gmina, comprising the largest farms in the group of farms with less than 1 ha of agricultural land; these farms were then surveyed on a 100% basis, accounting for approx. 37% of the entire sample,
- an optimal sample distribution between other strata was performed.

A list comprising all farms (not only those with less than 1 ha of agricultural land), in which, among others, a gmina symbol and the area of agricultural land were recorded for each farm, was used as a sampling frame.

In the census, information in the following areas was collected:

1. **Land use** (among others, the total area of the agricultural holding, the area of agricultural land, including land in a good agricultural and environmental condition – sown area, permanent crops, meadows and pastures, forests and forest land, and other land).
2. **Economic activity** (among others, non-agricultural activity directly connected with the holding and its significance to the holding).
3. **The household income structure** (among others, the share of income from agricultural activity, non-agricultural activity, paid employment, retirement pays and pensions, other non-paid sources in the total household income with the user of the holding, the share of self-supply of a household in the final agricultural production).
4. **Sown and other area** (among others, cereals, pulses, oilseeds crops, potatoes, sugar beets, industrial plants, feed plants, plants intended for ploughing, ground vegetables, tree and shrub nurseries, as well as the area of catch crops, mushrooms and energy crops).
5. **Livestock** (cattle, pigs, sheep, goats, horses, poultry, rabbits, other animals for slaughter, fur-bearing animals, and the number of beehives).
6. **Tractors, agricultural machinery and equipment** (among others, the number of tractors, trucks and trailers, combine harvesters and other harvesting machines, distributors, spreaders, planters, combine cultivators, sprayers, milking machines, and the fact of using equipment for renewable energy production).
7. **Fertiliser use** (nitrogen, potassium, phosphorous and calcium, as well as organic fertilisers of animal origin).
8. **Labour force** (among others, the current activity and labour input within 12 months preceding the reference date of surveying the user, members of his/her family and paid employees).

To characterize agriculture in urban areas, data selected from a full scope of available data after conducting AC 2010 were used.

II. Major definitions, terms and rules of registration

An **agricultural holding** is understood as agricultural area, including forest land, buildings or their parts, equipment and livestock, if they constitute or may constitute an organised economic unit, as well as rights related to running an agricultural farm.

A **natural person's agricultural holding** is understood as an agricultural holding from 0.1 ha of agricultural land, either owned or used by a natural person, as well as an agricultural holding of a person having no agricultural land, or with agricultural land less than 0.1 ha, who possesses at least: 1 head of cattle, or (and) 5 head of pigs, or 1 sow, or (and) 3 head of sheep or (and) 3 head of goats, or (and) 1 horse, or (and) 30 head of poultry, or (and) 1 ostrich, or (and) 5 head of female rabbits, or (and) 5 head of other fur-bearing female animals, or (and) 3 head of other animals kept for slaughter, or (and) 1 beehive.

A **legal person's, or organisational unit without legal personality agricultural holding is understood** as an agricultural farm run by a legal person or by an organisational unit without legal personality, the principal activity of which is classified, according to the Polish Classification of Activities, to Section A, Division 01, Groups 01.1 – growing of non-perennial crops, 01.2 – growing of perennial crops, 01.3 – plant propagation, 01.4 – livestock production and breeding, 01.5 – agricultural crops mixed with livestock production (mixed farming), 01.6, class 01.61 – support activities for plant production (maintaining good agricultural condition following environmental protection standards), as well as any activity, irrespective of the principal activity classification, where the area of agricultural land cultivated by the unit exceeds 1 ha, or the unit runs livestock production.

A **holder** is understood as a natural person, a legal person or an organisational unit without legal personality, actually using the land, regardless of whether as owners or leaseholders, or using the land in any other respect, regardless of whether this land is situated in one or in several gminas.

Agricultural activity includes activity associated with crop and livestock production, including all agricultural crops (including mushroom production), vegetable production and horticulture, arboriculture, agricultural and horticultural crop and seed production, livestock production in a holding (cattle, sheep, goats, horses, pigs, poultry, rabbits, other fur-bearing animals, game kept for slaughter), bees, and activity consisting of maintaining unused agricultural land for production purposes according to the rules of a good agricultural practice in accordance with environmental protection requirements.

Other gainful activity directly connected with the holding is production or service activity conducted on one's own account for profit, using the resources of the holding (the labour force, the area, the buildings, the machinery park, etc.) or agricultural products made within the holding. Other gainful activity is not included here if among the resources of the holding only the labour input is used for the purpose of conducting the activity. In AC 2010, the following types of economic activity were surveyed: agribusiness, handicraft, processing of agricultural products, production of renewable energy, processing of raw wood in a holding, aquaculture, contractual agricultural works, contractual non-agricultural works, forestry, other activity.

The value of the final production of the holding is a sum of such values as sales (of unprocessed crop and animal products and of livestock), self-supply (raw, unprocessed crop and animal products) and subsidies on products.

Percentage share of the value of agricultural products made within the agricultural holding, but designated for consumption in a holder's household in a final agricultural output, makes it possible to identify **purpose of production** of an agricultural holding.

Total sales of agricultural holding is a sum of agricultural products as well as goods and services from other gainful activity directly connected with the holding, including subsidies on products.

Direct sales to the consumers (to the final users for their own purposes) means the sales of agricultural products made within the holding (processed or unprocessed) on marketplaces, own shops or within neighbourly sales. This does not include the sales of agricultural products to procurement points and purchases made by the owners of shops, restaurants, etc.

The standard output (SO) is calculated as the average five-year production value achieved from specific (crop or animal) activity per ha or per animal reflecting an average status in the surveyed region. As regards mushrooms, the SO coefficients are calculated per 100 m² of production area, and as regards poultry and bees – the SO is calculated per 100 animals and 1 beehive respectively.

Economic size of an agricultural holding is calculated according to the following scheme:

- based on the AC 2010 results, types of crops and types of production and functional groups of animals in a surveyed holding were established,
- physical size of particular agricultural activities conducted in a agricultural holding (number of hectares or animal heads) was established,
- size of every agricultural activity of a holding was multiplied through an appropriate SO coefficient to calculate value of standard output of every activity conducted in a holding,
- values of standard output from every agricultural activity conducted in a holding were added.

The result obtained on the basis of the above scheme reflects **the total standard output of the holding** (Polish acronym: **GSP**) and informs of economic size of an agricultural holding expressed in euro. Economic size of an agricultural holding represents a possible output value (crop or animal), which a farmer is able to obtain having all potential and conducting activity in a surveyed region.

Based on the economic size, agricultural holdings are grouped in the following fourteen classes:

Economic size class	Size in euro (left-closed intervals)
1	up to 2 000
2	2 000 – 4 000
3	4 000 – 8 000
4	8 000 – 15 000
5	15 000 – 25 000
6	25 000 – 50 000
7	50 000 – 100 000
8	100 000 – 250 000
9	250 000 – 500 000
10	500 000 – 750 000
11	750 000 – 1 000 000
12	1 000 000 – 1 500 000
13	1 500 000 – 3 000 000
14	3 000 000 and more

Economic size was calculated for agricultural holdings which on 30 VI 2010 conducted agricultural activity.

Land use

Total land area stands for the total area of agricultural land, forests, forest land and other land, regardless of whether it is owned, leased (with or without contract), used in respect of occupying a certain position (e.g. forester, priest, teacher, etc.), common land, a part of which accrues to the holder, as well as land belonging to deserted farms, used by the surveyed holding.

Total agricultural land consist of:

- **agricultural land maintained in a good agricultural condition**, i.e. in compliance with the common standards and in conformity with the requirements stipulated in the Regulation of the Minister of Agriculture and Rural Development on Minimum Standards of 12 III 2007, with later amendments (Journal of Laws of 2010, No. 39, Item 211), which comprises: permanent meadows, permanent pastures, permanent crops (of which orchards, i.e. plantations of fruit-bearing trees and shrubs, and nurseries), kitchen gardens (except for the area intended for recreation), sown area, fallow land,
- **other agricultural land** – agricultural land not cultivated and not maintained in a good agricultural condition as of 30 VI 2010.

Permanent meadows is the land permanently overgrown with grass (for 5 years or more), which in principle is mown. In mountainous regions it also includes the area of mown mountain pastures. Meadows should be maintained in a good agricultural condition and mown at least once a year, but the crops do not have to be used for production purposes.

Permanent pastures is the land permanently overgrown with grass (for 5 years or more), which in principle is not mown but left for grazing. In mountainous regions it also includes the area of mountain pastures left for grazing and maintained in a good agricultural condition (including permanent pastures not used for production purposes and pastures for extensive grazing, located on mountainous land or at high altitudes with low-class soil, where no fertilisation, sub-sowing, melioration, etc. is used).

Permanent crops is the total plantation area of fruit-bearing trees and shrubs, nurseries of fruit-bearing trees and shrubs, nurseries of ornamental trees and shrubs, and nurseries of forest trees for commercial purposes, as well as other permanent crops, e.g. wicker, fruit-bearing trees and shrubs grown outside plantations, and other permanent crops cultivated under covers.

Orchards include land planted with fruit trees and shrubs as well as berry plantations maintained in a good agricultural condition (including hazel, raspberry and vine plantations) growing in thick plantations, as well as nurseries of fruit-bearing trees and shrubs, if their total area is at least 0.10 ha. Strawberry and wild strawberry plantations are not included in orchards.

Kitchen gardens is the land located usually around the household residence, often separated from the remaining household area. It covers the area of crops which mainly serve as self-supplies for the household of the farm holder. Infrequently the crop surplus may be sold. A kitchen garden may cover both agricultural and orchard crops, perennial and non-perennial. The area of lawns and ornamental gardens, as well as recreation area, should not be treated as part of the kitchen garden.

Fallow land includes arable land which is not used for production purposes but maintained in a good agricultural condition, in compliance with the environmental protection requirements. This includes both land qualifying and non-qualifying for area payments (e.g. holdings with an area below

1 ha). Fallow land also includes land prepared for sowing (vegetables) in the current year, but not sown or planted until 30 VI 2010, and the area of crops intended for ploughing, cultivated as the main crops (green fertilisers).

Sown area

Sown area is the land that is sown or planted with crops. Sown area does not include the area of nurseries of ornamental trees and shrubs, nurseries of forest trees for commercial purposes, wicker plantations, and fruit-bearing trees and shrubs outside plantations, as well as any other permanent crops and the area of permanent crops cultivated under covers. This category does not include the area of fast-growing trees and shrubs cultivated on agricultural land, which are classified as forests, or the area of crops for ploughing, cultivated as major crops, since this area is classified as fallow land. Kitchen gardens are also excluded from this category.

The data on sown area, included in the census, concern the area of specific crop production, cultivated as major crops.

The group of **total cereals** includes the crop area of basic cereals (wheat, rye, barley, oat, triticale), including cereal mixed, together with maize designated for grain and other cereal crops (buckwheat, millet, etc).

Area of **ground vegetables** is the total area of vegetables cultivated in the ground or under low, non-accessible cover (below 1,5 m in the top) covered temporary or permanently in a given season of vegetation.

Vegetables include cabbages (white, red and savoy, regardless of harvests date), onion, carrot, beetroot, cucumbers, tomatoes, cauliflowers (regardless of harvests date) and other vegetables (parsley, celeriac and celery, leeks, Brussels sprouts, sorrel, spinach, lettuce, radish, horseradish, rhubarb, scorzonera, kohlrabi, garlic, pumpkins, asparagus, broccoli, Chinese cabbage, salad chicory, etc.). This group comprises also the area sown with bean and broad bean, harvested green, string bean harvested green, maize plantations harvested green, and seedlings of vegetables for the own needs of the holding.

Livestock

The survey covered the livestock staying in the farm during the survey period, as well as animals sent to herding, grazing and shepherd's huts. All animals were registered, i.e. the ones owned by a holder or members of his household, as well as animals temporarily or permanently kept in the farm (taken for raising, fattening, etc.), irrespective whether they were taken from private farms, state-owned farms, cooperative entities, or companies.

Cows include dairy cows and suckling cows.

Dairy cows are understood as adult female cattle (excluding heifers) which, due to their breed, species or particular qualities, are kept in a farm exclusively or mainly for production of milk to be consumed or to be processed into dairy products. Dairy cows rejected from breeding, kept in a farm for the period regarded as pre-slaughter pasturing, after which they are sent to slaughter, are also included in this group.

Suckling cows are understood as adult female cattle (excluding heifers) which, due to their breed (beef breed cows and cows born from a cross-breed with beef breeds) or particular qualities, are kept in a farm exclusively or mainly for calves for slaughter, and whose milk is used to feed calves or other animals. Suckling cows rejected from breeding, kept in a farm for the period regarded as pre-slaughter pasturing, after which they are sent to slaughter, are also included in this group.

The survey included **poultry** livestock for particular species aged above 2 weeks. In the case of farms engaged in production of poultry on a large scale (such as a large-scale farm producing broilers or hen eggs), in which no poultry has been recorded on the survey day, due to the current technological break in production, whenever such break does not exceed 8 weeks, the poultry stocks from the period before emptying the rooms (poultry houses) have been adopted.

In order to convert the livestock in physical head into **livestock unit (LSU)**, the following coefficients were applied:

- cattle, i.e. calves in total, less than 1 year old – 0.40; bull calves and heifers in total, aged 1–2 years – 0.70; male cattle aged 2 years or more – 1.0; heifers aged 2 years or more – 0.80; dairy cows – 1.0; suckling cows – 0.80,
- pigs, i.e. piglets up to 20 kg – 0.027; sows in total – 0.50; other pigs in total (piglets with a weight of 20–50 kg, boars and young boars with a weight of 50 kg or more, pigs for slaughter with a weight of 50 kg or more, i.e. porkers) – 0.30,
- sheep in total – 0.10,
- goats in total – 0.10,
- horses in total – 0.80,
- poultry, i.e. broilers, hens and adult roosters in total, intended for slaughter – 0.007; laying hens in total – 0.014; turkeys in total, geese, ducks and other poultry (except for ostriches) in total – 0.030; ostriches – 0.35,
- rabbits in total – 0.020.

Tractors, agricultural machinery and equipment

The survey included tractors and selected machinery and equipment used in holdings for work connected with agricultural activity within 12 months preceding the survey. The enumeration included owned equipment (constituting the sole property of the farm holder or a member of the farm), and common equipment (a property of several farmers and used by more than one holding). Tractors, agricultural machinery and equipment belonging to several farmers were assigned to the farmer who had them on 30 VI 2010. The enumeration did not include the equipment which had been out of order for more than a year or was withdrawn from use.

Data on tractors concern biaxial wheel and caterpillar tractors.

The income of households with a holder of agricultural holding

A household with a holder of agricultural holding is a group of persons residing together and with a common subsistence, if at least one of them has a private farm.

Total income of a household is total income of all persons living together with the agricultural farm holder and with a common subsistence, i.e. from agricultural and non-agricultural activity (also the one not connected with the farm) and from: paid work, retirement pays and pensions, social assistance benefits, maternity benefit, alimony, scholarships, capital investments, foreign assistance, wins in numerical and other lotteries, etc.

For the purposes of this publication it was assumed that the main source of income is the source of income exceeding 50% of total income of a household.

The group of holdings getting income from agricultural activity or non agricultural activity contains also those holdings where above mentioned kinds of activity did not bring income yet or brought loses.

The data on the income structure concern the period of 12 months preceding the survey (i.e. the period from 1 VII 2009 to 30 VI 2010).

III. Major grouping and scope of published statistics

Data presented in this publication concern **natural person's holdings**:

- conducting agricultural activity on 30 VI 2010,
- not conducting agricultural activity only within the scope of number of holdings, land use and average size of a holding.

Data were presented **according to a headquarter of an agricultural holding**. Presented information concerns holdings with a headquarter located within administrative borders of 35 towns and in rural areas of 50 rural-urban gminas.

Basic grouping applied in the publication is a **grouping of towns according to size classes** based on the population actually residing within administrative borders of these units as of 30 VI 2010. Number of population was verified on the basis of Population and Housing Census 2011.

The following size groups of towns were established:

- below 25000 residents, of which below 5000,
- 25000–49999,
- 50000 residents and over.

Nominal list of towns according to applied groupings is presented in a table below. Names of towns included in particular groups were arranged in alphabetical order.

Towns' groups by number of population (as of 30 VI 2010)				
below 25000		25000–49999	50000 and more	
below 5000	5000–24999			
Biezuń	Białobrzegi	Przasnysz	Ciechanów	Legionowo
Brok	Błonie	Przysucha	Grodzisk Mazowiecki	Ostrołęka
Chorzele	Brwinów	Pułtusk	Marki	Płock
Drobin	Garwolin	Radzymin	Mińsk Mazowiecki	Pruszków
Gąbin	Gostynin	Sierpc	Mława	Radom
Głinojeck	Góra Kalwaria	Sokołów Podlaski	Nowy Dwór Mazowiecki	Siedlce
Halinów	Grójec	Sulejówek	Otwock	m.st. Warszawa
Kałużyn	Ilża	Szydłowiec	Piaseczno	
Kosów Lacki	Józefów	Tuszczy	Sochaczew	
Łaskarzew	Karczew	Warka	Wołomin	
Mogielnica	Kobyłka	Węgrów	Wyszaków	
Mordy	Konstancin-Jeziorna	Zielonka	Ząbki	
Myszyniec	Kozienice	Zwoleń	Żyrardów	
Nowe Miasto nad Pilicą	Lipsko	Żuromin		
Pilawa	Łochów			
Podkowa Leśna	Łomianki			
Raciąż	Łosice			
Różan	Maków Mazowiecki			
Serock	Milanówek			
Skaryszew	Mszczonów			
Tarczyn	Nasielsk			
Wyszogród	Ostrów Mazowiecka			
Wyśmierzyce	Ożarów Mazowiecki			
Zakroczym	Piastów			
Żelechów	Pionki			
	Płońsk			
Number of towns in groups				
25	65		13	7
	40			

In the analysis, when relating to towns below 25000 residents, the smallest towns term is used interchangeably, when relating to towns with 25000–49999 residents – medium-sized towns, and when relating to towns with 50000 residents and over – the largest towns.

Moreover, depending on the subject, data was compiled according to:

- land groups of area of agricultural land,
- scale of breeding of farm animals,
- purpose of production of a household with a holder of an agricultural holding,
- type of conducted activity,
- main source of income of a household with a holder of an agricultural holding,
- economic size of holdings.

In the summary of the analytical part, a ranking of towns within the scope of selected indicators was presented.

In order to create the ranking, the comparative method of indicators was applied. In each case data were arranged descendingly; first position (1) was assigned to indicators of the highest value, the last position (85) – to indicators of the lowest value. Towns which had the same value of indicators were assigned the same position, leaving the next one unused, and the subsequent one assigned to the town with a subsequent value of the indicator.

* * *

All class intervals are left-closed, except for area groups of agricultural land:

- “0–1”, where the interval is closed on both sides <0.00–1.00>,*
- “1–2”, where the interval is open on both sides (1.01–1.99).*

The tables containing summary data may exhibit certain calculation inconsistencies resulting from automatic rounding performed in the sample data generalisation process. Numerical data, in percentage terms, was presented to one decimal point and, considering an electronic rounding technique, it may not sum up to 100%.

WYNIKI BADAŃ

Wstęp

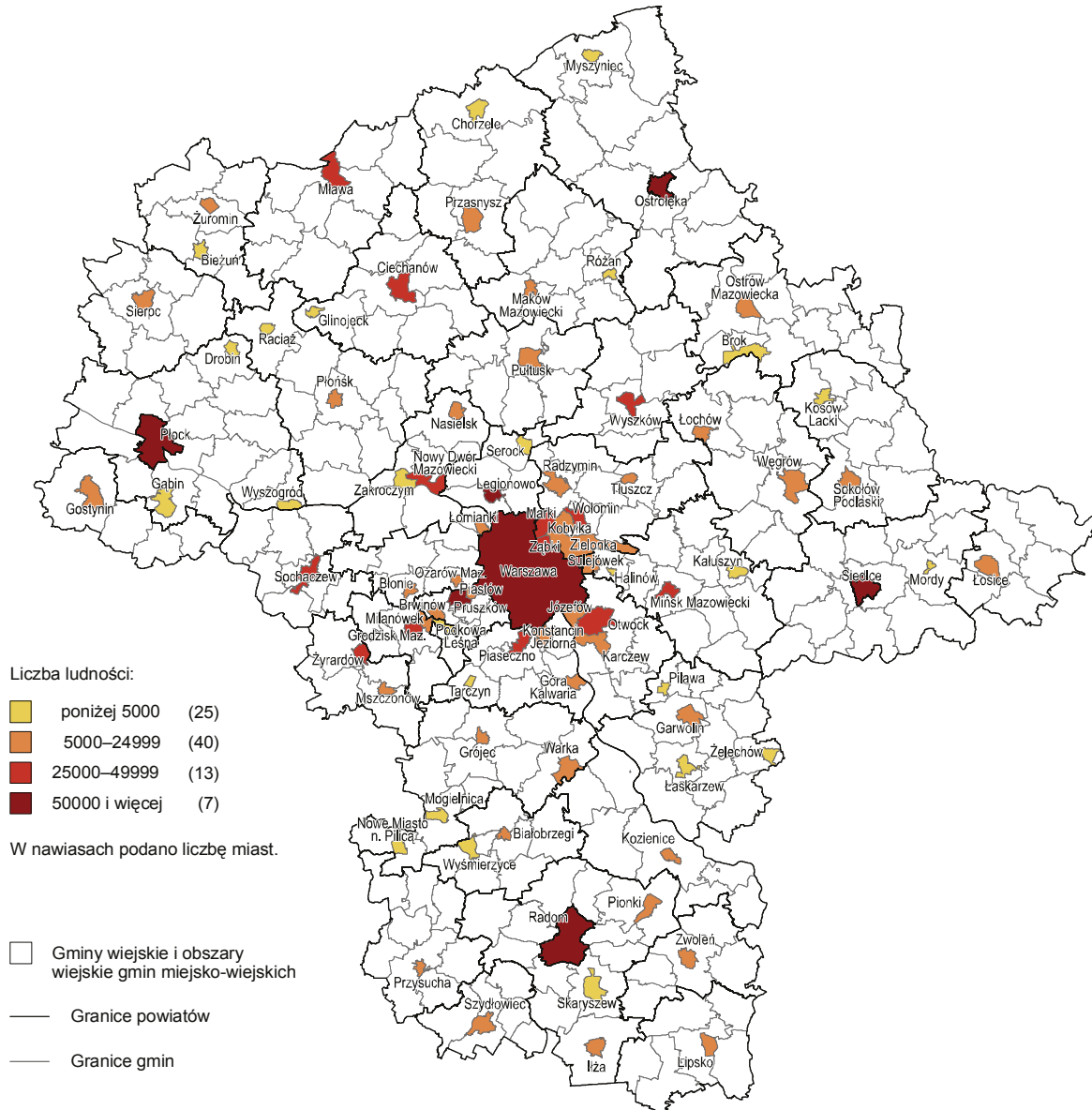
Celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010 rolnictwa na terenach miast i na terenach miejskich gmin miejsko-wiejskich województwa mazowieckiego. Aby obraz rolnictwa w miastach był jak najbardziej dokładny, zdecydowano się przedstawić dane według siedziby gospodarstwa rolnego. Inny sposób prezentacji danych, tzn. według siedziby użytkownika gospodarstwa, nie zobrazowałby rolnictwa na wybranym obszarze, ale opisał gospodarstwa rolne prowadzone przez osoby zamieszkałe w miastach województwa mazowieckiego, niezależnie od tego, czy siedziba użytkownika była jednocześnie siedzibą gospodarstwa rolnego, czy też użytkowane grunty położone były w innej gminie, innym powiecie, czy nawet innym województwie.

Wybór metody prezentacji danych według siedziby gospodarstwa rolnego przesądził o wyłączeniu ze zbiorowości ogółem gospodarstw rolnych osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, tj. innych niż gospodarstwa osób fizycznych (indywidualne), których siedziba (zarząd) znajdowała się w miastach województwa mazowieckiego. Należy bowiem zdawać sobie sprawę z tego, że w przypadku gospodarstw działających jak przedsiębiorstwa – częściej niż w przypadku gospodarstw indywidualnych – grunty położone mogą być w innej niż siedziba jednostce podziału administracyjnego. Gospodarstwa inne niż indywidualne stanowiły tylko 0,3% ogółu gospodarstw mających siedzibę w miastach, ale ich udział w powierzchni gruntów ogółem i powierzchni użytków rolnych wyniósł odpowiednio 13,1% i 10,3%. W niektórych miastach udział ten był jeszcze większy, więc ujmowanie w opracowaniu danych o tych gospodarstwach zniekształciłoby obraz rolnictwa na terenie danej jednostki terytorialnej. Wyłączenie z analizy gospodarstw innych niż indywidualne umożliwiło ograniczenie sytuacji, w których omawiane są gospodarstwa z siedzibą w miastach województwa mazowieckiego, a użytkowane przez nie grunty znajdują się w innej jednostce podziału administracyjnego. Z tego względu przedmiotem dalszej analizy będą wyłącznie gospodarstwa indywidualne (należące do osób fizycznych).

Dane dla wybranej zbiorowości gospodarstw rolnych zaprezentowano w podziale według grup wielkości miast, w których zlokalizowana była siedziba gospodarstwa. Podstawą grupowania miast jest liczba ludności faktycznie zamieszkałej w dniu 30 VI 2010 r. Stan ludności został zweryfikowany w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Wybrane informacje przedstawiono także dla gospodarstw mających siedzibę w m.st. Warszawie.

Poniżej zaprezentowano mapy przedstawiające lokalizację miast województwa mazowieckiego pogrupowanych według liczby ludności oraz województwo mazowieckie w przekroju powiatów.

Wykres 1. **Miasta w województwie mazowieckim według liczby ludności**
(stan w dniu 30 VI 2010 r.)

U w a g a. Stan ludności zweryfikowano w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011.

Wykres 2. **Województwo mazowieckie w przekroju powiatów**

Mapa prezentująca województwo mazowieckie w przekroju powiatów stanowi uzupełnienie informacji o położeniu miast będących siedzibami gospodarstw indywidualnych omawianych w niniejszej publikacji.

Tabl. 1. **Gospodarstwa indywidualne według statusu administracyjnego gmin**

Wyszczególnienie	Województwo mazowieckie	Gminy miejskie	Gminy miejsko-wiejskie		Gminy wiejskie
			obszar miejski	obszar wiejski	
Liczba gospodarstw w tys.	272,4	12,9	8,8	45,9	204,9
Powierzchnia gruntów ogółem w tys. ha	2219,1	54,2	45,5	337,4	1782,0
w tym użytków rolnych	1893,9	45,7	38,7	287,1	1522,4
Średnia powierzchnia gruntów ogółem w 1 gospodarstwie w ha.....	8,15	4,21	5,16	7,36	8,70
w tym użytków rolnych	6,95	3,55	4,38	6,26	7,43

Analizując rozmieszczenie gospodarstw indywidualnych w województwie mazowieckim według statusu administracyjnego gmin należy stwierdzić, że:

- na terenie 35 miast miało siedzibę 12,9 tys. gospodarstw osób fizycznych, stanowiąc 99,6% ogółu gospodarstw z siedzibą w miastach, gospodarstwa te miały we władaniu 84,3% ogółu użytków rolnych (UR),
- w 50 gminach miejsko-wiejskich miało siedzibę 54,7 tys. gospodarstw indywidualnych (8,8 tys. na terenach miejskich i 45,9 tys. na obszarach wiejskich); udział gospodarstw indywidualnych w tych jednostkach zawierał się w przedziale 99,8–99,9%, a udział UR – w przedziale 97,1–97,9%,
- w 229 gminach wiejskich miało siedzibę 204,9 tys. gospodarstw indywidualnych, stanowiąc 99,9% ogółu gospodarstw mających tu siedzibę; w dyspozycji tych gospodarstw znajdowało się 97,7% użytków rolnych.

Łącznie na terenach miejskich (gminy miejskie oraz obszar miejski gmin miejsko-wiejskich) województwa mazowieckiego miało siedzibę 21,7 tys. gospodarstw indywidualnych. W ich dyspozycji było 99,7 tys. ha gruntów ogółem, w tym 84,4 tys. ha użytków rolnych. Nie wszystkie gospodarstwa prowadziły działalność rolniczą. Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010 wykazały, że nieaktywnych gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach było 4,4 tys. Dysponowały one potencjałem 5,9 tys. ha gruntów ogółem, w tym 4,0 tys. ha użytków rolnych. Średnia powierzchnia gruntów wyłączonych z produkcji przypadająca na 1 gospodarstwo wyniosła więc 1,33 ha, w tym 0,90 ha użytków rolnych. W województwie ogółem było to odpowiednio 1,75 ha i 1,28 ha.

Gospodarstwa indywidualne nieprowadzące działalności rolniczej mające siedzibę w miastach stanowiły 15,8% nieczynnych gospodarstw indywidualnych w województwie mazowieckim. Udział powierzchni gruntów ogółem przypadających na te gospodarstwa stanowił 12,0%, w tym użytków rolnych 11,1%.

Zbiorowość gospodarstw miejskich prowadzących działalność rolniczą stanowiła 7,1% ogółu aktywnych gospodarstw indywidualnych w województwie, a udział arealu gruntów ogółem i użytków rolnych będących w ich dyspozycji wyniósł po 4,3%.

Poniżej zaprezentowano tablice zawierające informacje o liczbie gospodarstw indywidualnych, które mają siedzibę na terenie poszczególnych miast (tabl. 2) oraz o powierzchni użytków rolnych będących w dyspozycji tych gospodarstw (tabl. 3). Miasta w tabl. 2 uszeregowano malejąco w kolejności według liczby gospodarstw ogółem, tj. prowadzących i nieprowadzących działalności rolniczej, a w tabl. 3 według powierzchni użytków rolnych w tych gospodarstwach.

Tabl. 2. Gospodarstwa indywidualne

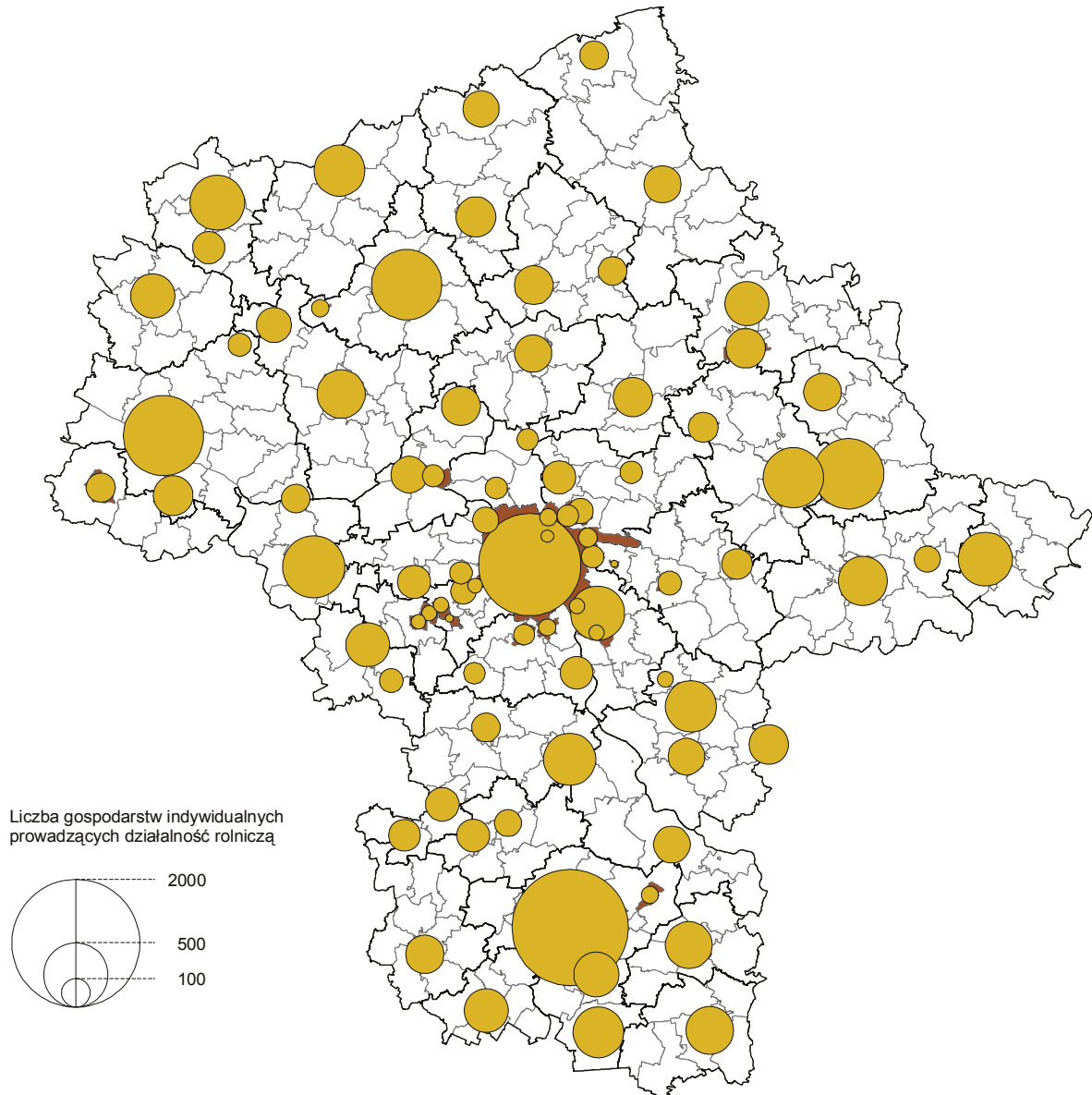
Miasta	Ogółem	W tym prowadzące działalność rolniczą	Miasta	Ogółem	W tym prowadzące działalność rolniczą
O g ó ł e m	21700	17262	Grójec	174	105
Radom	2106	1694	Mogielnica	165	144
M.st. Warszawa.....	1647	1315	Błonie	155	141
Ciechanów	961	627	Kobyłka	148	61
Płock	897	811	Wyśmierzyce.....	147	137
Sokołów Podlaski	670	626	Kałuszyn	143	122
Siedlce	555	308	Tłuszcz	139	64
Sochaczew.....	533	493	Góra Kalwaria	138	137
Otwock	500	373	Nowe Miasto nad Pilicą.....	129	128
Węgrów	487	456	Gostynin	127	109
Żuromin	459	384	Sulejówek.....	119	66
Łosice.....	388	371	Wołomin	119	80
Płońsk	377	296	Pruszków.....	116	84
Garwolin	372	336	Mszczonów	115	73
Mława.....	365	331	Różan.....	114	105
Warka.....	357	348	Myszyniec	109	106
Przasnysz.....	349	209	Wyszogród	109	106
Szydłowiec	345	246	Mordy	107	91
Ostrów Mazowiecka ...	339	247	Łomianki.....	98	86
Iłża	330	328	Karczew	88	30
Radzymin	319	142	Tarczyn	86	61
Lipsko.....	298	290	Nowy Dwór Mazo- wiecki.....	83	63
Zwolen	294	283	Piaseczno.....	83	56
Przysucha	292	189	Legionowo.....	76	63
Żyrardów	283	248	Serock.....	73	59
Łochów.....	282	115	Drobin	70	70
Sierpc.....	268	253	Ożarów Mazowiecki ...	64	64
Skaryszew.....	265	256	Piastów	63	29
Maków Mazowiecki ...	250	192	Pilawa	56	32
Wyszków	237	199	Marki	56	38
Zakroczym.....	234	171	Zielonka	52	45
Gąbin	232	204	Konstancin-Jeziorna...	50	37
Mińsk Mazowiecki	230	73	Grodzisk Mazowiecki	47	29
Łaskarzew	228	171	Pionki	46	38
Nasielsk.....	228	196	Ząbki	43	21
Ostrołęka.....	228	175	Głinojeck	41	39
Raciąż	223	155	Józefów	39	31
Brok.....	222	198	Milanówek	35	30
Chorzele.....	220	170	Brwinów	31	30
Żelechów.....	216	197	Halinów	17	7
Kozienice.....	205	173	Podkowa Leśna.....	9	9
Biezuń	190	133			
Kosów Lacki	183	182			
Białobrzegi	179	94			
Pułtusk	178	178			

Tabl. 3. Powierzchnia użytków rolnych (w ha) w gospodarstwach indywidualnych

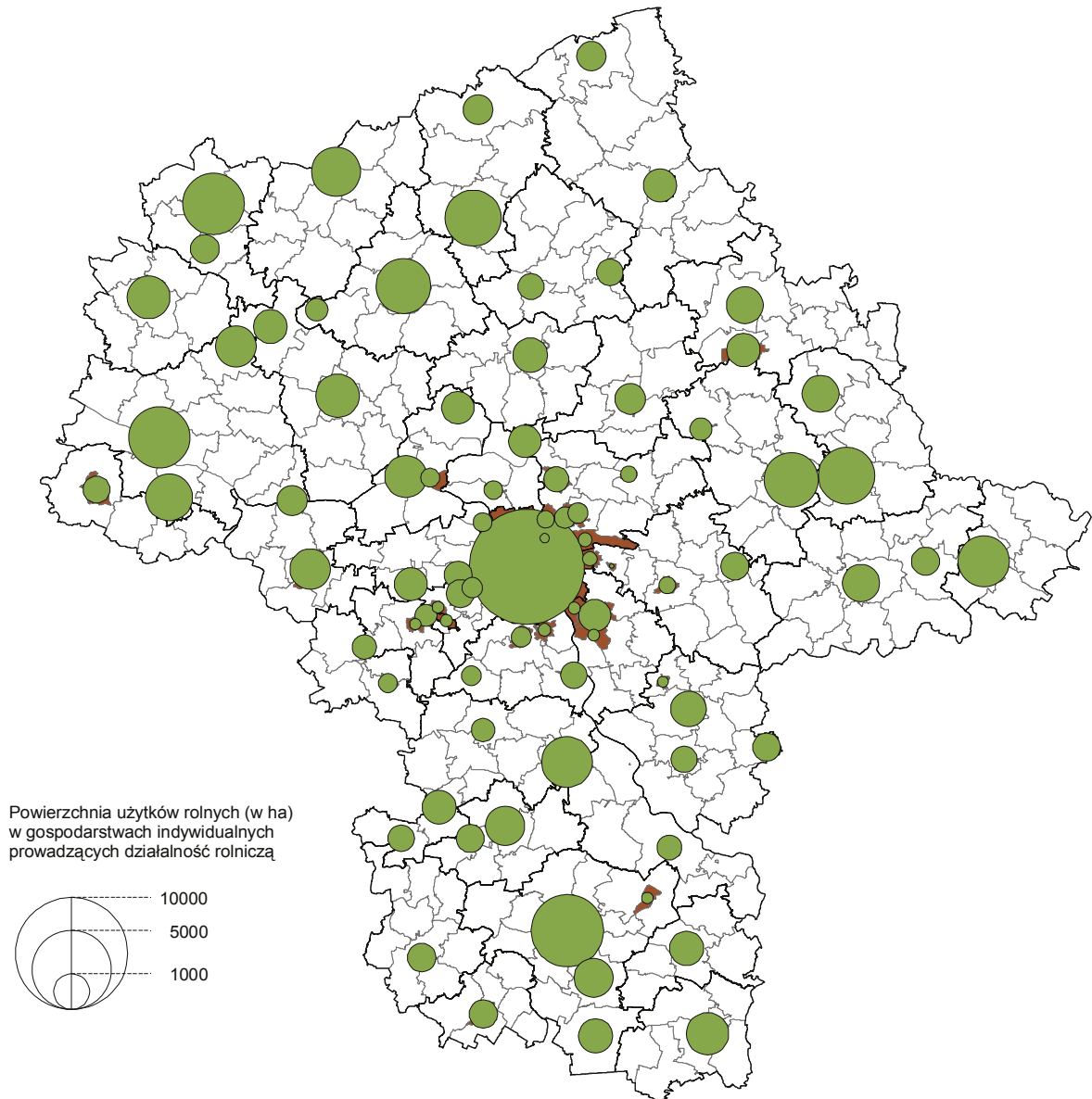
Miasta	Ogółem	W tym w gospodar- stwach prowadzą- cych działal- ność rolniczą	Miasta	Ogółem	W tym w gospodar- stwach prowadzą- cych działal- ność rolniczą
O g ó ł e m	84401	80416	Wyśmierzyce.....	633	612
M.st. Warszawa.....	10758	10093	Pruszków.....	632	596
Radom.....	4184	4041	Mordy.....	630	625
Żuromin.....	2927	2910	Gostynin.....	614	569
Płock.....	2914	2870	Ożarów Mazowiecki ...	607	607
Sokołów Podlaski.....	2506	2485	Żelechów.....	602	597
Przasnysz.....	2443	2411	Łaskarzew.....	568	525
Ciechanów.....	2417	2308	Różan.....	564	554
Węgrów.....	2313	2275	Góra Kalwaria.....	557	552
Łosice.....	2032	2024	Nowe Miasto nad Pilicą.....	550	547
Warka.....	1997	1981	Maków Mazowiecki ...	540	524
Mława.....	1892	1838	Łochów.....	540	384
Gąbin.....	1685	1671	Kozienice.....	492	481
Płońsk.....	1518	1482	Żyrardów.....	473	461
Sierpc.....	1408	1403	Grójec.....	453	433
Zakroczym.....	1390	1371	Kobyłka.....	404	343
Lipsko.....	1379	1365	Glinojec.....	401	399
Siedlce.....	1289	1074	Mszczonów.....	394	279
Drobin.....	1280	1280	Milanówek.....	389	387
Białobrzegi.....	1268	1187	Wołomin.....	388	316
Sochaczew.....	1266	1259	Piaseczno.....	388	325
Skaryszew.....	1198	1176	Mińsk Mazowiecki.....	365	215
Ostrów Mazowiecka ...	1094	1050	Piastów.....	327	318
Kosów Lacki.....	1057	1055	Tarczyn.....	326	306
Garwolin.....	976	970	Łomianki.....	313	279
Otwock.....	958	796	Nowy Dwór Mazo- wiecki.....	291	285
Raciąż.....	937	884	Tłuszcz.....	290	205
Pułtusk.....	929	929	Legionowo.....	284	272
Zwoleń.....	928	913	Marki.....	262	230
Iłża.....	910	909	Sulejówek.....	240	167
Mogielnica.....	901	881	Konstancin-Jeziorna...	168	130
Nasielsk.....	899	820	Zielonka.....	155	151
Brok.....	886	866	Pilawa.....	142	98
Ostrołęka.....	863	852	Józefów.....	126	118
Błonie.....	861	826	Grodzisk Mazowiecki	126	102
Serock.....	841	810	Karczew.....	123	111
Wyszków.....	794	731	Podkowa Leśna.....	122	122
Szydłowiec.....	792	632	Pionki.....	115	114
Chorzele.....	734	683	Brwinów.....	114	107
Wyszogród.....	717	710	Ząbki.....	87	70
Radzymin.....	711	502	Halinów.....	42	17
Przysucha.....	703	630			
Biezuń.....	674	651			
Kałużyn.....	668	614			
Myszyniec.....	665	664			

Dane o liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą oraz o powierzchni użytków rolnych w dyspozycji tych gospodarstw przedstawiono na poniższych mapach.

Wykres 3. **Liczba gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą mających siedzibę w miastach województwa mazowieckiego**

Wykres 4. **Powierzchnia użytków rolnych (w ha) w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą mających siedzibę w miastach województwa mazowieckiego**

Charakterystyka gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą według grup miast

Informacje ogólne

Gospodarstwa indywidualne prowadzące działalność rolniczą stanowiły 79,5% ogółu gospodarstw indywidualnych w miastach. W ich władaniu znajdowała się zdecydowana większość gruntów będących w użytkowaniu rolnictwa indywidualnego. Było to odpowiednio 94,1% powierzchni gruntów ogółem i 95,3% powierzchni użytków rolnych. W dalszej części publikacji zaprezentowano tę zbiorowość uwzględniając różne aspekty prowadzonej działalności, które były przedmiotem badania w Powszechnym Spisie Rolnym 2010.

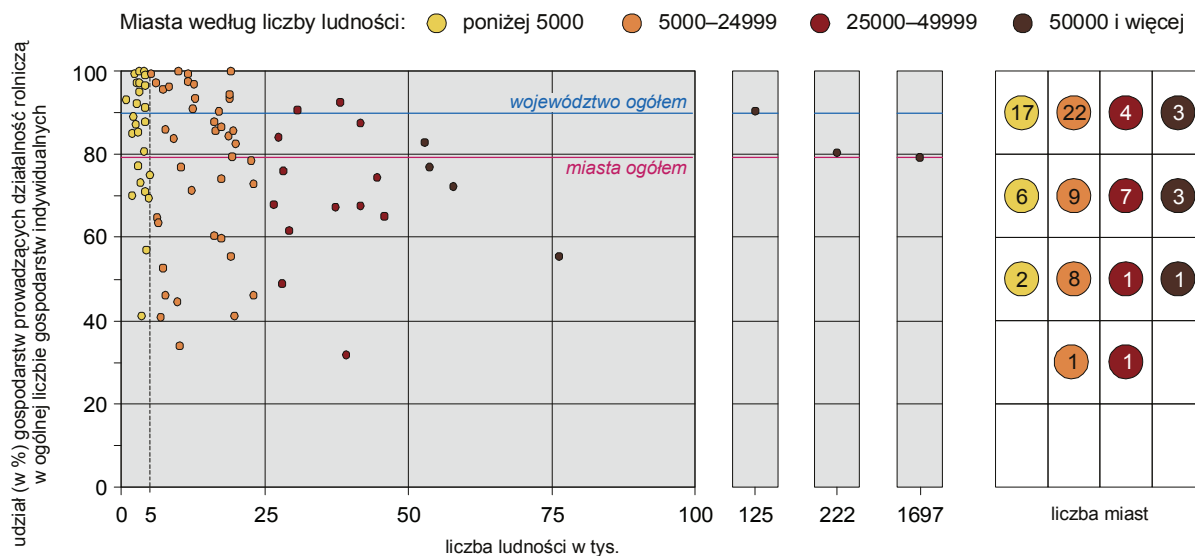
W województwie mazowieckim średnia powierzchnia gruntów przypadająca na 1 gospodarstwo indywidualne prowadzące działalność rolniczą wyniosła 8,88 ha, w tym użytków rolnych – 7,60 ha. Gospodarstwo indywidualne z siedzibą w mieście zajmowało przeciętnie o 3,45 ha mniejszą powierzchnię ogółem i miało w dyspozycji o 2,94 ha mniej użytków rolnych (tj. mniej odpowiednio o 38,9% i o 38,7%).

Tabl. 4. **Gospodarstwa indywidualne prowadzące działalność rolniczą według grup miast**

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
W liczbach bezwzględnych						
Liczba gospodarstw w tys.	17,3	10,2	3,1	2,6	4,5	1,3
Powierzchnia gruntów ogółem w tys. ha.....	93,8	60,0	21,2	11,2	22,6	11,1
w tym użytków rolnych...	80,4	51,7	17,7	8,9	19,8	10,1
Udział (w %) w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych z siedzibą na terenach miejskich						
Liczba gospodarstw	79,5	81,2	85,1	74,3	79,1	79,8
Powierzchnia gruntów ogółem.....	94,1	94,9	96,7	90,7	93,7	92,9
w tym użytków rolnych...	95,3	96,1	97,3	92,1	94,6	93,8
W odsetkach						
Liczba gospodarstw	100,0	59,0	17,7	15,2	25,8	7,6
Powierzchnia gruntów ogółem.....	100,0	64,0	22,6	11,9	24,1	11,8
w tym użytków rolnych...	100,0	64,3	22,0	11,1	24,6	12,6
Średnia powierzchnia gruntów w 1 gospodarstwie w ha						
Ogółem	5,43	5,90	6,95	4,25	5,07	8,41
w tym użytków rolnych...	4,66	5,08	5,80	3,40	4,45	7,68

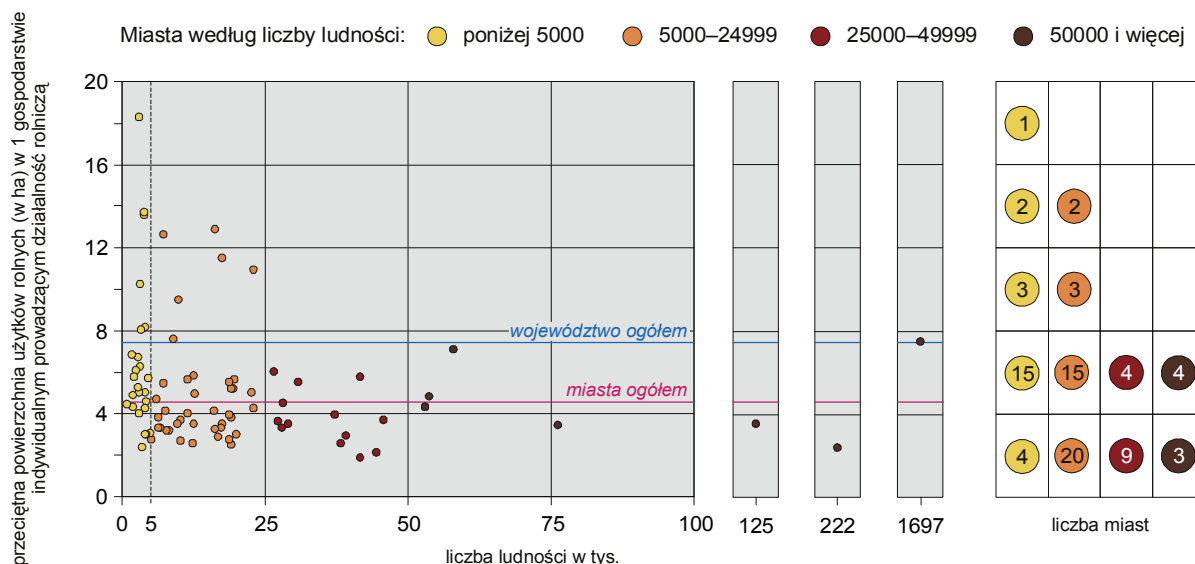
Relatywnie najwięcej aktywnych gospodarstw indywidualnych odnotowano w grupie miast najmniejszych (poniżej 25 tys. ludności). Stanowiły one bowiem 81,2% ogółu, a przypadało na nie 96,1% areалу użytków rolnych. Natomiast najmniejszy udział gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, a także najmniejszy udział użytków rolnych w dyspozycji tych gospodarstw wystąpił w grupie miast średnich (o liczbie ludności 25–49 tys.) – odpowiednio 74,3% i 92,1%.

Wykres 5. **Miasta według liczby ludności oraz udziału gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych**

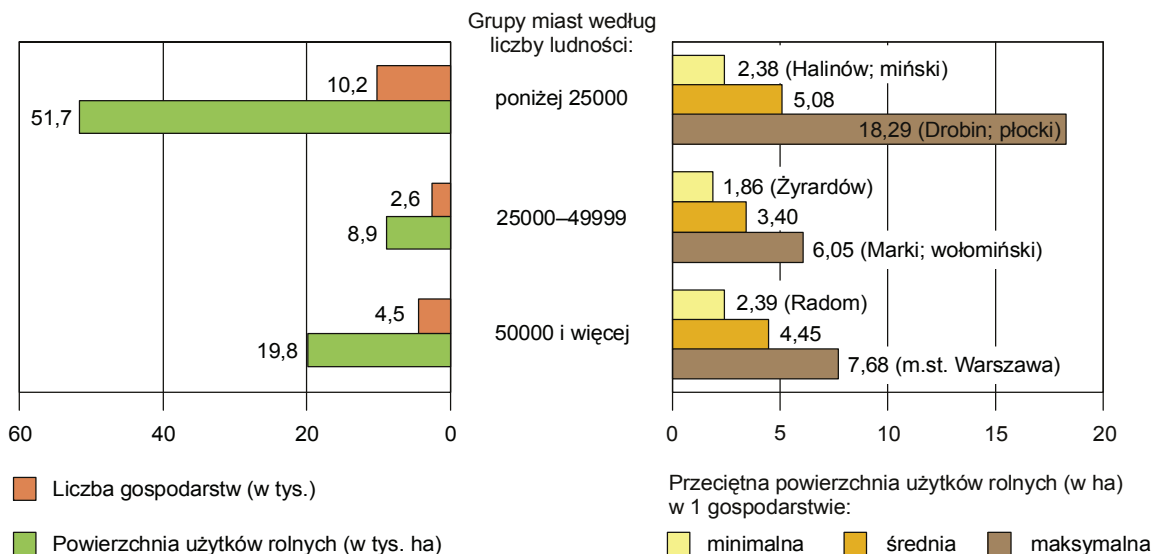
Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą mających siedzibę w miastach wyniosła 4,66 ha. Zróżnicowanie tej wielkości w poszczególnych miastach przedstawia poniższy wykres.

Wykres 6. **Miasta według liczby ludności oraz przeciętnej powierzchni użytków rolnych w 1 gospodarstwie indywidualnym prowadzącym działalność rolniczą**

Najbardziej zróżnicowane pod względem wielkości obszarowej były gospodarstwa w grupie miast najmniejszych – różnica między maksymalną a minimalną przeciętną powierzchnią UR w jednym gospodarstwie zawierała się w przedziale od 2,38 ha (Halinów; powiat miński) do 18,29 ha (Drobin; powiat płocki). Najmniej zróżnicowane pod tym względem były gospodarstwa z siedzibą w miastach liczących 25–49 tys. ludności; najmniejsze były gospodarstwa w Żyrardowie mające średnio 1,86 ha, a największe w Markach (powiat wołomiński) – 6,05 ha.

Wykres 7. Liczba gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą, powierzchnia użytków rolnych oraz przeciętna powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie według grup miast

U w a g a. W nawiasach podano nazwy miast oraz (w przypadku miast niebędących siedzibami powiatów) nazwy powiatów, w których te miasta są położone.

Gospodarstwa według grup obszarowych użytków rolnych

Gospodarstwa indywidualne prowadzące działalność rolniczą mające siedzibę w miastach są wyraźnie zróżnicowane pod względem powierzchni użytków rolnych.

W gospodarstwach o areale użytków rolnych poniżej 5 ha średnia powierzchnia tych gruntów wyniosła 1,90 ha, w tym w gospodarstwach najmniejszych (do 1 ha UR włącznie) – 0,47 ha, natomiast w gospodarstwach o powierzchni 5 ha i więcej było to przeciętnie 13,60 ha.

Tabl. 5. Gospodarstwa indywidualne prowadzące działalność rolniczą według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych

Grupy obszarowe UR	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000–49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
Liczba gospodarstw w tys.						
Ogółem	17,3	10,2	3,1	2,6	4,5	1,3
Poniżej 5 ha	13,2	7,4	2,1	2,2	3,6	0,9
do 1 ha.....	3,8	1,7	0,4	0,9	1,2	0,1
1–2.....	3,9	2,3	0,6	0,6	1,0	0,3
2–5.....	5,5	3,4	1,1	0,7	1,4	0,5
5 ha i więcej	4,1	2,8	1,0	0,5	0,8	0,4
Powierzchnia użytków rolnych w tys. ha						
Ogółem	80,4	51,7	17,7	8,9	19,8	10,1
Poniżej 5 ha	25,1	15,1	4,6	3,4	6,5	2,2
do 1 ha.....	1,8	0,8	0,2	0,4	0,5	0,1
1–2.....	5,7	3,4	0,9	0,8	1,5	0,4
2–5.....	17,6	10,9	3,4	2,1	4,5	1,7
5 ha i więcej	55,3	36,5	13,1	5,6	13,3	7,9

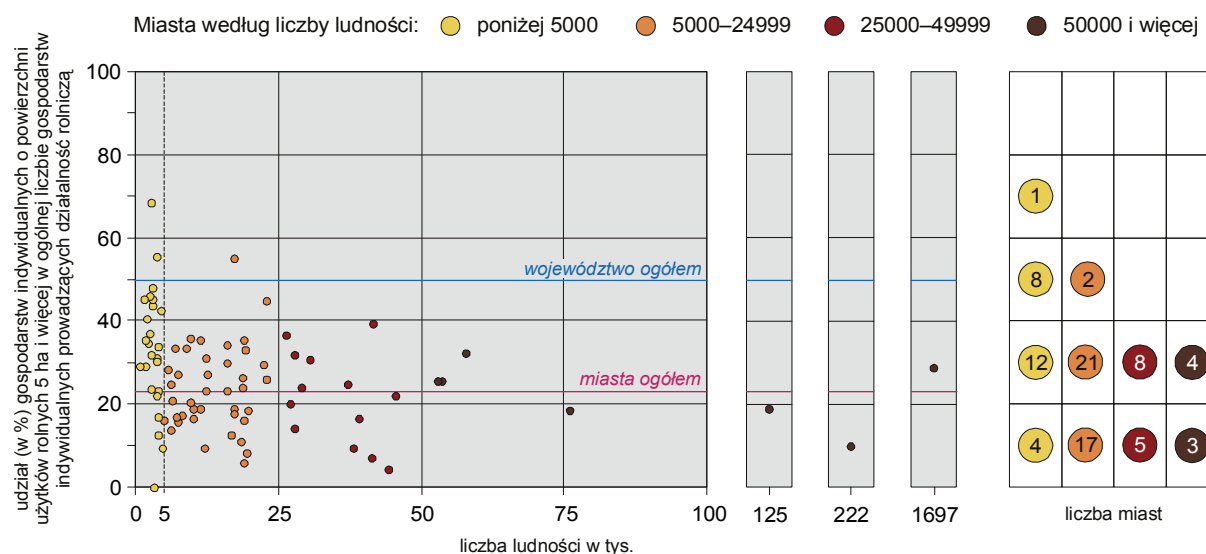

Gospodarstwa o powierzchni UR do 1 ha były najmniej liczne – stanowiły 21,9% ogółu gospodarstw zajmując 2,2% powierzchni użytków rolnych. W poszczególnych grupach miast udział tych gospodarstw wyniósł od 16,6% w miastach najmniejszych do 35,0% w miastach średnich.

Ponad połowa (54,5%) gospodarstw na terenach miejskich należała do grupy obszarowej 1–5 ha użytków rolnych, przy czym udział ten wyniósł od 47,6% w miastach średnich do 56,1% w miastach najmniejszych. W posiadaniu tych gospodarstw znajdowało się 29,0% areалу użytków rolnych; przeciętnie na 1 gospodarstwo przypadało 2,48 ha UR.

Udział gospodarstw z arealem użytków rolnych 5 ha i więcej w ogólnej liczbie miejskich gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą ukształtował się na poziomie 23,6%; w gospodarstwach tych znajdowało się 68,8% ogólnej powierzchni UR. Relatywnie najwięcej gospodarstw o powierzchni co najmniej 5 ha UR było w grupie miast najmniejszych (27,2%), natomiast najmniej – w miastach średnich (17,4%). Na poniższym wykresie przedstawiono odsetek gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 5 ha i więcej w poszczególnych miastach.

Wykres 8. **Miasta według liczby ludności oraz udziału gospodarstw indywidualnych o powierzchni użytków rolnych 5 ha i więcej w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

Użytkowanie gruntów

W 2010 r. 96,2% powierzchni użytków rolnych w dyspozycji gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą utrzymywane było w dobrej kulturze rolnej. W miastach najmniejszych udział ten ukształtował się na poziomie 97,0%, w miastach średnich – 95,6%, a w największych – 94,4%. Łączna powierzchnia użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej w gospodarstwach z siedzibą na terenach miejskich wyniosła 77,4 tys. ha, a użytków rolnych pozostałych, tzn. wyłączonych z produkcji rolniczej – 3,0 tys. ha (3,8%).

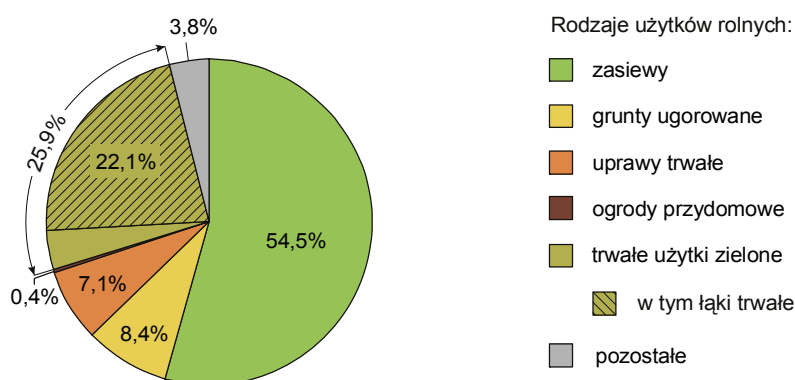
Tabl. 6. Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą według rodzajów użytków oraz grup miast

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
Użytki rolne w tys. ha	80,4	51,7	17,7	8,9	19,8	10,1
W dobrej kulturze rolnej	77,4	50,1	17,3	8,5	18,7	9,4
w tym:						
grunty orne.....	50,6	32,7	10,7	5,7	12,2	6,4
pod zasiewami.....	43,8	30,1	9,9	4,6	9,1	4,3
grunty ugorowane ^a	6,8	2,6	0,8	1,0	3,1	2,1
uprawy trwałe.....	5,7	4,8	1,5	0,2	0,7	0,3
trwałe użytki zielone.....	20,8	12,5	5,0	2,6	5,7	2,7
Pozostałe	3,0	1,6	0,4	0,4	1,1	0,7

a Łącznie z nawozami zielonymi.

W strukturze użytkowania gruntów dominującą pozycję mają grunty orne – w 2010 r. ich udział w ogólnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych z siedzibą w miastach wyniósł 62,9%. Powierzchnia pod zasiewami (43,8 tys. ha) stanowiła 86,7% gruntów ornych i ponad połowę arealu użytków rolnych ogółem. W poszczególnych grupach miast udział powierzchni zasiewów w powierzchni UR ogółem był bardzo zróżnicowany; największy – 58,3% odnotowano w miastach poniżej 25 tys. mieszkańców, a najmniejszy – 45,8% w miastach liczących co najmniej 50 tys. mieszkańców. Ponad 2/3 powierzchni zasiewów koncentrowało się w gospodarstwach z siedzibą w miastach najmniejszych.

Wykres 9. Struktura użytków rolnych według rodzajów w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą z siedzibą w miastach

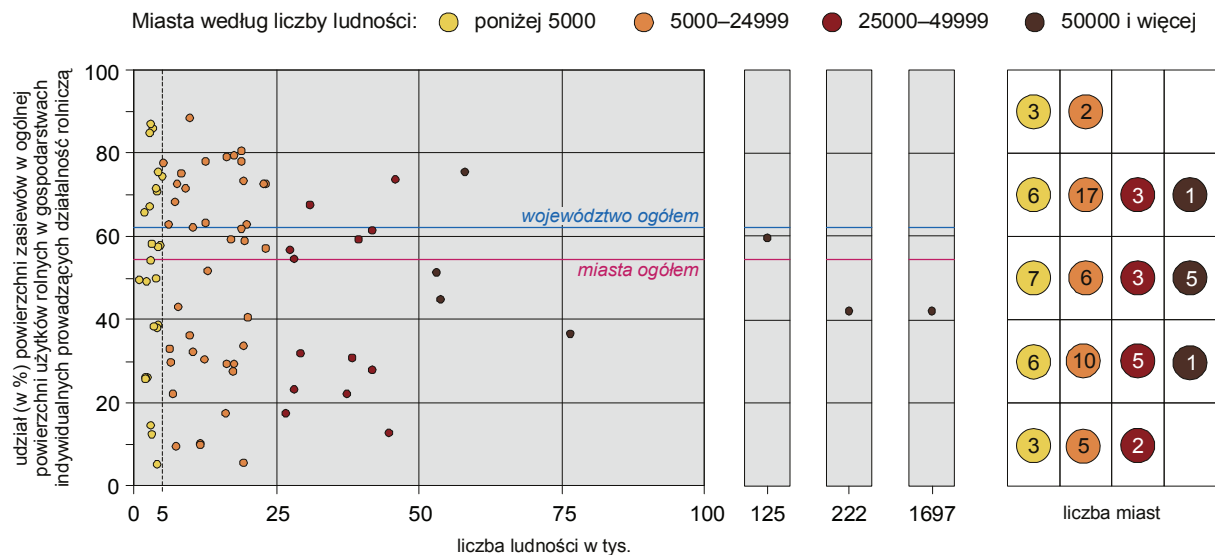

W grupie miast poniżej 25 tys. mieszkańców największy odsetek powierzchni zasiewów odnotowano w gospodarstwach z siedzibą w Ożarowie Mazowieckim (powiat warszawski zachodni) – 88,7%, Drobinie (powiat plocki) – 87,4% i Zakroczymiu (powiat nowodworski) – 86,3%. Najmniejszy odsetek tych gruntów wystąpił w Tarczynie (powiat piaseczyński) – 5,4% (w gospodarstwach z siedzibą w tym mieście dominowały uprawy trwałe – 61,9% powierzchni UR), w Józefowie (powiat otwocki) – 5,6% (dominującą pozycję miały tu użytki rolne wyłączone z produkcji – 57,4%) oraz w Biało-brzegach – 9,9% (dominowały tu łąki i pastwiska trwałe – 71,6%).

W grupie miast o liczbie ludności 25–49 tys. największy udział areалу zasiewów w powierzchni UR ogółem odnotowano w gospodarstwach z siedzibą w Ciechanowie – 74,1%, a najmniejszy w Otwocku – 13,0% (największy udział w ogólnej powierzchni UR miały tu grunty ugorowane – 40,9%).

W gospodarstwach mających siedzibę w miastach liczących co najmniej 50 tys. ludności relatywnie największą powierzchnię zasianą było w gospodarstwach w Pruszkowie – 75,9%, a najmniej w Siedlcach – 37,0%. We wszystkich miastach zaliczonych do tej grupy w strukturze użytkowania gruntów przeważała powierzchnia pod zasiewami. Na poniższym wykresie przedstawiono rozkład miast ze względu na udział powierzchni zasianej w areale użytków rolnych ogółem w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą.

Wykres 10. **Miasta według liczby ludności oraz udziału powierzchni zasiewów w ogólnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

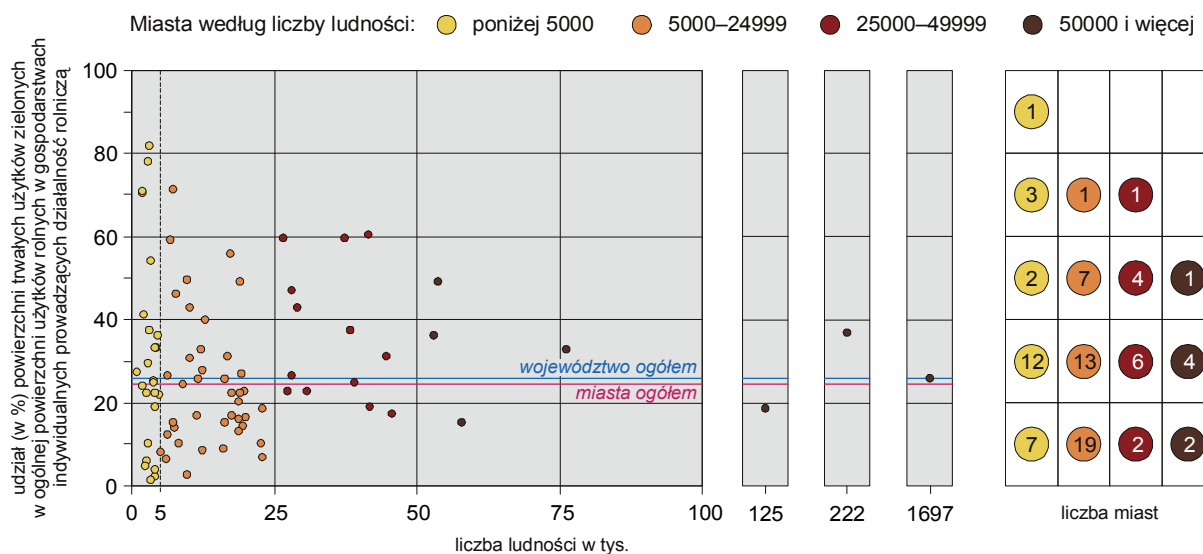

Grunty ugorowane stanowiły 8,4% użytków rolnych ogółem. Relatywnie najczęściej było ich w miastach od 50 tys. mieszkańców – 15,8%, przy czym w Warszawie stanowiły ponad 1/5 areалу UR. Najmniejszy udział tych gruntów odnotowano w grupie miast najmniejszych – 5,0%, przy czym w miastach poniżej 5 tys. mieszkańców było to 4,3%. Ponad 46% gruntów ugorowanych pozostawało w dyspozycji gospodarstw w miastach największych.

Uprawy trwałe zajmowały 7,1% powierzchni UR ogółem; od 2,1% w grupie miast średnich do 9,3% w miastach najmniejszych. Ponad 84% powierzchni przeznaczonej pod uprawy trwałe skupiały gospodarstwa w miastach najmniejszych. Warto zaznaczyć, że 94,3% areалу upraw trwałych to sady.

Trwałe użytki zielone (łąki i pastwiska trwałe) stanowiły 25,9% areалу UR. Największym udziałem tych gruntów (29,1%) charakteryzowały się gospodarstwa z siedzibą w miastach średnich, a najmniejszym (24,2%) – gospodarstwa w grupie miast najmniejszych; w tych ostatnich koncentrowało się ponad 60% ogółu użytków zielonych będących w dyspozycji gospodarstw miejskich w województwie. Udział łąk i pastwisk trwałych w powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą w układzie miast według liczby mieszkańców przedstawia się następująco:

Wykres 11. **Miasta według liczby ludności oraz udziału powierzchni trwałych użytków zielonych w ogólnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

Do użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej zalicza się także ogrody przydomowe. W województwie mazowieckim w gospodarstwach indywidualnych z siedzibą w miastach ich areał wyniósł 0,3 tys. ha, a udział w ogólnej powierzchni użytków rolnych – 0,4%. Udział nieco mniejszy niż przeciętnie odnotowano w miastach najmniejszych (0,3%), a większy – w gospodarstwach w grupie miast średnich (0,7%).

Udział użytków rolnych nieutrzymywanych w dobrej kulturze rolnej w ogólnej powierzchni tych gruntów wyniósł 3,8%. Mniejszy niż przeciętnie wystąpił tylko w gospodarstwach z siedzibą w miastach do 25 tys. mieszkańców (3,0%), przy czym w miastach do 5 tys. mieszkańców było to 2,5%. Nieco większy był w miastach liczących 25–49 tys. mieszkańców (4,4%), a największy – w miastach od 50 tys. mieszkańców (5,6%).

W gospodarstwach mających siedzibę w miastach liczących poniżej 25 tys. ludności miało miejsce największe zróżnicowanie pod względem wykorzystania areału użytków rolnych. Relatywnie największą powierzchnią UR nieutrzymywanych w dobrej kulturze rolnej i niewykorzystywanych rolniczo dysponowały gospodarstwa w Józefowie (powiat otwocki) – 57,4%, a w dalszej kolejności w miastach: Łochów (powiat węgrowski) – 15,5% i Konstancin-Jeziorna (powiat piaseczyński) – 15,4% (udział UR utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej w gospodarstwach w tych miastach wyniósł więc odpowiednio 42,6%, 84,5% i 84,6%). Najmniej UR niewykorzystywanych rolniczo odnotowano w gospodarstwach w Drobinie (powiat płocki) – 0,3% i w Przasnyszu – 0,5%. Poza tym gospodarstwa, które niemal całą (ponad 99%) powierzchnię UR wykorzystywały rolniczo miały siedzibę w Makowie Mazowieckim, Nowym Mieście nad Pilicą (powiat grójecki), Zakroczymiu (powiat nowodworski) i w Żurominie.

W gospodarstwach w miastach średnich udział użytków rolnych pozostałych zawierał się w przedziale od 1,5% w Ciechanowie do 12,0% w Nowym Dworze Mazowieckim i Otwocku. W miastach liczących co najmniej 50 tys. mieszkańców różnica ta była najmniejsza – od 0,6% w Ostrołęce do 7,0% w m.st. Warszawie.

Wybrane uprawy

Zboża

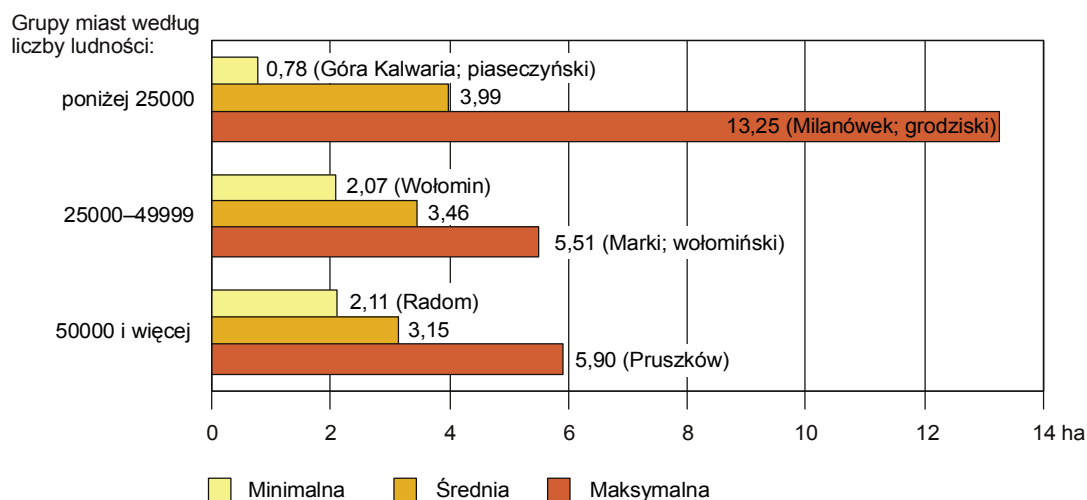
Uprawą roślin zbożowych zajmowało się 8,7 tys. gospodarstw z siedzibą w miastach województwa mazowieckiego, tj. nieco ponad połowa gospodarstw analizowanej zbiorowości. Największy udział gospodarstw z tą uprawą w ogólnej liczbie aktywnych gospodarstw indywidualnych odnotowano w miastach liczących poniżej 25 tys. mieszkańców (56,2%), a najmniejszy (39,9%) – w miastach średnich.

Tabl. 7. **Gospodarstwa indywidualne prowadzące uprawę zbóż według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe UR	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
Udział (w %) gospodarstw z uprawą zbóż w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą						
Gospodarstwa ogółem	50,3	56,2	57,6	39,9	42,7	44,7
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	42,9	49,1	50,7	32,4	36,7	40,3
w tym do 1 ha	13,8	18,9	20,8	10,3	9,1	10,9
5 ha i więcej	74,0	75,4	71,9	75,5	68,6	55,9
Udział (w %) powierzchni uprawy zbóż w ogólnej powierzchni zasiewów						
W gospodarstwach ogółem	74,1	75,9	71,4	78,0	65,9	52,1
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	77,2	81,1	79,6	81,1	64,8	41,8
w tym do 1 ha	61,9	70,0	80,2	59,5	48,3	26,3
5 ha i więcej	72,9	74,2	69,2	76,8	66,4	55,2

Zboża zajmowały powierzchnię 32,5 tys. ha, tj. prawie 3/4 powierzchni zasiewów. Średnio na 1 gospodarstwo z uprawami roślin zbożowych przypadało 3,74 ha; w gospodarstwach o areale UR poniżej 5 ha było to 1,60 ha, a w gospodarstwach większych – 7,77 ha. Zróżnicowanie przeciętnej powierzchni zbóż w gospodarstwach indywidualnych według grup miast przedstawia poniższy wykres.

Wykres 12. **Przeciętna powierzchnia uprawy zbóż w 1 gospodarstwie indywidualnym według grup miast**

U w a g a. W nawiasach podano nazwy miast oraz (w przypadku miast niebędących siedzibami powiatów) nazwy powiatów, w których te miasta są położone.

Spośród gospodarstw posiadających zasiewy zbóż 65,3% miało powierzchnię użytków rolnych nie przekraczającą 5 ha i skupiało 27,9% powierzchni uprawy; 34,7% gospodarstw miało powierzchnię 5 ha UR i więcej koncentrując 72,1% areалу zbóż.

Największy udział w ogólnej liczbie gospodarstw uprawiających zboża, jak i w ogólnej powierzchni tej uprawy miały gospodarstwa z siedzibą w miastach najmniejszych (odpowiednio 66,0% i 70,4%); najmniejszy zaś udział należał do gospodarstw w miastach liczących 25–49 tys. mieszkańców i wyniósł odpowiednio 12,1% i 11,2%.

W grupie miast o liczbie mieszkańców poniżej 25 tys. najczęściej gospodarstw z zasiewami zbóż miało siedzibę w Sokołowie Podlaskim – 0,4 tys., tj. 7,1% ogólnej liczby gospodarstw z tą uprawą. Największa powierzchnia zbóż należała do gospodarstw z siedzibą w Żurominie – 1,9 tys. ha, tj. 8,5%. W miastach liczących 25–49 tys. ludności najczęściej gospodarstw uprawiających zboża miało siedzibę w Ciechanowie – 0,4 tys., tj. 35,8%; największą powierzchnią zasiewów zbóż dysponowały gospodarstwa w Mławie – 1,1 tys. ha, tj. 29,5%. Natomiast w miastach od 50 tys. mieszkańców najczęściej gospodarstw zajmujących się uprawą zbóż miało siedzibę w Radomiu – 0,7 tys., tj. 35,2%, a największą powierzchnię zbóż koncentrowały gospodarstwa z siedzibą w m.st. Warszawie – 2,2 tys. ha, tj. 37,1%.

Ziemniaki

W 2010 r. uprawą ziemniaków zajmowało się 3,6 tys., tj. ponad 1/5 aktywnych gospodarstw indywidualnych z siedzibą na terenach miejskich. W miastach najmniejszych udział ten był zbliżony, w miastach największych wyniósł 25,8%, a w miastach średnich – 14,8%.

Tabl. 8. **Gospodarstwa indywidualne prowadzące uprawę ziemniaków według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe UR	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
Udział (w %) gospodarstw z uprawą ziemniaków w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą						
Gospodarstwa ogółem.....	20,8	20,1	20,2	14,8	25,8	34,5
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	16,9	16,0	14,5	11,2	22,2	31,5
w tym do 1 ha	9,1	9,6	4,0	5,7	11,1	8,7
5 ha i więcej	33,4	31,2	32,0	31,7	41,4	42,0
Udział (w %) powierzchni uprawy ziemniaków w ogólnej powierzchni zasiewów						
W gospodarstwach ogółem....	7,0	4,6	4,5	6,7	15,2	21,5
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	6,4	4,9	4,5	5,7	10,9	16,4
w tym do 1 ha	13,6	11,3	4,7	10,4	19,8	8,8
5 ha i więcej	7,2	4,5	4,6	7,1	17,1	23,1

Łączna powierzchnia przeznaczona pod uprawę ziemniaków wyniosła 3,1 tys. ha, tj. 7,0% ogólnej powierzchni zasiewów w gospodarstwach z siedzibą w miastach. Średnio na 1 gospodarstwo przypadało 0,86 ha tej uprawy, przy czym w gospodarstwach o areale użytków rolnych poniżej 5 ha było to 0,34 ha, a w gospodarstwach większych – 1,71 ha.

Największą przeciętną powierzchnią uprawy ziemniaków (1,20 ha) odnotowano w gospodarstwach z siedzibą w miastach liczących co najmniej 50 tys. mieszkańców, natomiast najmniejszą (0,68 ha) – w miastach o liczbie mieszkańców poniżej 25 tys. Zwraca uwagę fakt, że w gospodarstwach mających siedzibę w 64 miastach (75,3% badanej zbiorowości) średnia powierzchnia uprawy ziemniaków nie przekroczyła średniej dla miast ogółem. Najmniejsza wystąpiła w Iłży (powiat radomski) i Ząbkach (powiat wołomiński) – po 0,14 ha, największą odnotowano dla gospodarstw indywidualnych z siedzibą w dwóch miastach w powiecie grodziskim: Milanówku – 15,04 ha, a w następnej kolejności w Podkowie Leśnej – 7,41 ha.

Warzywa gruntowe

Uprawą warzyw gruntowych zajmowało się 1,1 tys., tj. 6,1% gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach. Relatywnie najwięcej takich gospodarstw było w miastach największych (10,0% ogólnej liczby gospodarstw mających tu siedzibę), najmniej (2,7%) – w miastach o liczbie mieszkańców 25–49 tys. Areal upraw warzyw gruntowych wyniósł 2,0 tys. ha, tj. 4,7% powierzchni zasiewów będących w dyspozycji gospodarstw miejskich w województwie mazowieckim.

Tabl. 9. **Gospodarstwa indywidualne prowadzące uprawę warzyw gruntowych według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe UR	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
Udział (w %) gospodarstw z uprawą warzyw gruntowych w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą						
Gospodarstwa ogółem.....	6,1	5,3	7,4	2,7	10,0	20,7
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	5,2	4,1	4,8	2,1	9,5	20,7
w tym do 1 ha	3,5	2,5	0,8	2,1	6,1	9,4
5 ha i więcej	8,9	8,5	13,0	5,5	12,1	20,7
Udział (w %) powierzchni uprawy warzyw gruntowych w ogólnej powierzchni zasiewów						
W gospodarstwach ogółem....	4,7	4,7	9,0	1,6	6,0	10,8
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	4,8	3,7	6,6	1,4	9,4	22,1
w tym do 1 ha	6,2	3,8	0,5	6,0	10,7	16,3
5 ha i więcej	4,6	5,1	9,6	1,7	4,5	7,4

Średnia powierzchnia uprawy przypadająca na 1 gospodarstwo wyniosła 1,94 ha, przy czym w gospodarstwach o powierzchni do 5 ha UR było to 0,81 ha, a w gospodarstwach większych – 4,10 ha.

Największą średnią powierzchnią pod uprawami warzyw gruntowych charakteryzowały się gospodarstwa z siedzibą w miastach poniżej 25 tys. mieszkańców (2,64 ha), a najmniejszą (1,07 ha) – w miastach liczących 25–49 tys. mieszkańców. Tylko w 13 miastach średnia powierzchnia uprawy przekroczyła średnią dla całej zbiorowości miast, w których miały siedzibę gospodarstwa uprawiające warzywa gruntowe.

Ponad połowa (51,1%) gospodarstw z omawianą uprawą miała siedzibę w miastach do 25 tys. ludności, natomiast najmniej (6,7%) było ich w miastach średnich. Udział powierzchni uprawy warzyw gruntowych w ogólnej powierzchni zasiewów wyniósł odpowiednio 69,6% i 3,7%.

Miastami, w których miało siedzibę najwięcej gospodarstw z uprawą warzyw gruntowych są: m.st. Warszawa – 25,9% ogółu gospodarstw miejskich uprawiających warzywa oraz Radom i Zakroczym (powiat nowodworski) – odpowiednio 11,9% i 11,7%.

Największy udział w ogólnej powierzchni tej uprawy miały gospodarstwa z siedzibą w Zakroczymiu – 34,1%, w m.st. Warszawie – 22,6% i w dalszej kolejności w Ożarowie Mazowieckim (powiat warszawski zachodni) – 8,5%. W 15 miastach województwa nie spisano gospodarstw, w których wystąpiła uprawa warzyw gruntowych.

Sady

Uprawą sadów zajmowało się 2,5 tys. gospodarstw indywidualnych, tj. 14,6% badanej zbiorowości. Udział ten był zróżnicowany w grupach miast i wyniósł od 7,6% w gospodarstwach w miastach średnich do 19,1% w miastach najmniejszych. Spośród ogółu gospodarstw z uprawą sadów zdecydowana większość (71,0%) miała powierzchnię użytków rolnych mniejszą niż 5 ha, przy czym w ich dyspozycji znajdowało się 33,0% powierzchni omawianej uprawy.

Tabl. 10. **Gospodarstwa indywidualne prowadzące uprawę sadów według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe UR	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
Udział (w %) gospodarstw z uprawą sadów w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą						
Gospodarstwa ogółem.....	14,6	19,1	16,5	7,6	8,7	7,5
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	13,6	17,8	15,0	7,4	8,6	7,5
w tym do 1 ha	11,3	13,6	7,7	9,0	9,8	6,5
5 ha i więcej	18,0	22,4	19,5	8,5	8,9	7,4
Udział (w %) powierzchni uprawy sadów w ogólnej powierzchni użytków rolnych						
W gospodarstwach ogółem....	6,7	8,9	8,5	1,9	3,0	1,7
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	7,1	10,0	8,5	2,5	2,7	2,2
w tym do 1 ha	7,0	9,2	7,8	4,7	5,4	5,1
5 ha i więcej	6,5	8,4	8,5	1,5	3,2	1,6

Powierzchnia upraw sadowniczych w gospodarstwach indywidualnych z siedzibą w miastach województwa mazowieckiego wyniosła 5,4 tys. ha, tj. 6,7% powierzchni użytków rolnych ogółu gospodarstw miejskich. Na 1 gospodarstwo przypadało średnio 2,12 ha uprawy sadów, przy czym w gospodarstwach poniżej 5 ha UR było to 0,99 ha, a w większych – 4,90 ha. Największą przeciętną powierzchnię odnotowano dla gospodarstw w miastach poniżej 25 tys. mieszkańców (2,37 ha), a najmniejszą w grupie miast liczących 25–49 tys. mieszkańców (0,83 ha); w gospodarstwach z siedzibą w miastach od 50 tys. ludności było to 1,56 ha.

Najwięcej gospodarstw z uprawą sadów miało siedzibę w Warce (powiat grójecki) – 12,1% ogółu gospodarstw z uprawami sadowniczymi, a w dalszej kolejności w Lipsku – 6,5% i w Radomiu – 6,1%. W wymienionych miastach średni areał sadów wyniósł odpowiednio 4,26 ha, 1,75 ha i 0,80 ha.

Największa powierzchnia sadów koncentrowała się w gospodarstwach mających siedzibę w Warce – 1,3 tys. ha (24,2%) oraz w Mogielnicy (powiat grójecki) – 0,5 tys. ha (9,7%).

Wybrane gatunki zwierząt gospodarskich

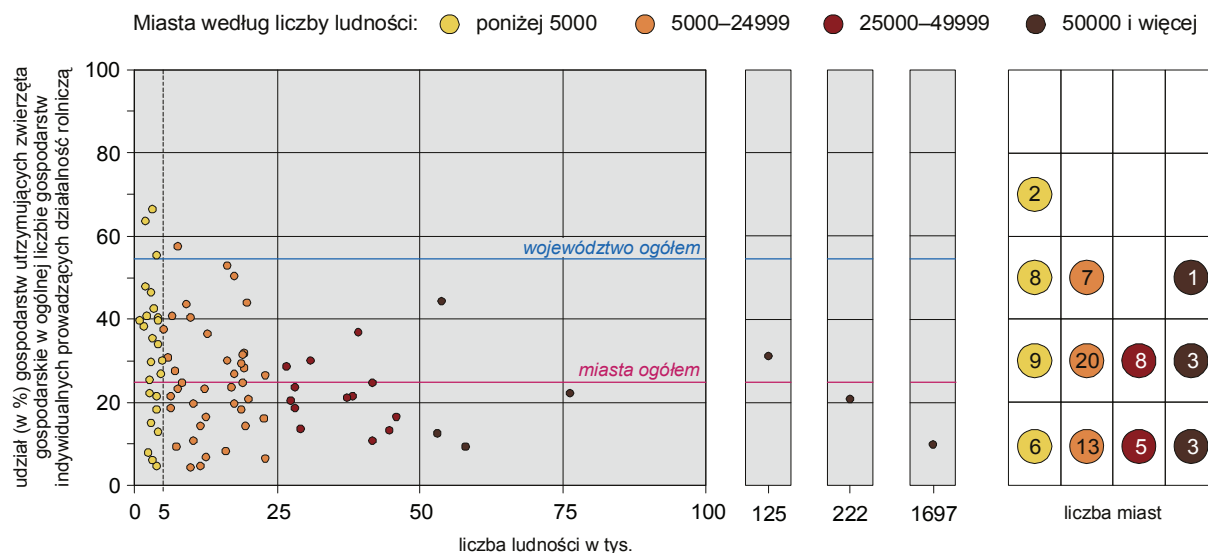
W 2010 r. w województwie mazowieckim chowem i hodowlą zwierząt gospodarskich zajmowało się 4,2 tys. gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach, tj. 24,6% ogółu prowadzących działalność rolniczą.

Tabl. 11. **Gospodarstwa indywidualne utrzymujące zwierzęta gospodarskie według grup miast**

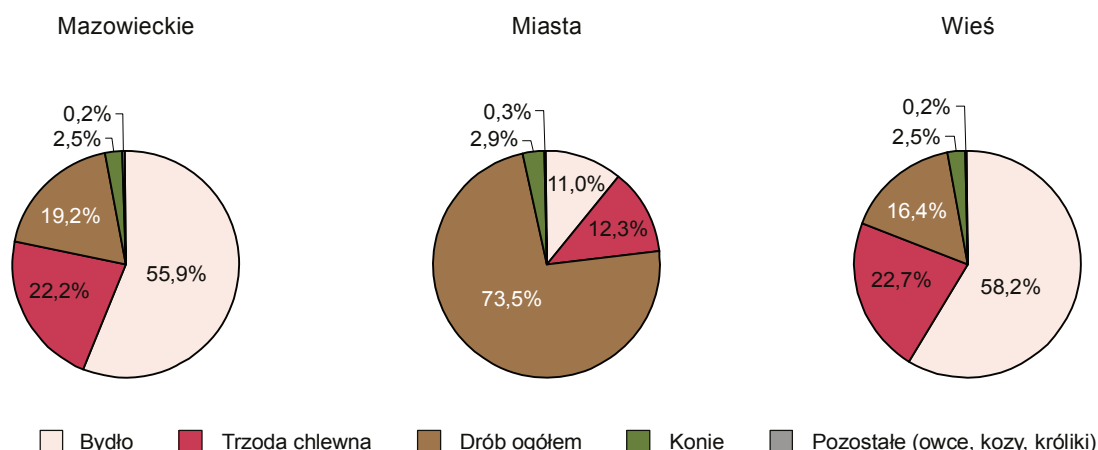
Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
Gospodarstwa utrzymujące zwierzęta w % ogółu prowadzących działalność rolniczą	24,6	27,6	31,5	19,9	20,4	10,2
Pogłowie zwierząt w tys. SD	71947	55394	15457	6134	10419	310
Obsada zwierząt w SD na 1 gospodarstwo	16,9	19,7	16,1	11,7	11,5	2,3

Relatywnie najwięcej gospodarstw utrzymujących zwierzęta wystąpiło w miastach poniżej 25 tys. mieszkańców (27,6%), a najmniej w grupie miast średnich (19,9%). Wyraźne zróżnicowanie zjawiska w poszczególnych miastach zaprezentowano na wykresie.

Wykres 13. **Miasta według liczby ludności oraz udziału gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

Struktura chowu zwierząt gospodarskich, liczona w przeliczeniowych sztukach dużych (SD), w gospodarstwach indywidualnych z siedzibą w miastach różni się znacznie od struktury dla gospodarstw indywidualnych ogółem i dla gospodarstw z siedzibą na obszarach wiejskich. Przedstawia to poniższy wykres.

Wykres 14. **Struktura pogłowia zwierząt gospodarskich utrzymywanych w gospodarstwach indywidualnych według gatunków zwierząt (w SD)**

W strukturze chowu zwierząt w gospodarstwach miejskich dominował drób ogółem (73,5%); dla porównania w całej zbiorowości gospodarstw indywidualnych z siedzibą w województwie mazowieckim udział tego gatunku był niższy niż w gospodarstwach miejskich o 54,3 p. proc., a w gospodarstwach na terenach wiejskich – niższy o 57,1 p. proc.

Strukturę pogłowia zwierząt w gospodarstwach z siedzibą w poszczególnych grupach miast zaprezentowano w poniższej tabelicy.

Tabl. 12. **Struktura (w %) pogłowia zwierząt gospodarskich (w SD) utrzymywanych w gospodarstwach indywidualnych według gatunków oraz grup miast**

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bydło	11,0	12,1	18,3	6,8	7,6	22,6
Trzoda chlewna	12,3	13,4	10,7	6,8	9,8	29,0
Drób ogółem.....	73,5	71,7	67,2	82,4	78,2	11,6
Konie.....	2,9	2,6	3,4	3,8	4,0	32,9
Pozostałe (owce, kozy, króliki) ..	0,3	0,3	0,4	0,2	0,3	3,9

Drób ogółem

W 2010 r. chowem drobiu ogółem zajmowało się 2,5 tys. gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach (14,8% ogólnej ich liczby). Odsetek gospodarstw utrzymujących drób wyniósł od 12,0% w grupie miast średnich do 16,6% w miastach liczących poniżej 25 tys. mieszkańców, przy czym w miastach poniżej 5 tys. mieszkańców było to 18,3% gospodarstw.

Tabl. 13. **Gospodarstwa indywidualne prowadzące hodowlę drobiu ogółem według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych**

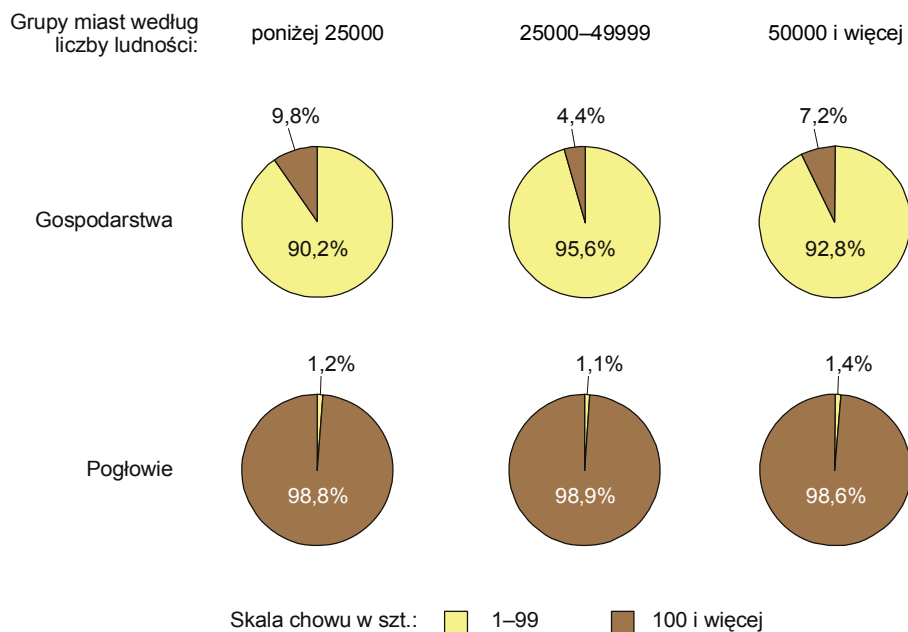
Grupy obszarowe UR	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
Udział (w %) gospodarstw z hodowlą drobiu w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą						
Gospodarstwa ogółem.....	14,8	16,6	18,3	12,0	12,2	5,5
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	12,5	14,0	16,2	10,7	10,4	5,8
w tym do 1 ha	9,2	12,4	11,3	7,2	6,2	3,6
5 ha i więcej	22,2	23,5	22,5	18,4	20,0	4,8
Przeciętna obsada drobiu (w szt.) w 1 gospodarstwie						
W gospodarstwach ogółem....	1980	2023	1740	2090	1782	33
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	1455	1521	2266	102	2113	31
w tym do 1 ha	2729	3049	9851	295	4011	19
5 ha i więcej	2934	2819	950	7604	1044	36

Spośród gospodarstw zajmujących się hodowlą drobiu większość (64,5%) miała powierzchnię UR poniżej 5 ha, przy czym udział gospodarstw z powierzchnią UR nie większą niż 1 ha wyniósł 13,7%. Gospodarstwa te skupiały odpowiednio 47,4% i 18,9% pogłowia drobiu. Ponad połowę stada drobiu (52,6%) utrzymywały gospodarstwa o areale UR 5 ha i więcej.

Pogłowie drobiu ogółem liczyło 5044,5 tys. szt. i ponad 2/3 należało do gospodarstw mających siedzibę w miastach poniżej 25 tys. mieszkańców. Średnia obsada drobiu w 1 gospodarstwie wyniosła tu 2023 szt.; największa była w gospodarstwach z siedzibą w miastach średnich (2090 szt.), a najmniejsza w miastach liczących co najmniej 50 tys. mieszkańców (1782 szt.).

Ponad 91% gospodarstw zajmujących się hodowlą drobiu utrzymywało stado mniejsze niż 100 szt., skupiając tylko niewiele ponad 1% pogłowia drobiu ogółem, natomiast niespełna 9% gospodarstw posiadających stado liczące co najmniej 100 szt. gromadziło ogromną większość (prawie 99%) stada omawianego gatunku. Średnia obsada drobiu przypadająca na 1 gospodarstwo z mniejszą skalą chowu wyniosła 26 szt. i we wszystkich grupach miast była zbliżona; w gospodarstwach utrzymujących 100 szt. i więcej wyniosła ogółem 22,9 tys. szt. i zawierała się w przedziale od 20,4 tys. w miastach najmniejszych do 46,8 tys. w miastach średnich. Skalę chowu drobiu w poszczególnych grupach miast przedstawia poniższy wykres.

Wykres 15. **Struktura gospodarstw indywidualnych utrzymujących drób oraz pogłowie drobiu według skali chowu i grup miast**

Udział gospodarstw specjalizujących się w hodowli drobiu, w których stado liczyło co najmniej 10 tys. szt. w ogólnej liczbie omawianych gospodarstw wyniósł 4,0%. W gospodarstwach tych koncentrowało się 95,0% pogłowie drobiu, a przeciętnie na 1 gospodarstwo przypadało niemal 47 tys. szt. omawianego gatunku. Warto zaznaczyć, że wśród tych gospodarstw znalazło się kilkanaście ferm drobiarskich utrzymujących stado liczące 100 tys. szt. i więcej; średnia obsada drobiu dla tej grupy gospodarstw była większa niż 160 tys. szt., co wpłynęło znacząco na przeciętną wielkość stada liczoną zarówno dla 1 gospodarstwa z siedzibą w miastach ogółem, jak i w poszczególnych grupach miast.

Trzoda chlewna

Chowem trzody chlewnej zajmowało się 1,0 tys. gospodarstw z siedzibą w miastach (5,8% ogólnej liczby miejskich gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą), a pogłowie tego gatunku liczyło 35,4 tys. szt. Średnia obsada przypadająca na 1 gospodarstwo wyniosła 36 szt.

Tabl. 14. **Gospodarstwa indywidualne prowadzące hodowlę trzody chlewnej według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe UR	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
Udział (w %) gospodarstw z hodowlą trzody chlewnej w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą						
Gospodarstwa ogółem.....	5,8	7,0	8,3	3,8	4,1	1,2
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	3,2	4,0	5,4	2,0	2,2	0,7
w tym do 1 ha	0,6	1,1	2,4	0,2	0,1	—
5 ha i więcej	14,2	15,1	14,2	12,3	11,9	2,4
Przeciętna obsada trzody chlewnej (w szt.) w 1 gospodarstwie						
W gospodarstwach ogółem....	36	40	26	17	26	23
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	21	27	15	8	6	7
w tym do 1 ha	173	200	3	11	10	—
5 ha i więcej	46	50	35	24	43	35

Większość (57,8%) gospodarstw z hodowlą trzody chlewnej dysponowała arealem co najmniej 5 ha UR, koncentrowało się w nich 75,0% omawianego stada. Przeciętnie na 1 gospodarstwo tej wielkości przypadało 46 świń, a na gospodarstwo o powierzchni poniżej 5 ha UR – 21.

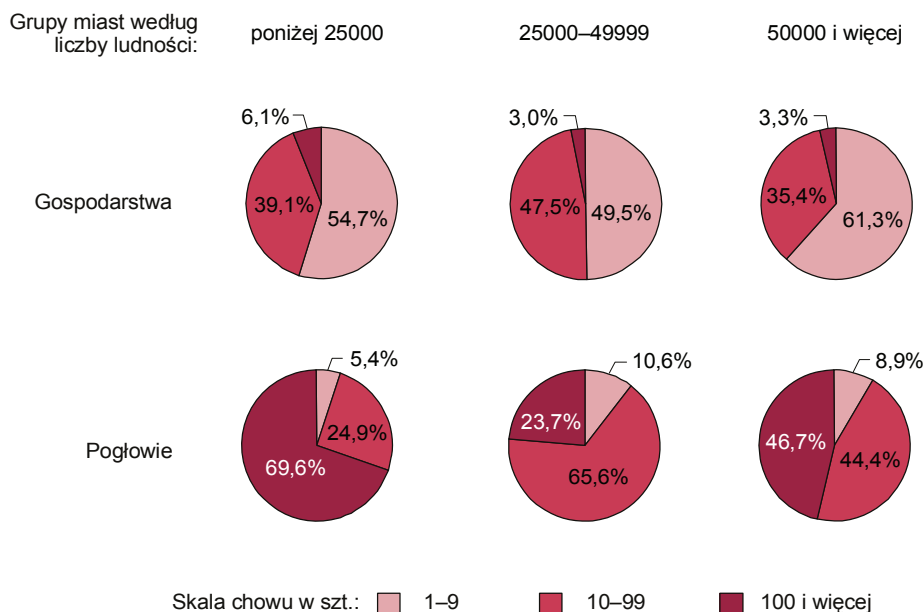
Najmniejszy odsetek gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną wystąpił w gospodarstwach z siedzibą w miastach liczących 25–49 tys. mieszkańców (3,8%); także tu najmniejsze było pogłowie omawianego gatunku (1,7 tys. szt., tj. 4,7%) oraz przeciętna obsada na 1 gospodarstwo (17 szt.).

Największy odsetek gospodarstw z hodowlą omawianego gatunku zwierząt odnotowano w grupie miast poniżej 25 tys. ludności (7,0%). Gospodarstwa te utrzymywały 29,0 tys. szt., tj. 81,9% stada trzody chlewnej; w 1 gospodarstwie było to średnio 40 szt.

Odsetek gospodarstw z hodowlą trzody chlewnej w miastach od 50 tys. mieszkańców wyniósł 4,1%. Stado utrzymywane przez te gospodarstwa liczyło 4,7 tys. szt. (tj. 13,4%), a na jedno przypadało średnio 26 świń.

W ogólnej zbiorowości omawianych gospodarstw miejskich ponad połowa (55,4%) utrzymywała stado liczące mniej niż 10 szt., 39,3% gospodarstw – od 10 do 99 szt., a tylko 5,3% gospodarstw utrzymywało stado trzody chlewnej liczące 100 szt. i więcej.

Poniższy wykres przedstawia zróżnicowanie skali chowu trzody chlewnej w gospodarstwach indywidualnych z siedzibą w poszczególnych grupach miast.

Wykres 16. **Struktura gospodarstw indywidualnych utrzymujących trzodę chlewną oraz pogłowia trzody chlewnej według skali chowu i grup miast**

Bydło

W 2010 r. chowem bydła zajmowało się 1,4 tys., tj. 8,0% gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach. Relatywnie najwięcej (niemal 10%) było ich w miastach najmniejszych, a najmniej (niecałe 5%) w miastach średniej wielkości.

Tabl. 15. **Gospodarstwa indywidualne prowadzące hodowlę bydła według grup miast i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe UR	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000–49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
Udział (w %) gospodarstw z hodowlą bydła w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą						
Gospodarstwa ogółem	8,0	9,9	14,0	4,8	5,3	1,1
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	3,9	4,6	6,6	2,3	3,3	0,5
w tym do 1 ha	0,6	1,0	1,1	0,3	0,3	1,4
5 ha i więcej	21,1	24,0	29,3	16,8	14,1	2,4
Przeciętna obsada bydła (w szt.) w 1 gospodarstwie						
W gospodarstwach ogółem	7	9	8	4	4	5
o powierzchni UR:						
Poniżej 5 ha	3	3	3	3	3	2
w tym do 1 ha	2	2	2	3	3	2
5 ha i więcej	10	11	11	6	6	7

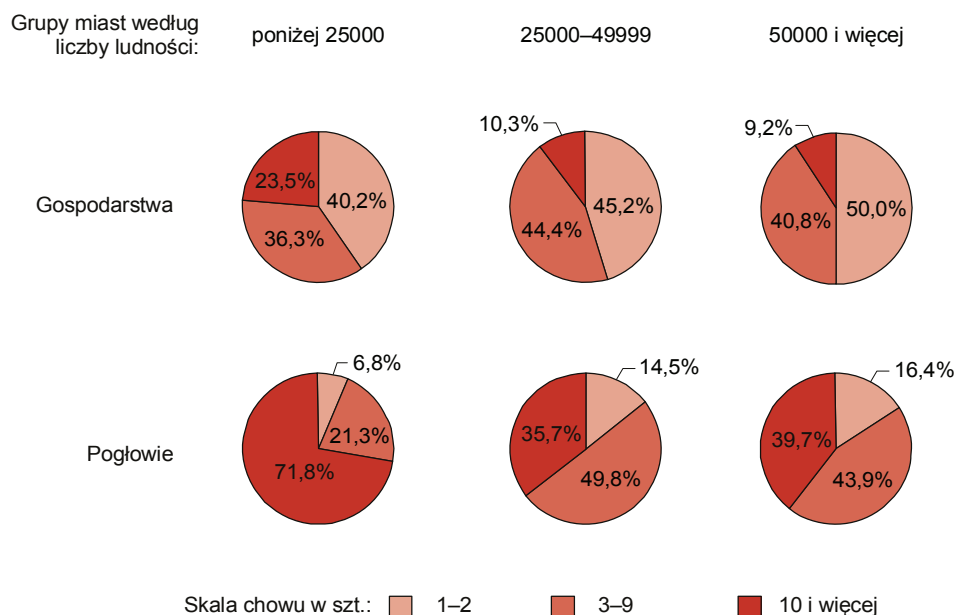
Stado bydła ogółem liczyło 10,2 tys. szt., średnio na 1 gospodarstwo przypadało 7 szt. Tylko w 19 miastach (spośród 85) przeciętna obsada bydła w 1 gospodarstwie przekroczyła średnią dla ogółu omawianych gospodarstw z siedzibą w miastach województwa mazowieckiego.

Większość (62,6%) gospodarstw indywidualnych utrzymujących bydło dysponowała arealem co najmniej 5 ha UR. Gospodarstwa te gromadziły 86,2% stada omawianego gatunku. Średnia obsada była w 1 gospodarstwie tej wielkości wyniosła 10 szt., natomiast w gospodarstwach poniżej 5 ha UR – 3 szt.

Spośród gospodarstw zajmujących się chowem bydła 42,4% utrzymywało stado liczące 1–2 szt., kolejne 37,8% stado liczące 3–9 szt., a 19,8% stado większe.

Relatywnie najwięcej gospodarstw (23,5%), w których stado liczyło co najmniej 10 szt. była wystąpiło w miastach poniżej 25 tys. ludności (średnia obsada – 26 szt.), a najmniej (9,2%) – w miastach o liczbie ludności od 50 tys. (średnio – 19 szt.). W tych ostatnich połowa gospodarstw posiadała stado najmniejsze (1–2 szt.).

Wykres 17. **Struktura gospodarstw indywidualnych utrzymujących bydło oraz pogłowia bydła według skali chowu i grup miast**

Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze

W ciągniki rolnicze wyposażonych było 5,8 tys. tj. 33,5% ogółu miejskich gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą. W gospodarstwach z siedzibą w miastach najmniejszych udział ten wyniósł 38,9%, w miastach średnich 20,4%, a w największych 28,9%.

Gospodarstw wyposażonych w maszyny i urządzenia rolnicze było 4,6 tys., tj. 26,7%; w gospodarstwach z siedzibą w miastach najmniejszych – 32,5%, w miastach średnich – 14,6%, w miastach największych – 20,8%.

Odsetek gospodarstw wyposażonych w ciągniki oraz maszyny i urządzenia rolnicze zwiększał się wraz ze wzrostem areалу użytków rolnych. W ciągniki wyposażonych było 6,6% gospodarstw o powierzchni UR do 1 ha włącznie i 41,0% gospodarstw większych, przy czym w grupie obszarowej 5 ha UR i więcej było to 70,3%. W maszyny i urządzenia rolnicze wyposażonych było 4,1% gospodarstw do 1 ha UR i 33,1% gospodarstw powyżej 1 ha UR, w tym 61,8% gospodarstw w grupie obszarowej od 5 ha UR.

Cele produkcji gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego

Dane dotyczące udziału procentowego wartości produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie rolnym, a przeznaczonych na konsumpcję w gospodarstwie domowym użytkownika, w wartości końcowej produkcji rolniczej pozwoliły na pogrupowanie gospodarstw rolnych według celu produkcji. Wyodrębniono dwie grupy gospodarstw:

- produkujące głównie na sprzedaż, tj. przeznaczające na potrzeby gospodarstwa domowego użytkownika od 0% do 50% wartości końcowej produkcji rolniczej,
- produkujące głównie na samozaopatrzenie, tj. przeznaczające na potrzeby gospodarstwa domowego użytkownika od 51% do 100% wartości końcowej produkcji rolniczej.

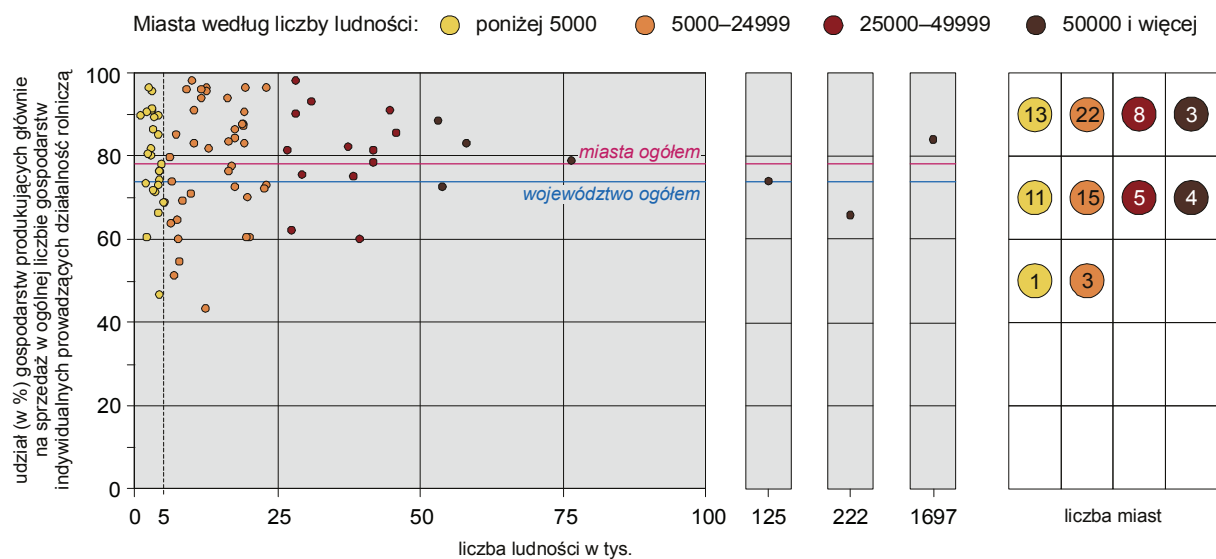
Tabl. 16. **Struktura (w %) gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) według odsetka wartości końcowej produkcji rolniczej przeznaczonej na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego**

Odsetek wartości końcowej produkcji rolniczej przeznaczonej na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0– 50%	78,9	79,8	80,7	82,6	74,6	84,1
0%.....	43,3	42,9	42,0	56,3	36,7	41,9
1–25%.....	27,0	29,2	31,4	21,2	25,5	32,3
26–50%.....	8,6	7,8	7,3	5,1	12,4	9,9
51– 100%	21,1	20,2	19,4	17,4	25,4	15,9
51–75%.....	2,0	2,0	1,8	1,8	2,3	1,1
76–99%.....	4,5	4,9	5,6	3,2	4,5	4,1
100%.....	14,6	13,4	12,0	12,4	18,6	10,7

W 2010 r. z ogólnej liczby 17,3 tys. aktywnych gospodarstw indywidualnych mających siedzibę w miastach województwa mazowieckiego głównie na sprzedaż produkowało 13,6 tys. gospodarstw, z czego wyłącznie na rynek – 7,5 tys. Gospodarstw z produkcją ukierunkowaną głównie na samozaopatrzenie było 3,6 tys., z czego zaspokajających wyłącznie własne potrzeby – 2,5 tys.

Gospodarstwa produkujące głównie na sprzedaż stanowiły 78,9% ogólnej liczby aktywnych gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach. W grupie miast najmniejszych i średnich odsetek ten był większy (odpowiednio o 0,9 p. proc. i o 3,7 p. proc.), mniejszy zaś (o 4,3 p. proc.) wystąpił w grupie miast największych. Udział gospodarstw produkujących głównie na sprzedaż w ogólnej liczbie badanych gospodarstw w poszczególnych miastach był wyraźnie zróżnicowany. Zaprezentowano to na poniższym wykresie.

Wykres 18. **Miasta według liczby ludności oraz udziału gospodarstw produkujących głównie na sprzedaż w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą**

W gospodarstwach z siedzibą w miastach najmniejszych odsetek gospodarstw produkujących głównie na sprzedaż zawierał się w przedziale od 43,5% w Szydłowcu do 98,4% w Ożarowie Mazowieckim (powiat warszawski zachodni); w miastach średnich – od 60,3% dla gospodarstw z siedzibą w Mińsku Mazowieckim do 98,4% w Nowym Dworze Mazowieckim, a w miastach największych – od 65,8% w Radomiu do 88,9% w Legionowie.

Wśród gospodarstw produkujących głównie na sprzedaż najliczniejsze w każdej grupie miast były gospodarstwa produkujące wyłącznie na rynek, tzn. takie, w których nie zużywano produktów pochodzących z własnej produkcji rolniczej. W 2010 r. stanowiły one 43,3% ogólnej zbiorowości miejskich gospodarstw indywidualnych. Relatywnie najwięcej takich gospodarstw było w miastach średnich (56,3%), a najmniej – w miastach największych (36,7%). W grupie gospodarstw z siedzibą w miastach najmniejszych omawiany odsetek był najbardziej zróżnicowany i wyniósł od 6,1% w Nasielsku (powiat nowodworski) do 77,1% w Makowie Mazowieckim; w miastach średnich zawierał się w przedziale od 27,6% dla gospodarstw z siedzibą w Wyszku do 85,0% w Otwocku; w miastach największych – od 19,4% w Ostrołęce do 69,8% w Legionowie.

Odsetek gospodarstw produkujących głównie na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego użytkownika gospodarstwa rolnego wyniósł 21,1% (od 17,4% w gospodarstwach z siedzibą w miastach średnich do 25,4% w miastach największych). W omawianej grupie gospodarstw przeważały gospodarstwa produkujące wyłącznie na własne potrzeby. Ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach ukształtował się na poziomie 14,6%; mniejszy udział odnotowano w miastach najmniejszych i średnich (odpowiednio o 1,2 p. proc. i o 2,2 p. proc.), natomiast większy (o 4,0 p. proc.) – w miastach liczących od 50 tys. mieszkańców. W miastach poniżej 25 tys. ludności relatywnie najmniej gospodarstw produkujących wyłącznie na samozaopatrzenie miało siedzibę w Żurominie i Błoniach (powiat warszawski zachodni) – odpowiednio 0,5% i 0,7%, a najwięcej w Szydłowcu – 46,7%. W miastach liczących 25–49 tys. ludności najmniejszy odsetek gospodarstw z produkcją przeznaczoną wyłącznie na własne potrzeby odnotowano wśród gospodarstw z siedzibą

w Mławie – 4,5%, a największy w Mińsku Mazowieckim – 32,9%; w miastach największych było to odpowiednio 6,3% w Legionowie i 26,9% w Radomiu. W 4 miastach w grupie poniżej 25 tys. mieszkańców oraz w 1 mieście liczącym 25–49 tys. mieszkańców nie wystąpiły gospodarstwa produkujące wyłącznie na samozaopatrzenie.

Bezpośrednia sprzedaż konsumentom

W zbiorowości aktywnych gospodarstw miejskich 14,7 tys. (85,4%) miało kontakt z rynkiem, tzn. całą lub część produkcji rolniczej przeznaczało na sprzedaż.

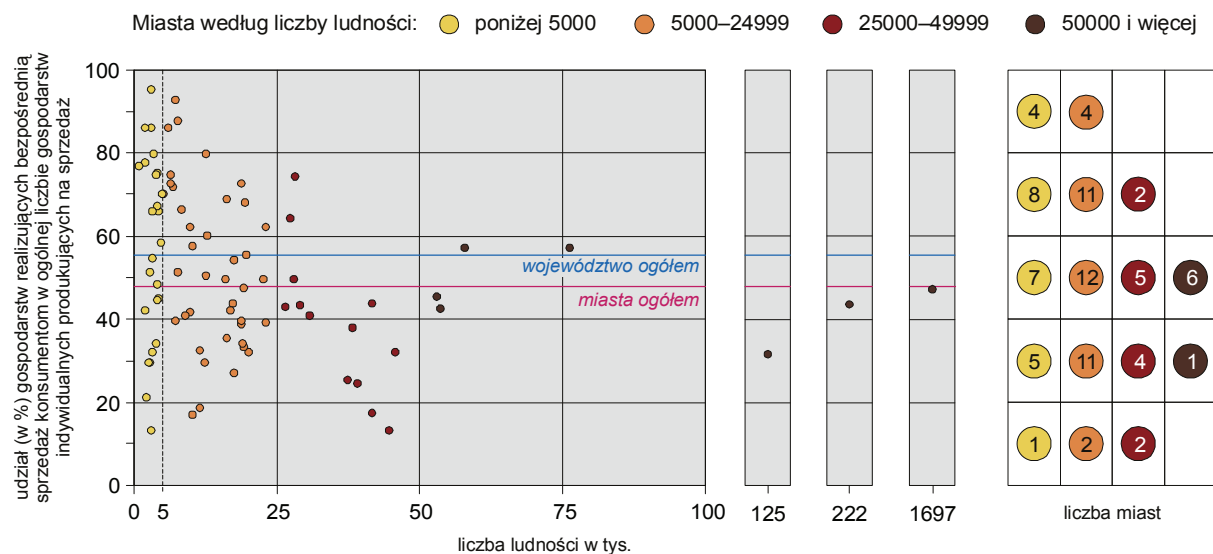
Tabl. 17. **Struktura (w %) gospodarstw indywidualnych^a (w grupach miast) według realizacji bezpośredniej sprzedaży konsumentom**

Udział bezpośredniej sprzedaży konsumentom w ogólnej sprzedaży gospodarstwa rolnego	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000–49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0%.....	51,5	45,8	44,6	66,0	56,2	52,9
1–25%.....	10,9	11,8	13,5	8,0	10,7	10,4
26–50%.....	8,4	9,1	10,7	5,8	8,4	7,7
51–75%.....	5,5	5,4	6,3	4,9	6,0	5,0
76–100%.....	23,7	27,9	25,0	15,3	18,7	24,0

a Bez gospodarstw produkujących wyłącznie na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego użytkownika.

Jedną z form sprzedaży produktów rolnych jest sprzedaż bezpośrednia konsumentom, tzn. sprzedaż prowadzona na targowiskach, we własnych sklepach, w ramach sprzedaży międzysąsiedzkiej. Z takiej formy kontaktu z rynkiem korzystało 7,2 tys. (48,5%) gospodarstw, a zatem ponad połowa (51,5%) ogółu gospodarstw indywidualnych produkujących na rynek nie realizowała bezpośredniej sprzedaży konsumentom.

Wykres 19. **Miasta według liczby ludności oraz udziału gospodarstw realizujących bezpośrednią sprzedaż konsumentom w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych produkujących na sprzedaż**

W miastach liczących poniżej 25 tys. mieszkańców udział gospodarstw indywidualnych sprzedających produkty rolne bezpośrednio konsumentom w ogólnej liczbie gospodarstw mających kontakt z rynkiem był większy niż przeciętnie i wyniósł 54,2%; najmniejszy udział takich gospodarstw odnotowano w Chorzeliach (powiat przasnyski) – 13,2%, a największy w Drobinie (powiat płocki) – 95,5%. W grupie miast średnich odsetek gospodarstw realizujących bezpośrednią sprzedaż konsumentom wyniósł przeciętnie 34,0% i zawierał się w przedziale od 13,5% w gospodarstwach z siedzibą w Otwocku do 74,6% w Nowym Dworze Mazowieckim. Dla gospodarstw mających siedzibę w miastach od 50 tys. mieszkańców odsetek ten ukształtował się na poziomie 43,8%; najmniejszy odnotowano w Płocku – 31,6%, największy w Pruszkowie – 57,3%.

Dla ponad 60% gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach wartość bezpośredniej sprzedaży konsumentom stanowiła ponad połowę ogólnej sprzedaży gospodarstwa rolnego; w grupie miast najmniejszych gospodarstw takich było 61,5%, w miastach średnich – 59,3%, a w największych – 56,3%.

Gospodarstwa według rodzaju prowadzonej działalności

Ponad 97% badanej zbiorowości gospodarstw indywidualnych zajmowało się wyłącznie działalnością rolniczą. W 15 miastach – spośród 85 analizowanych – wystąpiły tylko takie gospodarstwa, tj. nie stwierdzono gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym.

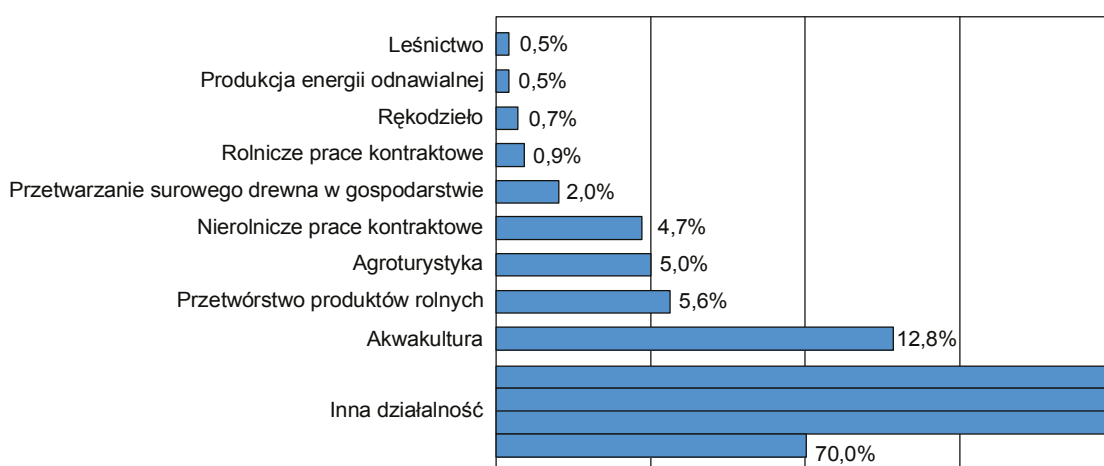
Tabl. 18. **Struktura (w %) gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) według rodzaju prowadzonej działalności**

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000– –49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Prowadzące wyłącznie działalność rolniczą.....	97,4	97,9	97,8	95,0	97,9	95,1
Prowadzące działalność rolniczą i inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym	2,6	2,1	2,2	5,1	2,1	4,9

Działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym prowadziło tylko 0,4 tys. (2,6%) gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach. Odsetek ten był niższy w miastach najmniejszych i największych (wyniósł po 2,1%), a prawie dwukrotnie wyższy w miastach średnich (5,1%). W grupie miast poniżej 25 tys. mieszkańców największy (stanowiący 10,0%) odsetek gospodarstw, w których obok działalności rolniczej prowadzono działalność pozarolniczą związaną z gospodarstwem rolnym wystąpił w Milanówku (powiat grodziski), w grupie miast średnich – w Mławie (23,6%), a w miastach największych – w m.st. Warszawie (4,9%).

Spośród gospodarstw prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą 12,8% zajmowało się akwakulturą. Odsetek deklarujących ją gospodarstw w poszczególnych grupach miast był zróżnicowany; wyższy niż przeciętnie wystąpił w miastach najmniejszych i największych (odpowiednio o 4,3 p. proc. i o 2,1 p. proc.), niższy (o 8,3 p. proc.) odnotowano w gospodarstwach z siedzibą w miastach średnich. Przetwórstwo produktów rolnych jako pozarolniczą działalność gospodarczą wskazało 5,6% gospodarstw, agroturystykę – 5,0%, nierolnicze prace kontraktowe – 4,7%. Wszystkie deklarowane rodzaje działalności prowadzonej w gospodarstwie rolnym przedstawia poniższy wykres.

Wykres 20. **Gospodarstwa indywidualne z siedzibą w miastach prowadzące działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym według rodzajów działalności (w % ogółu)**

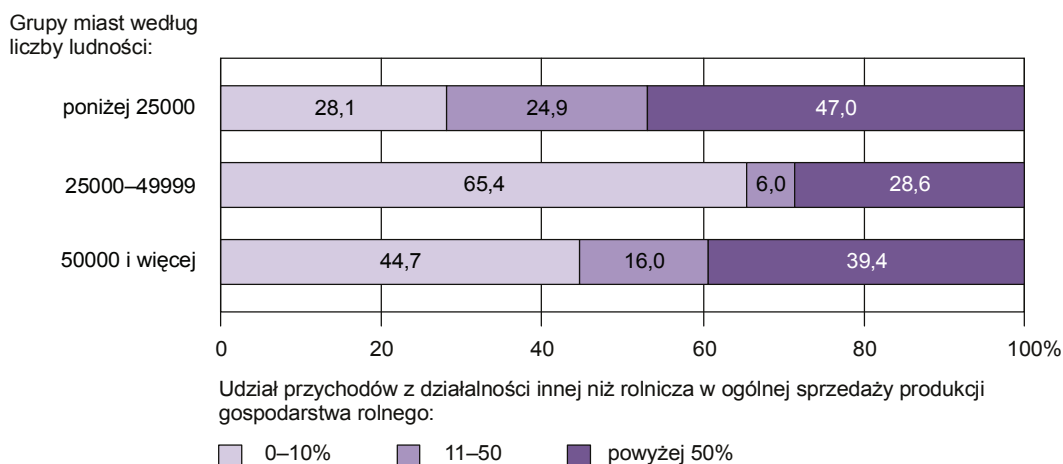

Zdecydowanie najczęściej wymieniane były (we wszystkich grupach miast) inne działalności osobno niewymienione, do których zaliczono m.in. prowadzenie sklepu oferującego wytworzone w gospodarstwie produkty rolne, chów i hodowlę zwierząt innych niż gospodarskie, wynajem budynków gospodarskich (przez większą część roku wykorzystywanych do celów rolniczych). Działalności te wskazało 70,0% gospodarstw; więcej niż przeciętnie w gospodarstwach z siedzibą w miastach średnich – 87,2%, mniej natomiast w gospodarstwach w miastach najmniejszych i największych (odpowiednio 61,3% i 66,0%).

Gospodarstwa prowadzące działalność inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym różnią się pod względem udziału przychodów ze wspomnianej działalności w przychodach z ogólnej sprzedaży produkcji gospodarstwa.

Dla 39,9% miejskich gospodarstw indywidualnych przychód uzyskiwany z działalności innej niż rolnicza stanowił ponad 50% przychodów z ogólnej sprzedaży gospodarstwa rolnego. Zatem dla większości gospodarstw (60,1%) przychód z prowadzenia dodatkowej działalności wyniósł nie więcej niż 50% ogólnej sprzedaży produkcji, przy czym dla 42,8% stanowił najwyżej 10%. Różnice omawianego udziału w poszczególnych grupach miast przedstawia poniższy wykres.

Wykres 21. **Struktura gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) prowadzących działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym według udziału przychodów z tej działalności w ogólnej sprzedaży produkcji gospodarstwa rolnego**

Główne źródła dochodów gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego

Analizując główne (stanowiące ponad 50%) źródła dochodów gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego należy stwierdzić, że w zbiorowości aktywnych gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach dochody z działalności rolniczej stosunkowo rzadko wymieniane były jako główne źródło utrzymania gospodarstwa domowego użytkownika.

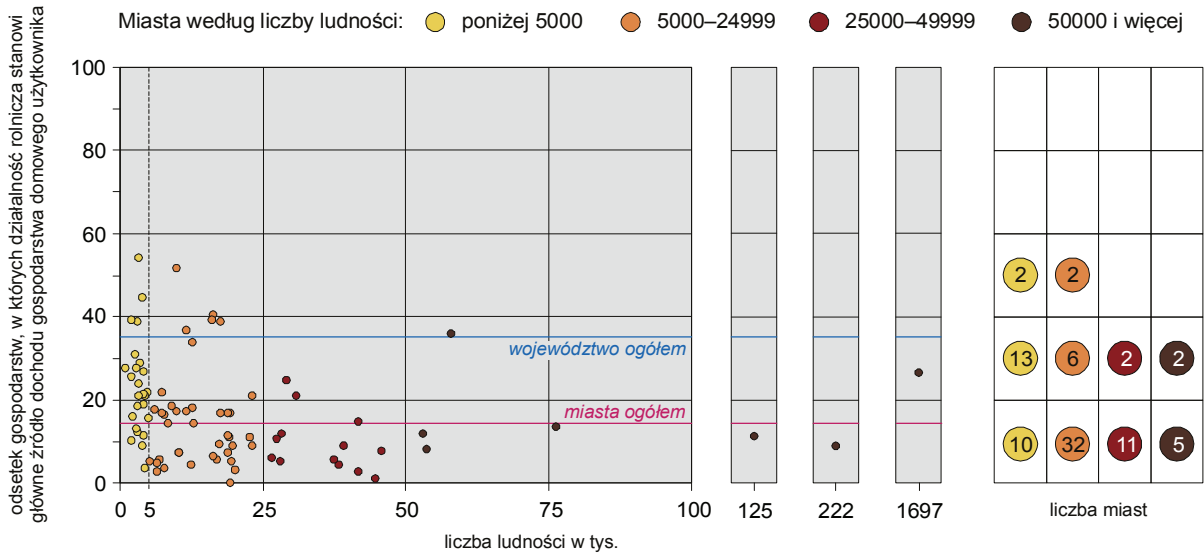
Tabl. 19. **Struktura (w %) gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) według głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego użytkownika**

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy miast według liczby ludności				
		poniżej 25000		25000-49999	50000 i więcej	
		razem	w tym poniżej 5000		razem	w tym m.st. Warszawa
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Działalność rolnicza	14,8	16,5	21,7	7,3	15,3	26,7
Praca najemna	34,1	33,1	35,8	38,8	33,4	30,0
Działalność pozarolnicza.....	17,4	16,6	16,0	17,9	18,9	18,3
Emerytura i renta.....	23,0	21,9	16,1	26,9	23,4	13,8
Niezarobkowe źródła utrzymania	3,8	4,3	2,3	2,2	3,6	3,8
Pozostałe gospodarstwa ^a	6,9	7,6	8,1	6,9	5,4	7,4

a Gospodarstwa, w których żadne ze źródeł nie przekracza 50% dochodów ogółem.

Dochody uzyskiwane z działalności rolniczej jako główne źródło utrzymania gospodarstwa domowego zadeklarowało 2,6 tys., tj. 14,8% użytkowników miejskich gospodarstw indywidualnych. W gospodarstwach mających siedzibę w miastach najmniejszych i największych odsetek ten był wyższy i przyjął wartość odpowiednio 16,5% i 15,3%, w miastach średnich był wyraźnie niższy – wyniósł 7,3%. Różnicowanie omawianego zjawiska w poszczególnych miastach przedstawia poniższy wykres.

Wykres 22. **Miasta według liczby ludności oraz odsetka gospodarstw, w których działalność rolnicza stanowi główne źródło dochodu gospodarstwa domowego użytkownika**

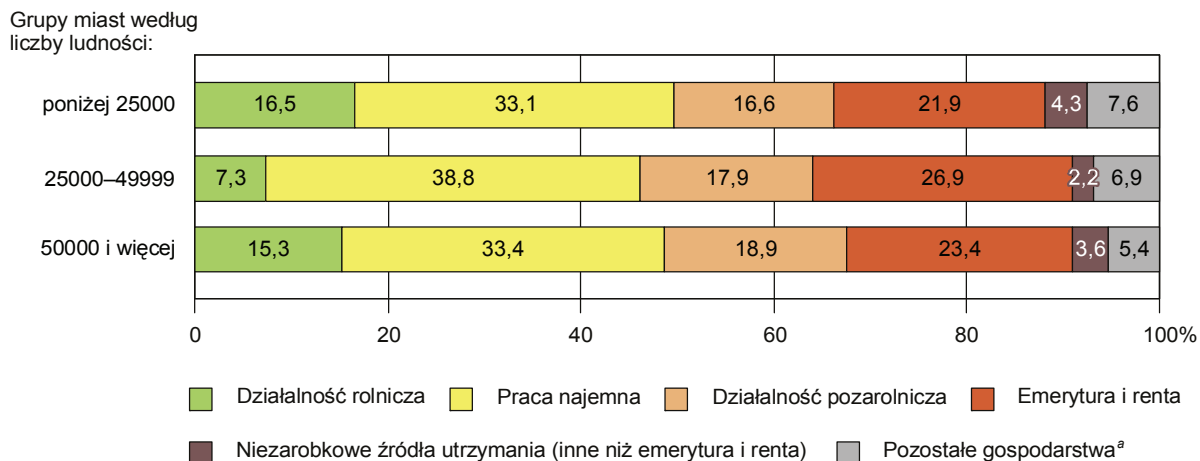
W gospodarstwach z siedzibą w miastach liczących poniżej 25 tys. mieszkańców relatywnie najczęściej gospodarstw utrzymujących się głównie z działalności rolniczej odnotowano w Zakroczymiu; powiat nowodworski (53,8%), w miastach średnich – w Grodzisku Mazowieckim (24,1%), w miastach największych – w Pruszkowie (35,7%).

W omawianej zbiorowości gospodarstw indywidualnych (zarówno ogółem, jak i w każdej grupie miast) najczęściej deklarowanym głównym źródłem dochodu była praca najemna. Stanowiła ona podstawę utrzymania dla 5,9 tys., tj. 34,1% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego. W gospodarstwach z siedzibą w miastach najmniejszych i największych odsetek ten był nieco niższy i wyniósł odpowiednio 33,1% i 33,4%, w miastach średnich przyjął wartość 38,8%. W zbiorowości gospodarstw w miastach najmniejszych relatywnie najczęściej gospodarstw utrzymujących się głównie z pracy najemnej miało siedzibę w Pilawie w powiecie garwolińskim (81,3%), w miastach średnich – w Ciechanowie (44,8%), a w miastach największych – w Legionowie (54,0%).

Kolejnym pod względem częstotliwości występowania głównym źródłem dochodów były emerytura i renta. Głównie w ten sposób utrzymywało się 4,0 tys., tj. 23,0% gospodarstw domowych z użytkownikiem; odsetek ten osiągnął wartość od 21,9% w miastach najmniejszych do 26,9% w miastach średnich. W miastach poniżej 25 tys. mieszkańców największy odsetek gospodarstw, dla których główne źródło utrzymania stanowiła emerytura i renta odnotowano w Szydłowcu (48,8%), w miastach średnich – w Mińsku Mazowieckim (45,2%), w miastach od 50 tys. ludności – w Radomiu (31,5%).

Wykres 23. **Struktura gospodarstw indywidualnych (w grupach miast) według głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego użytkownika**

^a Gospodarstwa, w których żadne ze źródeł nie przekracza 50% dochodów ogółem.

Dochody z prowadzenia działalności pozarolniczej były głównym źródłem utrzymania dla 3,0 tys., tj. 17,4% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego; od 16,6% w miastach najmniejszych do 18,9% w największych. W gospodarstwach z siedzibą w poszczególnych grupach miast najwyższą wartość odsetek ten przyjął: w miastach najmniejszych – w Chorzelach; powiat przasnyski (40,6%), w miastach średnich – w Markach; powiat wołomiński (50,0%), wśród gospodarstw z siedzibą w miastach największych – w Radomiu (22,5%).

Zwraca uwagę fakt, że łącznie praca najemna i działalność pozarolnicza stanowiły podstawę utrzymania dla ponad 51% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego. Wśród gospodarstw mających siedzibę w miastach najmniejszych omawiany odsetek przyjął wartość 49,7%, w miastach średnich – 56,7%, a w największych – 52,3%.

Niezarobkowe źródła utrzymania inne niż emerytura i renta były podstawą utrzymania dla 0,7 tys., tj. 3,8% gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach.

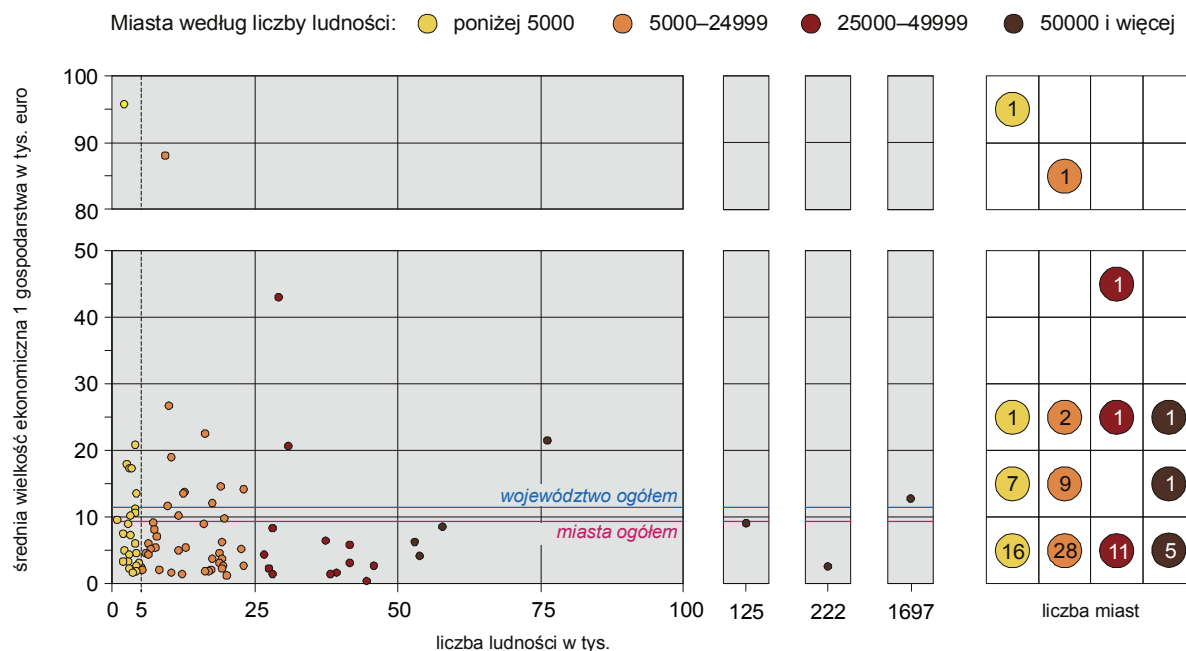
Dla 1,2 tys., tj. 6,9% gospodarstw żadne z pięciu omówionych powyżej źródeł utrzymania nie miało pozycji dominującej wśród dochodów osiągniętych przez gospodarstwo domowe użytkownika.

Wielkość ekonomiczna gospodarstw

Ogólna wielkość ekonomiczna gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach wyniosła w 2010 r. nieco ponad 161 mln euro, co stanowi prawie 6% wielkości ekonomicznej ogółu aktywnych gospodarstw indywidualnych z siedzibą na terenie województwa mazowieckiego.

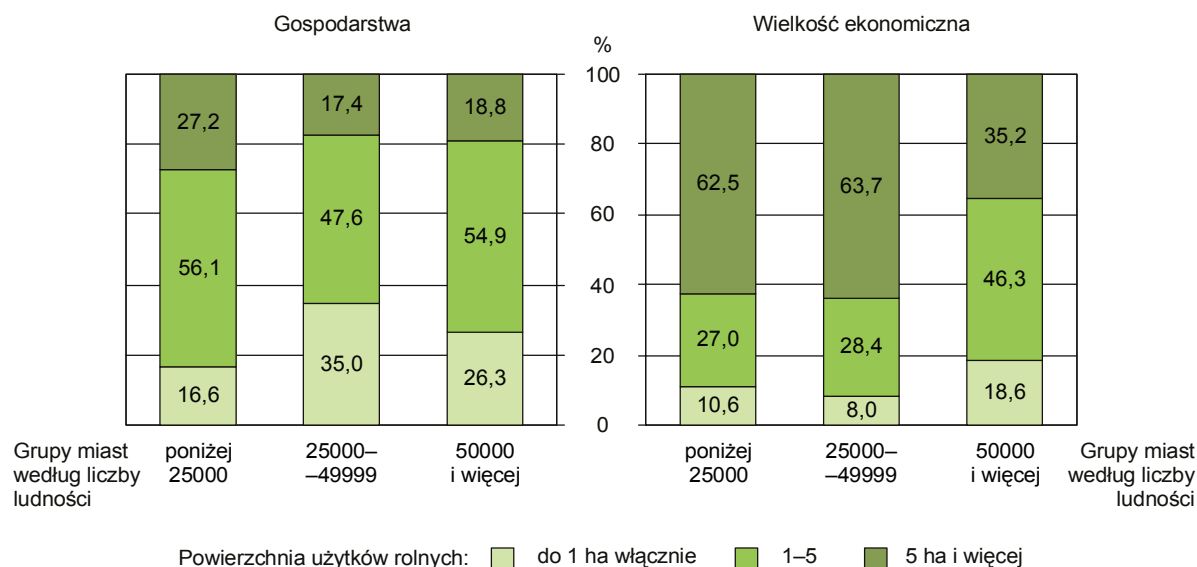
Średnia wielkość ekonomiczna przypadająca na 1 gospodarstwo indywidualne mające siedzibę w mieście osiągnęła wartość 9,3 tys. euro, przy czym w miastach najmniejszych wyniosła przeciętnie 10,9 tys. euro, w miastach średnich – 5,4 tys. euro, a w największych – 8,1 tys. euro. Rozkład miast ze względu na średnią wielkość ekonomiczną 1 gospodarstwa przedstawia zaprezentowany poniżej wykres.

Wykres 24. **Miasta według liczby ludności oraz średniej wielkości ekonomicznej 1 gospodarstwa indywidualnego**

W 27 miastach (spośród 85 analizowanych) przeciętna wielkość ekonomiczna 1 gospodarstwa przekroczyła średnią dla ogółu gospodarstw miejskich; najbardziej w Bieżuniu (powiat żuromiński) – ponad 10-krotnie i w Żurominie – ponad 9-krotnie. Najniższą średnią wielkość ekonomiczną odnotowano dla gospodarstw w Otwocku, gdzie wielkość ta była ponad 15-krotnie mniejsza niż średnio, w Pionkach (powiat radomski) – prawie 7-krotnie mniejsza oraz w Sochaczewie, Szydłowcu i w Ząbkach (powiat wołomiński), gdzie omawiana średnia była ponad 5-krotnie mniejsza niż odnotowana dla ogółu gospodarstw z siedzibą w miastach.

Wykres 25. **Struktura gospodarstw indywidualnych i ich wielkości ekonomicznej według grup obszarowych użytków rolnych i grup miast**

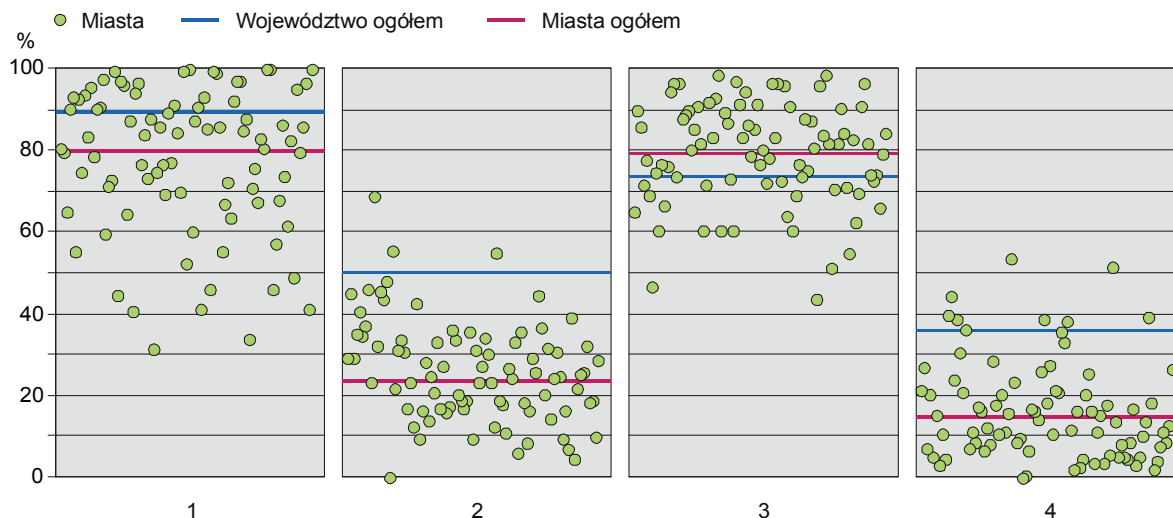
Warto zauważyć, że potencjał ekonomiczny gospodarstw zwiększa się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych. Ponad 56% ogólnej wielkości ekonomicznej gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach przypadało na gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych 5 ha i więcej, choć odsetek gospodarstw w tej grupie obszarowej to niespełna 24%. Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa o takim areale wyniosła 22,4 tys. euro; większą odnotowano dla gospodarstw mających siedzibę w miastach poniżej 25 tys. mieszkańców – 25,1 tys. euro, mniejszą zaś dla gospodarstw w miastach średnich i największych – odpowiednio 19,8 tys. euro i 15,1 tys. euro.

W gospodarstwach o powierzchni poniżej 5 ha UR średnia wielkość ekonomiczna osiągnęła wartość 5,3 tys. euro; większa była dla gospodarstw z siedzibą w miastach największych i najmniejszych – odpowiednio 6,4 tys. euro i 5,6 tys. euro, natomiast ponad dwukrotnie mniejsza niż przeciętnie występowała w gospodarstwach mających siedzibę w miastach średnich – 2,4 tys. euro.

Podsumowanie

Celem niniejszego opracowania było przedstawienie zbiorowości gospodarstw indywidualnych z siedzibą w miastach województwa mazowieckiego, a tym samym zwrócenie uwagi na istnienie rolnictwa na terenach miejskich. Wybrane zagadnienia związane z działalnością rolniczą gospodarstw indywidualnych zaprezentowano w zależności od wielkości miasta, w którym zlokalizowana była siedziba gospodarstwa. Wzbogaceniem informacji przedstawionych dotychczas będzie zapewne porównanie analizowanej zbiorowości gospodarstw miejskich z gospodarstwami indywidualnymi w województwie ogółem. Z szeregu dostępnych wskaźników opisujących gospodarstwa rolne wybrano cztery i w związku z tym porównanie przeprowadzono pod względem odsetka gospodarstw aktywnych, wielkości obszarowej, ukierunkowania produkcji oraz odsetka gospodarstw, dla których działalność rolnicza jest głównym źródłem utrzymania gospodarstwa domowego użytkownika. Na poniższym wykresie przedstawiono rozkład miast w zależności od średniej wielkości omawianych wskaźników, podając także przeciętne wartości wskaźników dla gospodarstw indywidualnych w miastach oraz w województwie ogółem.

Wykres 26. **Rozkład miast według wybranych wskaźników dla gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą oraz przeciętne wartości wskaźników w województwie i w miastach ogółem**

Odsetek gospodarstw indywidualnych:

- 1 – prowadzących działalność rolniczą,
- 2 – o powierzchni użytków rolnych 5 ha i więcej,
- 3 – produkujących głównie na sprzedaż,
- 4 – w których działalność rolnicza stanowi główne źródło dochodu gospodarstwa domowego użytkownika.

W miastach odsetek gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą wyniósł 79,5% i był niższy o 10,2 p. proc. niż przeciętnie w województwie. Oznacza to, że nieaktywne było co piąte gospodarstwo miejskie należące do osób fizycznych, natomiast w województwie ogółem – co dziesiąte. W 57 miastach omawiany odsetek był niższy niż średnio w województwie (najniższy wyniósł 31,7%), a w pozostałych 28 przekroczył średnią (w czterech miastach nie stwierdzono nieaktywnych gospodarstw indywidualnych).

Gospodarstwa indywidualne z siedzibą w miastach, w których powierzchnia użytków rolnych wyniosła 5 ha i więcej stanowiły tylko 23,6% (w województwie – 50,2%). W miastach dominowały zatem gospodarstwa, które dysponowały powierzchnią użytków rolnych poniżej 5 ha, stanowiąc ponad 3/4 ogółu. Udział gospodarstw najmniejszych (tj. o powierzchni użytków rolnych do 1 ha) w ogólnej liczbie aktywnych gospodarstw indywidualnych w miastach ukształtował się na poziomie 21,9%, a w województwie ogółem był 2,5 razy niższy. Gospodarstwo miejskie prowadzące działalność rolniczą było przeciętnie mniejsze o 2,94 ha użytków rolnych (tj. o 38,7%) niż średnio w województwie. Wielkość gospodarstw mających siedzibę w miastach zawierała się w przedziale od 1,86 do 18,29 ha UR. Tylko w 12 miastach przeciętna powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 gospodarstwo była większa niż odnotowana dla gospodarstw indywidualnych ogółem.

Zwraca uwagę fakt, że w miastach częściej niż w województwie ogółem występowały gospodarstwa indywidualne z produkcją ukierunkowaną głównie na rynek (ich udział stanowił odpowiednio 78,9% wobec 73,8%), jednak potencjał gospodarstw mierzony średnią wielkością ekonomiczną 1 gospodarstwa był niższy (przeciętnie o blisko 2,0 tys. euro, tj. o 17,5%). W 64 miastach przeciętna wiel-

kość ekonomiczna 1 gospodarstwa była niższa niż średnio w województwie, przy czym w 42 nie osiągnęła nawet połowy omawianej średniej wojewódzkiej.

W miastach relatywnie mniej niż w województwie odnotowano gospodarstw domowych użytkownika gospodarstwa rolnego wskazujących działalność rolniczą jako główne źródło dochodu. Odsetek gospodarstw utrzymujących się głównie z rolnictwa wyniósł w miastach 14,8%, tj. mniej niż ogółem o 21,3 p. proc. Oznacza to, że głównie z rolnictwa utrzymywało się co siódme gospodarstwo miejskie i co trzecie w województwie.

Informacje o działalności rolniczej jako głównym źródle dochodów gospodarstw domowych w zestawieniu z danymi o ukierunkowaniu produkcji rolniczej i o potencjale ekonomicznym gospodarstw indywidualnych mogą wskazywać na to, że w miastach obok gospodarstw wyspecjalizowanych i silnych ekonomicznie wiele jest takich, których potencjał jest niski i choć ponad połowa produkcji rolniczej jest sprzedawana, to środki uzyskiwane w ten sposób nie dają możliwości utrzymywania się z prowadzenia gospodarstwa rolnego.

W tabelicy 20 zaprezentowano zestawienie omówionych powyżej wskaźników dla aktywnych gospodarstw indywidualnych z siedzibą w poszczególnych miastach, a także ranking miast (pozycję w województwie) w ramach każdego wskaźnika. Dla porównania podano również informacje dla ogółu miejskich gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą oraz dla zbiorowości aktywnych gospodarstw indywidualnych w województwie. Miasta w tabelicy uporządkowano alfabetycznie.

W celu utworzenia rankingu posłużono się metodą porównawczą wskaźników. W każdym przypadku dane uporządkowane zostały malejąco; lokatę pierwszą (1) przypisano wskaźnikom o najwyższej wartości, lokatę ostatnią (85) – wskaźnikom o najniższej wartości. Miastom, dla których wskaźniki przyjęły identyczną wartość przypisano taką samą lokatę, kolejną pozostawiając niewykorzystaną, a dopiero następną przypisując miastu o kolejnej wartości wskaźnika.

Tabl. 20. Wybrane dane dla gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą

Wyszczególnienie	Udział gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w % ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych		Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie w ha		Odsetek gospodarstw produkujących głównie na sprzedaż		Odsetek gospodarstw, w których działalność rolnicza stanowi główne źródło dochodu gospodarstwa domowego użytkownika		Klasa wielkości ekonomicznej (ustalona na podstawie przeciętnej wielkości ekonomicznej 1 gospodarstwa w mieście)	
		lokata		lokata		lokata		lokata		lokata
WOJEWÓDZTWO	89,7	x	7,60	x	73,8	x	36,1	x	4	x
Miasta ogółem	79,5	x	4,66	x	78,9	x	14,8	x	4	x
Białobrzegi	52,5	76	12,63	5	64,9	74	21,3	21	4	33
Biezuń	70,0	62	4,89	36	91,0	18	39,1	5	7	1
Błonie	91,0	25	5,86	20	95,7	10	17,7	31	4	16
Brok	89,2	29	4,37	42	60,6	77	9,6	56	2	58
Brwinów	96,8	13	3,55	57	96,7	4	33,3	11	4	15
Chorzele	77,3	50	4,02	49	95,9	9	11,8	47	2	68
Ciechanów	65,2	67	3,68	55	85,8	30	7,3	64	2	64
Drobin	100,0	1	18,29	1	91,4	15	38,6	7	5	11
Garwolin	90,3	28	2,89	75	77,7	50	5,1	71	1	76
Gąbin	87,9	30	8,19	10	76,5	53	18,6	28	4	17
Glińnojeck	95,1	17	10,24	8	71,8	65	20,5	25	4	24
Gostynin	85,8	36	5,22	30	60,6	77	4,6	74	2	64
Góra Kalwaria	99,3	7	4,03	48	94,2	12	16,8	34	3	47
Grodzisk Mazo- wiecki	61,7	70	3,53	60	75,9	54	24,1	19	6	3
Grójec	60,3	71	4,13	47	94,3	11	39,0	6	4	28
Halinów	41,2	81	2,38	83	71,4	66	28,6	13	1	78
Iłża	99,4	6	2,77	77	69,2	70	4,6	74	2	71
Józefów	79,5	48	3,82	52	96,8	3	0,0	85	2	68
Kałużyn	85,3	38	5,03	32	91,8	14	18,0	30	3	52
Karczew	34,1	84	3,70	54	83,3	36	6,7	67	5	9
Kobyłka	41,2	81	5,63	25	70,5	68	8,2	61	4	25
Konstancin- -Jeziorna	74,0	56	3,51	61	86,5	29	16,2	37	2	56
Kosów Lacki	99,5	5	5,80	21	80,8	44	15,4	40	3	47
Kozienice	84,4	40	2,78	76	87,9	25	6,9	65	2	60
Legionowo	82,9	43	4,32	43	88,9	24	11,1	49	3	38
Lipsko	97,3	10	4,71	38	80,0	46	17,2	32	3	49
Łaskarzew	75,0	54	3,07	70	69,0	71	15,2	41	2	67
Łochów	40,8	83	3,34	64	51,3	83	5,2	70	3	45
Łomianki	87,8	31	3,25	67	83,7	35	5,8	68	2	76
Łosice	95,6	16	5,45	28	85,4	31	16,4	35	4	27
Maków Mazowiecki	76,8	51	2,73	78	91,1	17	6,8	66	1	78
Marki	67,9	64	6,05	19	81,6	42	5,3	69	3	53
Milanówek	85,7	37	12,91	4	76,7	51	40,0	4	5	5
Mińsk Mazowiecki ...	31,7	85	2,95	74	60,3	80	8,2	61	1	80
Mława	90,7	26	5,55	26	93,1	13	20,5	25	5	8
Mogielnica	87,3	33	6,12	18	96,5	6	30,6	12	5	10
Mordy	85,0	39	6,87	15	73,6	59	25,3	18	3	34
Mszczonów	63,5	69	3,82	52	74,0	57	4,1	76	3	41
Myszyniec	97,2	11	6,26	17	86,8	28	23,6	20	3	35
Nasielsk	86,0	35	4,18	46	60,2	81	15,8	39	3	43
Nowe Miasto nad Pilicą	99,2	8	4,27	44	73,4	60	21,1	23	3	40

Tabl. 20. Wybrane dane dla gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą (dok.)

Wyszczególnienie	Udział gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w % ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych		Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w 1 gospodarstwie w ha		Odsetek gospodarstw produkujących głównie na sprzedaż		Odsetek gospodarstw, w których działalność rolnicza stanowi główne źródło dochodu gospodarstwa domowego użytkownika		Klasa wielkości ekonomicznej (ustalona na podstawie przeciętnej wielkości ekonomicznej 1 gospodarstwa w mieście)	
		lokata		lokata		lokata		lokata		lokata
Nowy Dwór Mazowiecki	75,9	53	4,52	40	98,4	1	11,1	49	4	32
Ostrołęka	76,8	51	4,87	37	72,6	63	7,4	63	3	55
Ostrów Mazowiecka	72,9	58	4,25	45	73,3	61	8,5	59	2	63
Otwock	74,6	55	2,13	84	91,4	15	0,3	84	1	85
Ożarów Mazowiecki	100,0	1	9,49	9	98,4	1	51,6	2	6	4
Piaseczno	67,5	65	5,80	21	78,6	48	14,3	42	3	42
Piastów	46,0	78	10,96	7	96,6	5	20,7	24	4	14
Pilawa	57,1	73	3,05	71	46,9	84	3,1	79	2	75
Pionki	82,6	44	3,00	73	60,5	79	2,6	81	1	84
Płock	90,4	27	3,54	58	74,0	57	11,3	48	4	29
Płońsk	78,5	49	5,01	33	72,3	64	10,5	54	3	45
Podkowa Leśna	100,0	1	13,59	3	66,7	72	44,4	3	5	7
Pruszków	72,4	59	7,10	14	83,3	36	35,7	10	4	31
Przasnysz	59,9	72	11,54	6	72,7	62	38,3	8	4	18
Przysucha	64,7	68	3,33	65	64,0	75	2,1	82	3	54
Pułtusk	100,0	1	5,22	30	91,0	18	16,3	36	2	56
Raciąż	69,5	63	5,70	23	78,1	49	21,3	21	2	60
Radom	80,4	46	2,39	82	65,8	73	8,9	57	2	74
Radzymin	44,5	80	3,54	58	71,1	67	16,9	33	4	20
Różan	92,1	23	5,27	29	81,9	40	12,4	46	2	58
Serock	80,8	45	13,72	2	89,8	21	8,5	59	4	22
Siedlce	55,5	74	3,49	62	79,2	47	13,0	45	5	6
Sierpc	94,4	18	5,55	26	87,7	26	16,2	37	4	13
Skaryszew	96,6	14	4,59	39	76,6	52	20,3	27	3	49
Sochaczew	92,5	22	2,55	80	75,3	55	3,7	77	1	81
Sokołów Podlaski	93,4	20	3,97	50	87,5	27	11,0	51	3	51
Sulejówek	55,5	74	2,53	81	83,3	36	10,6	53	3	38
Szydłowiec	71,3	60	2,57	79	43,5	85	3,7	77	1	81
Tarczyn	70,9	61	5,01	33	85,2	32	26,2	17	4	21
Tłuszcz	46,0	78	3,20	69	54,7	82	3,1	79	3	36
Warka	97,5	9	5,69	24	96,3	8	36,2	9	4	23
Warszawa	79,8	47	7,68	12	84,1	34	26,7	16	4	18
Węgrów	93,6	19	4,99	35	81,8	41	13,6	44	3	44
Wołomin	67,2	66	3,96	51	82,5	39	5,0	72	3	37
Wyszków	84,0	41	3,67	56	62,3	76	10,1	55	2	68
Wyszogród	97,2	11	6,70	16	80,2	45	27,4	14	4	29
Wyśmierzyce	93,2	21	4,47	41	89,8	21	27,0	15	4	26
Zakroczym	73,1	57	8,02	11	89,5	23	53,8	1	5	12
Ząbki	48,8	77	3,33	65	90,5	20	4,8	73	1	81
Zielonka	86,5	34	3,35	63	84,4	33	8,9	57	2	71
Zwoleń	96,3	15	3,23	68	69,3	69	13,8	43	2	71
Żelechów	91,2	24	3,03	72	74,6	56	10,7	52	2	64
Żuromin	83,7	42	7,58	13	96,4	7	18,2	29	7	2
Żyrardów	87,6	32	1,86	85	81,5	43	2,0	83	2	62